

भूमि समस्या समाधान आयोग कार्यविधिहरूको संगालो

२०८१

भूमि समस्या समाधान आयोग
ताहाचल, काठमाडौं

भूमि समस्या समाधान आयोग, कार्यविधिहरूको संगालो

प्रकाशन मिति: फागुन, २०८१

प्रकाशन प्रति: १०००

प्रकाशन सहयोग

सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्र

भूमिघर, टोखा-७, काठमाडौं, नेपाल

फोन: ९७७-१-४९५७००५

इमेल: landrights@csrcnepal.org

वेबसाइट: www.csrcnepal.org

भूमि समस्या समाधान आयोग कार्यविधिहस्को संगालो

२०८१

भूमि समस्या समाधान आयोग
ताहाचल, काठमाडौं

प्रकाशकीय

भूमि समस्या समाधान आयोगले भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुमबासीलाई जमिन वितरण र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्ने कार्य अगाडि बढाइरहेको छ । आयोगको जिम्मेवारी एवं गतिविधिहरूलाई कार्यान्वयनमा लैजान विभिन्न कार्यविधिहरू तर्जुमा भएका छन् । ती कार्यविधिहरूलाई जति सक्दो छिटो स्थानीय तहमा पुऱ्याउन सकियो त्यति नै तदारुकताका साथ कार्यान्वयनमा लैजान सकिन्छ ।

यस तथ्यलाई मनन् गरी आयोगको गठन आदेश २०८१, भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुमबासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणका मापदण्ड २०८१, भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुमबासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलनसम्बन्धी कार्यविधि २०८१, भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुमबासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि २०८१, विगतका आयोग, समिति र कार्यदलका बाँकी काम सम्पन्न गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि २०८१ र आयोगको कामसँग सम्बन्धित भूमिसम्बन्धी ऐन र नियमहरूको सम्बन्धित दफा एवं उपदफाको संगालो एकीकृत रूपमा छपाइ गरिएको छ ।

यस कार्यका लागि आवासबिहीनलाई आवास र किसानलाई खेती गर्ने जमिन उपलब्ध गराउने अभिष्टअनुरूप कार्यरत सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्र, भूमि अधिकार मञ्च र आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउने ल्यान्डेसालाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौं । यस सामग्रीबाट आयोगको कार्यविधिको विषयमा जानकारी भई प्रभावकारी कार्य गर्न सहज हुने विश्वास लिएको छु ।

हरि प्रसाद रिजाल

भूमि समस्या समाधान आयोग

ताहाचल, काठमाडौं ।

२०८१।११।२८

विषय सूचि

भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१	७
भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलनसम्बन्धी कार्यविधि, २०८१.	२५
भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१	८९
भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणका मापदण्ड, २०८१	११५
विगतका आयोग, समिति र कार्यदलका बाँकी काम सम्पन्न गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१	१२५
भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ (आठौँ संशोधन)	१३७
भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१ (अठारौँ संशोधन)	१४३

भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१

प्रस्तावना: भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनको लागि भूमि समस्या समाधान आयोग गठन गरी सो आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार तोक्न वाञ्छनीय भएकोले,

भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा ५२क. को उपदफा (३), दफा ५२ ख. को उपदफा (६) र दफा ५२ ग. को उपदफा (८) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले देहायको आदेश जारी गरेको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस आदेशको नाम “भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१” रहेको छ ।
(२) यो आदेश तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस आदेशमा,-
  - (क) “आयोग” भन्नाले दफा ३ बमोजिमको भूमि समस्या समाधान आयोग सम्भन्नु पर्छ ।
  - (ख) “ऐन” भन्नाले भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ सम्भन्नु पर्छ ।
  - (ग) “जिल्ला समिति भन्नाले दफा ८ बमोजिमको जिल्ला समिति सम्भन्नु पर्छ ।
  - (घ) “नियम” भन्नाले भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१ सम्भन्नु पर्छ ।
  - (ङ) “मन्त्रालय” भन्नाले नेपाल सरकारको भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय सम्भन्नु पर्छ ।
३. **आयोगको गठन :** (१) नेपालभरका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनको लागि देहाय बमोजिमको आयोग गठन हुनेछ :-

- (क) नेपाल सरकारले नियुक्ति गरेको व्यक्ति - अध्यक्ष
- (ख) नेपाल सरकारले नियुक्ति गरेको व्यक्ति - उपाध्यक्ष
- (ग) नेपाल सरकारले नियुक्ति गरेका कम्तीमा दुई जना विज्ञ सहित छ जना व्यक्ति - सदस्य
- (घ) मन्त्रालयले तोकेको राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको अधिकृत - सदस्य-सचिव

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमका सदस्य नियुक्ति गर्दा कम्तीमा एकजना दलित र एकजना महिला हुनु पर्नेछ ।

(३) आयोगको सचिवालय काठमाडौं उपत्यकामा रहनेछ ।

४. **आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा सदस्यको पदावधि :** आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमका सदस्यको पदावधि दफा २७ को अधीनमा रही तीन वर्षको हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष वा दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमको सदस्यलाई जुनसुकै बखत नेपाल सरकारले पदबाट हटाउन सक्नेछ :-

- (क) इमान्दारीपूर्वक पदीय कर्तव्य पालना नगरेमा,
- (ख) कार्यक्षमताको अभाव भएमा,
- (ग) शारीरिक तथा मानसिक रूपले अशक्त भई कार्यसम्पादन गर्न असमर्थ भएमा,
- (घ) भ्रष्टाचार, जबरजस्ती करणी, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, लागू औषध बित्री वितरण तथा निकासी पैठारी, सम्पत्ति शुद्धीकरण, राहदानी दुरुपयोग, अपहरण, किर्ते वा नैतिक पतन देखिने अन्य फौजदारी कसूरमा अदालतबाट सजाय पाएमा वा प्रचलित कानून बमोजिम अयोग्य भएमा ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम पदबाट हटाउनु अघि निजलाई सफाई पेश गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

५. **आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष वा सदस्यको पद रिक्त हुने:** आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष वा दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमको पद देहायको अवस्थामा रिक्त भएको मानिनेछ :-

(क) मन्त्रालयमार्फत नेपाल सरकार समक्ष राजीनामा दिएमा,

(ख) दफा ४ को उपदफा (२) बमोजिम पदबाट हटाइएमा,

(ग) निजको मृत्यु भएमा ।

६. **आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार:** यस आदेशमा अन्यत्र उल्लेखित काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणको लागि आधार र मापदण्ड तोक्ने,

(ख) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको स्थानीय तहबाट लगत सङ्कलनको लागि आवश्यक ढाँचा स्वीकृत गर्ने,

(ग) दफा १७ को उपदफा (२) र (३) बमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान, लगत सङ्कलन, प्रमाणीकरण र नापजाँचको काम गर्ने,

तर त्यस्तो काम कुनै स्थानीय तहमा निर्धारित समय सीमाभित्र सम्पन्न नहुने अवस्था देखिएमा आयोग आफैले गर्न सक्नेछ ।

(घ) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने क्रममा देहाय बमोजिमको जग्गामा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीहरू ऐनको आठौँ संशोधन भएको मितिले कम्तीमा दश वर्ष अगावैदेखि बसोबास गरेको प्रमाणित भएमा ऐन तथा नियमको अधीनमा रही जग्गा नापजाँच गर्ने गराउने:-

(१) ऐनको दफा ५२ख. को उपदफा (४) को प्रतिकूल नहुने गरी नदी उकास लगायतका सरकारी जग्गा,

(२) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको हकमा प्रचलित कानून बमोजिम हदबन्दी भन्दा बढी भई प्राप्त वा जफत भएको जग्गा,

- (३) सम्बन्धित केन्द्रीय निकायको सहमतिमा सरकारद्वारा विशेष प्रयोजन खुलाई बसोबास गराइएका सरकारी निकायका जग्गा,
- (४) सम्बन्धित निकायको सहमतिमा बसोबास व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले गठित राष्ट्रिय आवास वा पुनर्वास कम्पनीलाई दिइएको भए तापनि सो कम्पनीको नाउँमा झेस्ता कायम नभएको र बिक्री वितरण हुन बाँकी रहेका जग्गा,
- (५) सम्पन्न भएका सरकारी आयोजनासँग सम्बन्धित केन्द्रीय निकायको सहमतिमा त्यस्तो आयोजनालाई उपलब्ध गराइएको जग्गामध्ये प्रचलित कानून बमोजिम प्राप्त गरिएको जग्गा बाहेकका आयोजनालाई आवश्यक नरहेको जग्गा,
- (६) सरकारी अमानती जग्गा,
- (७) लगती रसिद कायम रहे बमोजिमको वहाल बिटौरी, ऐलानी र सरकारी पर्ती जग्गा,
- (८) ऐनको आठौँ संशोधन भएको मितिले कम्तीमा दश वर्ष अगावै अभिलेखमा वनक्षेत्र जनिएको भए तापनि आवादीमा परिणत भई आबाद गुल्जार गरी बसोबास गरेका जग्गा,
- (ङ) स्थानीय तहबाट प्राप्त तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्न आवश्यक प्रणालीको विकास गरी सोही प्रणालीको आधारमा अव्यवस्थित बसोबासीको जग्गाको वर्गीकरण गर्ने,
- (च) अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराए बापत ऐन तथा नियम बमोजिमको दस्तुर लिने,
- (छ) स्थानीय तहबाट भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र आयोगबाट नापजाँच भएपछि स्वीकृत कार्यविधिको अधीनमा रही भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गराउने,
- (ज) ऐन, नियम र स्वीकृत कार्यविधि विपरीत कुनै परिवारलाई जग्गा उपलब्ध गराएको देखिन आएमा त्यसरी उपलब्ध गराएको जग्गाको

दर्ता स्नेस्ता खारेज गर्न मालपोत कार्यालयलाई लेखी ऐनको दफा ५२घ.
र नियम ४१ फ. बमोजिम कारबाहीका लागि प्रमुख जिल्ला अधिकारी
समक्ष सिफारिस गर्ने,

- (भ) स्थानीय विशिष्टता समेतको आधारमा शहरी क्षेत्रमा एकीकृत
आवास वा जग्गा विकासको माध्यमबाट भूमिहीन दलित, भूमिहीन
सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा उपयुक्त कार्यक्रम
बनाई कार्यान्वयन गर्ने,
- (ज) असुरक्षित बस्ती स्थानान्तरण वा एकीकृत बस्ती विकास गरी
भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई
व्यवस्थापन गर्नुपर्ने भएमा एकीकृत आवासका लागि जग्गाको
एकीकरण गर्ने,
- (ट) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासी
बसोबास गरिरहेको जग्गामा बसोबास कायम भएको मितिभन्दा
पछिल्लो मितिमा कसैले अनधिकृत रुपमा दर्ता गरेको प्रमाणित हुन
आएमा आयोगले प्रचलित कानून बमोजिम आवश्यक कारबाहीको
लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउने,
- (ठ) यो आदेश प्रारम्भ हुनु अघि गठन भएका आयोग वा समितिबाट
एउटै जग्गाको दोहोरो स्नेस्ता कायम गरी पुर्जा वितरण गरेको देखिएमा
आवश्यक छानबिन गरी आबाद कमोत नभएको व्यक्तिको नाममा
कायम रहेको दर्ता स्नेस्ता खारेज गर्ने,
- (ड) ऐन बमोजिम भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध
गराउँदा तथा अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्दा जग्गाको
कायम रहेको जुनसुकै भूउपयोग क्षेत्रमा वर्गीकृत क्षेत्रलाई प्रचलित
कानून बमोजिम आवासीय क्षेत्र र कृषि क्षेत्र कायम गर्ने,
- (ढ) कार्यक्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा जुनसुकै निकायसँग कागजात माग
गर्ने, व्यक्तिलाई भिकार्ने बुझ्ने, कागज गराउने वा स्थलगत सर्जिमिन
गर्ने वा गराउने,
- (ण) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा
अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने क्रममा जग्गाको प्रकृति

र उपयोग लगायतको आधारमा बाधा पर्ने गएको देखिएमा आयोगले आवश्यक जाँचबुझ गरी सिफारिस सहित निकासका लागि मन्त्रालय समक्ष पेश गर्ने ।

(त) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने क्रममा शान्ति सुरक्षा आवश्यक पर्ने देखिएमा सम्बन्धित निकायबाट आवश्यक सहयोग लिने,

(थ) मन्त्रालयले तोकेका अन्य काम गर्ने ।

(७) **आयोगको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि:** (१) आयोगको बैठक आयोगको अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम आयोगको बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान तय भएपछि आयोगको सदस्य-सचिवले बैठकको कार्यसूची, बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान समेत खुलाई बैठक बस्नु भन्दा कम्तीमा चौबिस घण्टा अगावै सोको सूचना आयोगका पदाधिकारीलाई पठाउनु पर्नेछ ।

(३) आयोगको बैठकको अध्यक्षता आयोगको अध्यक्षले गर्नेछ र आयोगको अध्यक्षको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्षले आयोगको बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(४) आयोगको बैठकमा आवश्यकता अनुसार विज्ञ मन्त्रालय, सम्बन्धित प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ । तर बैठकमा आमन्त्रित विज्ञ वा पदाधिकारीलाई मत दिने अधिकार हुनेछैन ।

(५) आयोगको कुल सदस्य संख्याको पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(६) आयोगको बैठकमा बहुमतको राय आयोगको निर्णय मानिनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्ष गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ ।

(७) बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्ति र सदस्य-सचिवले बैठकको निर्णय प्रमाणित गर्नु पर्नेछ ।

(८) आयोगको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि आयोग आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

८. **जिल्ला समितिको गठन:** (१) आयोगको काम, कारबाहीलाई सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्न आवश्यकता र औचित्यको आधारमा जिल्लास्तरमा देहाय बमोजिमको जिल्ला समिति गठन गर्न सकिनेछ-

(क) मन्त्रालयले नियुक्ति गरेको व्यक्ति	- अध्यक्ष
(ख) जिल्ला समन्वय अधिकारी	- सदस्य
(ग) प्रमुख, जिल्ला सदरमुकाम स्थित भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय वा मालपोत कार्यालय	- सदस्य
(घ) प्रमुख, सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालय	- सदस्य
(ङ) अधिकृत प्रतिनिधि, सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालय	- सदस्य
(च) मन्त्रालयले नियुक्ति गरेको एक जना विज्ञ सहित तीन जना	- सदस्य
(छ) प्रमुख, जिल्ला सदरमुकाम स्थित नापी कार्यालय सचिव	- सदस्य

- (२) उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमका सदस्य नियुक्ति गर्दा कम्तीमा एकजना महिला हुनु पर्नेछ ।
- (३) जिल्ला समितिको अध्यक्ष र उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको सदस्यको पदावधि दफा २७ को उपदफा (३) बमोजिम वा जिल्ला समितिको काम सम्पन्न भई सो समिति विघटन नभएसम्म कायम रहनेछ ।
- (४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दफा ४ को उपदफा (२) मा उल्लेखित अवस्था रहेमा मन्त्रालयले जिल्ला समितिको अध्यक्ष वा उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको सदस्यलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम पदबाट हटाउनु अघि निजलाई सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका दिनु पर्नेछ ।
- (६) जिल्ला समितिले सम्बन्धित जिल्लाको जिल्ला सदरमुकाम स्थित नापी कार्यालय वा जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय मध्ये कुनै एक स्थानमा रहने गरी जिल्ला समितिको सचिवालय तोक्न सक्नेछ ।
- (९) जिल्ला समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि: (१) जिल्ला समितिको

बैठक आवश्यकता अनुसार सो समितिको अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

- (२) जिल्ला समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित कार्य क्षेत्रको मालपोत कार्यालय वा नापी कार्यालयका प्रमुख वा सम्बन्धित विषय विज्ञलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ । तर त्यस्तो कर्मचारी वा विज्ञलाई मत दिने अधिकार हुने छैन ।
- (३) जिल्ला समितिको बैठकमा कुल सदस्य सत्र्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा गणपूरक सत्र्या पुगेको मानिनेछ ।
- (४) जिल्ला समितिको बैठकमा बहुमतको राय समितिको निर्णय मानिनेछ र मत बराबर भएमा जिल्ला समितिका अध्यक्षले निर्णायक मत दिनेछ ।
- (५) जिल्ला समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि आयोगले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (६) जिल्ला समितिको निर्णय सो समितिको अध्यक्ष र सदस्य(सचिवले प्रमाणित गर्नु पर्नेछ ।

१०. जिल्ला समितिको अध्यक्ष र सदस्यको पद रिक्त हुने अवस्था: जिल्ला समितिको अध्यक्ष र दफा ८ को उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको सदस्यको पद देहायको अवस्थामा रिक्त भएको मानिनेछ:-

- (क) मन्त्रालयमा राजीनामा दिएमा,
- (ख) शारीरिक वा मानसिक अस्वस्थताको कारण पदमा रही कार्यसम्पादन गर्न असमर्थ रहेमा,
- (ग) भ्रष्टाचार, जबरजस्ती करणी, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, लागू औषध बिक्री वितरण तथा निकासी पैठारी, सम्पत्ति शुद्धीकरण, राहदानी दुरुपयोग, अपहरण, कित्ते वा नैतिक पतन देखिने अन्य फौजदारी कसूरमा अदालतबाट सजाय पाएमा वा प्रचलित कानून बमोजिम अयोग्य भएमा,
- (घ) दफा ८ को उपदफा (४) बमोजिम पदबाट हटाइएमा,

(ड) निजको मृत्यु भएमा ।

११. जिल्ला समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार सु जिल्ला समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) आयोगले प्रत्यायोजन गरेका अधिकारको अधीनमा रही कार्यसम्पादन गर्ने,
- (ख) कार्यक्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा प्रदेश सरकार र जिल्लाभित्रका स्थानीय तहसँग आवश्यक समन्वय गर्ने,
- (ग) कार्यक्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारीलाई अभिमुखीकरण तालिम दिने,
- (घ) आयोगको काम कारबाहीका सम्बन्धमा सरोकारवालासँग छलफल र अन्तर्क्रिया गर्ने,
- (ङ) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने क्रममा देखिएका समस्या जिल्लास्तरमा समाधान गर्न नसकिने भएमा समस्या समाधानको लागि आफ्नो रायसहित आयोगमा लेखी पठाउने,
- (च) कार्यक्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा स्थानीय तहबाट भए गरेका कार्यको नियमित अनुगमन गर्ने,
- (छ) आयोगले तोकेको अन्य काम गर्ने ।

१२. विज्ञ सदस्यको योग्यता: आयोग र जिल्ला समितिको विज्ञ सदस्यमा नियुक्त हुन कम्तीमा स्नातक उपाधि प्राप्त गरी भूमि व्यवस्थापन वा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनको क्षेत्रमा कम्तीमा दश वर्षको कार्य अनुभव भएको र प्रचलित कानून बमोजिम सार्वजनिक पदमा नियुक्त हुन अयोग्य नरहेको हुनु पर्नेछ ।

१३. पारिश्रमिक तथा अन्य सुविधासू (१) आयोगका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमको सदस्य तथा जिल्ला समितिका अध्यक्ष र दफा ८ को उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको सदस्यले अनुसूची-१ मा उल्लेख भए बमोजिमको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा प्राप्त गर्नेछन् ।

(२) आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र सदस्य तथा जिल्ला समितिका अध्यक्ष

र दफा ८ को अ उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको सदस्यले नियमित रूपमा हाजिर भई कार्यसम्पादन गर्नु पर्नेछ ।

- (३) आयोगका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र सदस्य तथा जिल्ला समितिका अध्यक्ष र दफा ८ को उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको सदस्यले सम्पादन गर्नु पर्ने कार्य विवरणको सम्बन्धमा आयोगले आवश्यक मापदण्ड बनाई लागू गर्नेछ ।
- (४) आयोगको अध्यक्षको नेपालभिन्नको भ्रमणको स्वीकृति भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रीले र अन्य पदाधिकारीको नेपालभिन्नको भ्रमणको स्वीकृति आयोगको अध्यक्षले गर्नु पर्नेछ ।
- (५) जिल्ला समितिको अध्यक्षको जिल्ला बाहिरको भ्रमणको स्वीकृति आयोगको अध्यक्षले र दफा ८ को उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको सदस्यको भ्रमण स्वीकृति जिल्ला समितिको अध्यक्षले गर्नु पर्नेछ ।

१४. सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्ने: (१) आयोग र जिल्ला समितिले यस आदेश बमोजिमको कार्यसम्पादनको लागि आवश्यक पर्ने कागजात, विवरण, जग्गा दर्तासँग सम्बन्धित मिसिल तथा अन्य आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराई दिन नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तह तथा सो अन्तर्गतका निकायमा अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित निकायले सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

१५. जग्गा लिन नहुने: (१) आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष तथा सदस्य, जिल्ला समितिको अध्यक्ष तथा सदस्य र आयोग वा जिल्ला समितिको काममा खटिएको कर्मचारी वा निजको परिवारले यस आदेश बमोजिमको जग्गा लिन सक्ने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष वा सदस्य वा जिल्ला समितिको अध्यक्ष वा सदस्य पदमा नियुक्ति भएको भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीले यस आदेश बमोजिम जग्गा लिन बाधा परेको मानिने छैन ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष वा सदस्य,

जिल्ला समितिको अध्यक्ष, सदस्य वा आयोग वा जिल्ला समितिको कर्मचारीको निजकको नातेदारले यस आदेश बमोजिम जग्गा प्राप्तिको लागि निवेदन दिएको वा निजको कुनै स्वार्थ जोडिएको भएमा त्यस्तो आयोगको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष वा सदस्य तथा जिल्ला समितिको अध्यक्ष, सदस्य वा आयोग वा जिल्ला समितिको कर्मचारीले सो को जानकारी आयोगलाई दिनु पर्नेछ र त्यस्तो निवेदन वा स्वार्थ जोडिएको विषय उपर हुने छलफल वा निर्णय प्रक्रियामा सहभागी हुन पाउने छैन ।

१६. कार्ययोजना बनाई काम गर्नुपर्ने: (१) यस आदेशको कार्यान्वयन गर्न आयोगले स्पष्ट लक्ष्य सहितको कार्ययोजना र कार्य तालिका बनाई कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम आयोगले बनाएको कार्ययोजना र कार्यतालिकाको अधीनमा रही जिल्ला समितिले स्पष्ट लक्ष्य सहितको कार्ययोजना र कार्यतालिका बनाई आफ्नो कार्यसम्पादन गर्नु पर्नेछ ।
१७. समन्वय गर्ने: (१) आयोगले देहायको प्रयोजनको लागि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहसँग समन्वय गर्नु पर्नेछ:-
- (क) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने प्रयोजनका लागि जग्गाको छनौट तथा व्यवस्थापन गर्न,
- (ख) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनका लागि आयोगलाई आवश्यक उपकरण, स्रोत साधन र जनशक्ति उपलब्ध गराउन ।
- (२) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान, लगत सङ्कलन र प्रमाणीकरणको काम आयोगले समय सीमा तोक्यो स्थानीय तहमार्फत गर्नु पर्नेछ ।
- (३) सम्बन्धित भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय वा मालपोत कार्यालयको समन्वय, सम्बन्धित नापी कार्यालयको प्राविधिक रेखदेख र सम्बन्धित स्थानीय तहको सहयोगमा आयोगले नक्सा स्रेस्ता तयार गर्नेछ ।
- (४) प्रदेश सरकार र स्थानीय तहसँगको समन्वयमा आयोगले प्रदेश सरकार

र स्थानीय तह मातहतका नापी प्राविधिकलाई नापजाँचको लागि परिचालन गर्न सक्नेछ ।

- (५) आयोगले अधिकृतस्तरको दक्ष प्राविधिक जनशक्ति समेत जिल्लास्तरमा परिचालन गर्नु पर्ने आवश्यक देखि नापी विभागसँग अनुरोध गरेमा नापी विभागले सो विभाग वा सो अन्तर्गतका अधिकृतस्तरका प्राविधिक कर्मचारी आयोगको काममा परिचालन गर्न सक्नेछ ।
- (६) दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिम नियुक्त सदस्यलाई आयोगले आफूले सम्पादन गर्नु पर्ने कामको सम्बन्धमा सम्बन्धित प्रदेश सरकार र स्थानीय तहसँग समन्वय, सहजीकरणको लागि समन्वयकर्ताको रूपमा तोक्नु पर्नेछ ।
- (७) उपदफा (६) बमोजिम समन्वयकर्ताको रूपमा तोकिएको आयोगको सदस्यलाई सम्बन्धित प्रदेश सरकारको भूमि व्यवस्था सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालयले आवश्यक सहयोग र सहजीकरण गर्नु पर्नेछ ।
- (८) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्दा प्रचलित कानून तथा यस आदेश अनुसार सम्बन्धित विभाग, कार्यालय वा सो कार्यालयको प्रमुख वा कर्मचारीले गर्ने गरी तोकिएको कामलाई सम्बन्धित कार्यालय प्रमुख वा कर्मचारीले आफ्नो वार्षिक लक्ष्यमा समावेश गरी सो सम्बन्धमा भए गरेको प्रगति मासिक रूपमा मन्त्रालय र सम्बन्धित विभाग वा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (९) उपदफा (८) बमोजिमको प्रगतिलाई मन्त्रालय र सम्बन्धित विभाग वा कार्यालयले सम्बन्धित कर्मचारीको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनसँग आबद्ध गर्नु पर्नेछ ।

१८. **मन्त्रालय समक्ष अनुरोध गर्न सक्ने :-** (१) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा प्रदेश सरकार, स्थानीय तह वा अन्य निकायसँग आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गर्न कठिनाई भएमा वा आदेश कार्यान्वयनमा कुनै द्विविधा देखिएमा आयोगले सो प्रयोजनको लागि मन्त्रालय समक्ष अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम आयोगबाट अनुरोध भई आएमा मन्त्रालयले नेपाल सरकारका अन्य निकाय, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहसँग समन्वय तथा सहजीकरण गर्नु पर्नेछ ।
१९. **जग्गाधनी दर्ता पूर्जा उपलब्ध गराउने:** (१) आयोगले पहिचान र प्रमाणीकरण गरेका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा जग्गाको नक्सा श्रेस्ताको आधारमा जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूर्जा बनाई वितरणको लागि स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूर्जा उपलब्ध गराउँदा सगोलमा रहेका पति पत्नीको संयुक्त नाममा पूर्जा तयार गरी उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (३) नक्सा तयार गर्ने प्रयोजनका लागि जग्गाको क्षेत्रफल गणना गर्दा वर्ग मिटरमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ । त्यसरी जग्गाको क्षेत्रफल वर्गमिटरमा कायम गर्दा दशमलब पछि दुई अङ्कसम्म उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
- (४) आयोगबाट स्वीकृत भएका नक्सा, फिल्डबुक तथा नापीसँग सम्बन्धित कागजात सम्बन्धित जिल्ला समितिको सदस्य(सचिवले र जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता तथा जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूर्जा भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय वा मालपोत कार्यालयबाट प्रतिनिधित्व गर्ने सम्बन्धित जिल्ला समितिको सदस्यले प्रमाणित गर्नु पर्नेछ ।
- (५) आयोग वा जिल्ला समितिबाट दफा २७ को उपदफा (६) बमोजिम अभिलेख सहित प्रमाणित नक्सा श्रेस्ता प्राप्त भएपछि मालपोत कार्यालय र नापी कार्यालयले त्यस्तो नक्सा श्रेस्ता प्राप्त भएको मितिले साठी दिन भित्र लागू गर्नु पर्नेछ ।
२०. **बाँकी काम सम्पन्न गर्ने:** (१) ऐनको आठौँ संशोधन हुनुअघि नेपाल सरकारले प्रचलित कानून बमोजिम गठन गरेका आयोग, समिति वा कार्यदलबाट काम सुरू भई सम्पन्न हुन बाँकी रहेको काम वा निर्णयको कार्यान्वयन समेत आयोगले गर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) को प्रयोजनका लागि आयोगले जिल्ला समितिलाई

आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।

२१. **निर्देशन दिन सक्ने:** मन्त्रालयले आयोगलाई आवश्यकता अनुसार निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशन पालना गर्नु आयोगको कर्तव्य हुनेछ ।
२२. **राजस्व खातामा दाखिला गर्नु पर्ने:** आयोगले अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराए बापत प्राप्त दस्तुर नेपाल सरकारको राजश्व खातामा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।
२३. **बजेट सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) आयोगले आफ्नो र जिल्ला समितिको लागि आवश्यक पर्ने कार्यक्रम र बजेट प्रस्ताव तयार गरी मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम बजेट व्यवस्थापनको लागि आयोगबाट पेश भएकोमा मन्त्रालयले आवश्यकता र औचित्यताको आधारमा आयोग र जिल्ला समितिको लागि स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको अधीनमा रही आवश्यक बजेट व्यवस्था गर्नेछ ।
- (३) आयोगको उपलब्धी र कार्य प्रगतिको आधारमा थप बजेट आवश्यक पर्ने देखिएमा मन्त्रालयले अर्थ मन्त्रालय समक्ष अनुरोध गरी पठाउन सक्नेछ ।
- (४) आयोग र जिल्ला समितिको लेखा प्रणालीको सञ्चालन सङ्घीय कानून बमोजिम सरकारी लेखा प्रणाली अवलम्बन गरी हुनेछ ।
- (५) आयोगको खाता आयोगको सदस्य(सचिव र लेखापालको संयुक्त दस्तखतबाट र जिल्ला समितिको खाता समितिको सदस्य सचिव र नापी कार्यालयको लेखा हेर्ने कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनेछ ।
- (६) आयोग र जिल्ला समितिको लेखा परीक्षण प्रचलित सङ्घीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (७) आयोग र जिल्ला समितिको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित सङ्घीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
२४. **कर्मचारी व्यवस्थापन:** (१) आयोगको कामको लागि आवश्यक पर्ने अनुसूची(२ मा उल्लेख भए बमोजिमका कर्मचारी नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम नेपाल सरकारले कर्मचारी उपलब्ध नगराएमा आयोगले करार सेवामा भर्ना गरी कर्मचारी व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।
- (३) सम्बन्धित जिल्लाको प्रमुख जिल्ला अधिकारीले जिल्ला समितिको लागि आवश्यक पर्ने कर्मचारी सो समितिले माग गरेको मितिले बढीमा एक महिनाभित्र जिल्लास्थित कार्यालयबाट काजमा खटाउनु पर्नेछ ।
- (४) नापी विभागले नापजाँचका लागि फिल्डमा खटिने अनुसूची (३ मा उल्लेखित सत्र्याका प्राविधिक कर्मचारीलाई आयोगमा काम गर्न काजमा खटाउन सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिमको कर्मचारी नापी विभागबाट खटाउन नसकिने अवस्था भएमा नापी विभागले करार सेवामा भर्ना गरी काममा लगाउन सक्नेछ ।
- (६) यस दफा बमोजिम करार सेवामा भर्ना गरिएका कर्मचारीले तत् तत् तहका निजामती कर्मचारी सरहको शुरू तलब स्केल र भ्रमण गर्दा निजले पाए सरहको दैनिक तथा भ्रमण भत्ता पाउनेछन् ।
- (७) यस दफा बमोजिम करार सेवामा भर्ना हुने कर्मचारीको सम्बन्धमा प्रचलित कानून बमोजिम अर्थ मन्त्रालयको सहमति लिनु पर्ने भएमा आयोगले मन्त्रालयमार्फत अर्थ मन्त्रालयको सहमति लिनु पर्नेछ ।
- (८) जिल्ला समितिलाई सहयोग पुर्याउन आयोगले माग गरेको अवस्थामा प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले आवश्यक कर्मचारी काजमा खटाउन सक्नेछन् ।

२५. **प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने:** (१) जिल्ला समितिले आफूले सम्पादन गरेका काम कारबाहीको प्रगति विवरण प्रत्येक महिना समाप्त भएको मितिले सात दिनभित्र आयोग र प्रदेश सरकारको भूमि व्यवस्था सम्बन्धी विषय हेर्ने मन्त्रालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

- (२) आयोगले आफू र जिल्ला समितिले गरेका काम कारबाहीको विवरण दफा १६ बमोजिमको कार्ययोजना अनुकूल रहे वा नरहेको सम्बन्धमा तुलनात्मक विवरण सहितको प्रतिवेदन प्रत्येक महिना समाप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र मन्त्रालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त प्रतिवेदन मन्त्रालयले नेपाल सरकार समक्ष यथाशीघ्र पेश गर्नु पर्नेछ ।

२६. अधिकार प्रत्यायोजन: (१) नेपाल सरकारले स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८ को दफा ११ को उपदफा (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यस आदेश बमोजिम आयोगले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यको लागि देहाय बमोजिमका अधिकार आयोगलाई प्रत्यायोजन गरेको छ:-
- (क) बिर्ता उन्मूलन ऐन, २०१६ को दफा ४, ५, दफा ७ को उपदफा (१), (२) र (६), दफा ७क, ८ र १२क. मा उल्लेखित अधिकार,
- (ख) जग्गा (नापजाँच) ऐन, २०१९ को दफा ३, ५, ६, ६ख., ६घ., ७, ८, ८. र ११ मा उल्लेखित अधिकार,
- (ग) उखडा सम्बन्धी ऐन, २)२१ को दफा ३ र ५ मा उल्लेखित अधिकार,
- (घ) भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा १३, १४, १४क., १५, १६, १९, २०, २१, २१ख., २२, ५२क., ५२ख., ५२ग., ५२ङ, र ५२च. मा उल्लेखित अधिकार,
- (ङ) मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ६, ७, ८, ८क., ८ख., २४ र २५ मा उल्लेखित अधिकार,
- (च) भूउपयोग ऐन, २०७६ को दफा ४ मा उल्लेखित अधिकार,
- (छ) बिर्ता उन्मूलन नियमावली, २०१७ को नियम ३, ३क, ३ग, ४, ५, ६, ७, (१), १३, १५, १६ र २) मा उल्लेखित अधिकार,
- (ज) भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २)२१ को परिच्छेद - ३ मा उल्लेखित अधिकार,
- (झ) उखडा सम्बन्धी नियमहरू, २)२१ को नियम ३, ४ र ५ मा उल्लेखित अधिकार,
- (ञ) मालपोत नियमावली, २)३६ को नियम ३, ४, ४क।, ५क। ५घ।, २२क। र २३ मा उल्लेखित अधिकार,
- (ट) जग्गा (नापजाँच) नियमावली, २)५८ को नियम ४, ५, ८, (, १), १२, १३, १४, १५, १७, १८ र २४ मा उल्लेखित अधिकार।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमका अधिकारको प्रयोग आयोगको कार्य अवाधि नसकिएसम्म वा आयोगको कार्य समाप्त भई आयोग विघटन नभएसम्म आयोग वा आयोगले तोकेको अधिकारीले प्रयोग गर्नेछ।

- (३) आयोग वा आयोगले तोकेको अधिकारीले उपदफा (१) मा उल्लेखित ऐन तथा नियम बमोजिमको अधिकारको प्रयोग गर्दा सोही ऐन तथा नियममा उल्लेखित कानूनी व्यवस्थाको पालना र कार्यविधिको प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।
- (४) आयोगले आफूलाई प्राप्त अधिकारमध्ये केही अधिकार सो आयोगको उपाध्यक्ष, सदस्य वा जिल्ला समितिलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

२७. **आयोग र जिल्ला समितिको कार्य अवधि:** (१) आयोगको कार्य अवधि आयोग गठन भएको मितिले तीन वर्षको हुनेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि भित्र काम सम्पन्न हुन नसकेमा नेपाल सरकारले आयोगको अवधि बढीमा दुई वर्ष थप गर्न सक्नेछ ।
- (३) जिल्ला समितिको कार्य अवधि पाँच हजारभन्दा बढी निवेदन परेको जिल्लाको हकमा तीन वर्षको, एक हजार भन्दा बढी पाँच हजारसम्म निवेदन परेको जिल्लाको हकमा दुई वर्षको र एक हजारसम्म निवेदन परेको जिल्लाको हकमा एक वर्षको हुनेछ ।
- (४) आयोग वा सम्बन्धित जिल्ला समितिबाट भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने काम सम्पन्न भएपछि नेपाल सरकारले आयोग वा सम्बन्धित जिल्ला समिति विघटन गर्नेछ ।
- (५) आयोगको काम सम्पन्न भएपछि आयोगबाट भए गरेको काम कारबाही सम्बन्धी निर्णय, अभिलेख लगायतका सम्पूर्ण कागजात आयोगले मन्त्रालयमा हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ ।
- (६) जिल्ला समितिले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा गरेको निर्णय, प्रमाणित जग्गाधनी दर्ता भ्रैस्ता तथा अन्य अभिलेख सम्बन्धित मालपोत कार्यालयमा र प्रमाणित नक्सा तथा फिल्डबुक लगायतको अभिलेख सम्बन्धित नापी कार्यालयमा हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ ।

२८. **आयोगले कार्यसम्पादन गर्न सक्ने:** (१) यो गठन आदेश जारी हुनुअघि मालपोत ऐन, २)३४ को दफा ७ को उपदफा (१क) बमोजिम गठन भएका जग्गा दर्ता समितिबाट सम्पादन हुन बाँकी काम आयोगले दफा ६ र २६ बमोजिमको अधिकार प्रयोग गरी सम्पन्न गर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो गठन आदेश जारी हुनु अघि प्रचलित कानून बमोजिम गठन भई म्याद बाँकी रहेका समितिबाट सम्पादन हुने काम त्यस्ता समितिबाट गर्न कुनै बाधा पर्ने छैन ।
२९. **कार्यविधि बनाउन सक्ने:** (१) आयोगले प्रचलित कानूनको अधीनमा रही देहायको विषयमा आवश्यकता अनुसार कार्यविधि बनाउन सक्नेछ:-
- (क) दफा ६ बमोजिम कार्यसम्पादन गर्न,
- (ख) दफा २) को उपदफा (१) र (२) बमोजिम सम्पन्न हुन बाँकी रहेका काम वा भएका निर्णय कार्यान्वयन गर्न वा विवाद निरूपण गर्न,
- (ग) दफा २८ बमोजिम जग्गा दर्तासम्बन्धी बाँकी काम सम्पन्न गर्न ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कार्यविधिको कार्यान्वयन गर्दा नेपाल सरकारलाई आर्थिक दायित्व पर्ने भएमा सरकारको अर्थ मन्त्रालयको सहमति लिनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमको कार्यविधि मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएपछि लागू हुनेछ ।
३०. **खारेजी र बचाउ:** (१) राष्ट्रिय भूमि आयोग गठन आदेश, २०७८ खारेज गरिएको छ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको आदेश बमोजिम भए गरेका काम कारबाही यसै आदेश बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धि कार्यविधि, २०८१

भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा ६ को खण्ड (ख) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी भूमि समस्या समाधान आयोगले देहायको कार्यविधि बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस कार्य विधिको नाम “भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धि कार्यविधि, २०८१” रहेको छ
- (२) यो कार्यविधि मन्त्रालयबाट स्विकृत भएको मितिदेखी लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा, यस कार्यविधिमा:

- (क) “अव्यवस्थित बसोबासी” भन्नाले ऐनको दफा ५२ (ग) को स्पष्टिकरण खण्डमा उल्लेख भए बमोजिम सरकारी, ऐलानी, पर्ती वा सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भए तापनि लामो समयदेखी आवाद कमोत गरी घर टहरा बनाई बसोबास गरेका ऐनको दफा ५२ (ग)को उपदफा (३) को आधारमा वर्गीकरण गरिएका व्यक्तिलाई सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निज प्रति आश्रित परिवारका सदस्य समेतलाई जनाउँछ ।
- (ख) “आयोग” भन्नाले भूमि समस्या समाधान आयोग सम्भन्नु पर्छ ।
- (ग) “ऐन” भन्नाले भूमि सम्बन्धि ऐन, २०२१ सम्भन्नु पर्छ ।

- (घ) “नियम” भन्नाले भूमि सम्बन्धि नियमहरू, २०२१ सम्भन्नु पर्छ ।
- (ङ) “कार्यपालिका” भन्नाले स्थानीय तहको गाउँ कार्यपालिका वा नगरकार्यपालिका सम्भन्नु पर्छ ।
- (च) “जिल्ला समिति” भन्नाले भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा ८ बमोजिमको जिल्ला समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (छ) “नाप नक्सा” भन्नाले नापीका लागि नियन्त्रण बिन्दु स्थापना गर्ने, जग्गाको नापी गरी जग्गाको तथ्यांक संकलन गर्ने, जग्गाको नक्सा तयार गर्ने, क्षेत्रफल यकिन गर्ने जग्गाको किसिम वर्गीकरण गर्ने र क्षेत्रिय किताब (फिल्डबुक) तयार गर्ने कार्यलार्थ सम्भन्नु पर्छ ।
- (ज) “निवेदन फाराम” भन्नाले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले आफ्नो विवरण सहित निवेदन दिने अनुसूचि - ३ र अनुसूचि-४ बमोजिमको ढाँचाको फाराम सम्भन्नु पर्छ ।
- (झ) “भूमिहीन दलित” भन्नाले राष्ट्रिय दलित आयोगद्वारा दलित भनी सूचिकृत जातिका भूमिहीन सुकुम्बासी भन्ने सम्भन्नु पर्छ ।
- (ञ) “भूमिहीन सुकुम्बासी” भन्नाले ऐनको दफा ५२ (ख) को स्पष्टिकरण खण्डमा उल्लेख भए बमोजिम नेपाल राज्य भित्र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा जग्गा जमिन नभएको र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको आय आर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निज प्रति आश्रित परिवारका सदस्य समेतलाई जनाउने छ ।
- (ट) “स्थानीय तह” भन्नाले गाउँपालिका, नगरपालिका, उपमहानगरपालिका र महानगरपालिका सम्भन्नु पर्छ ।

स्पष्टीकरण: यस कार्यविधिको प्रयोजनको लागि मात्रै “स्थानीय तह” भन्नाले नेपालको संविधानको धारा ३०६ को खण्ड (ढ) मा प्रयुक्त भएको जिल्ला सभा राखिएको छैन ।

- (ठ) “भूमि शाखा” भन्नाले दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिमको भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको विवरण तथा तथ्यांक संकलन लगायतका कार्य गर्न स्थानीय तहमा रहने “भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासी लगायतको व्यवस्थापन जिम्मेबारी भएको शाखा सम्भन्नु” पर्छ ।

(ज) “मन्त्रालय” भन्नाले भूमि व्यवस्था सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयलाई सम्भन्नुपर्छ ।

३. आयोग र प्रदेश तथा स्थानीय तह बिच समझदारी:

आयोगले भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ र अन्य प्रचलित कानूनमा भएका व्यवस्था अनुरूप भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यलाई समन्वयात्मक रूपमा प्रभावकारी ढंगले सम्पन्न गर्न प्रदेश सरकारसँग अनुसूचि १, स्थानीय तहसँग अनुसूची १(क) बमोजिमको कार्यसहमति पत्रमा हस्ताक्षर गर्नु पर्नेछ । बिघटित राष्ट्रिय भूमि आयोगसँग सम्झौता गरेका स्थानीय तहले पुनः सम्झौता गर्नुपर्ने छैन । नयाँ सम्झौता गर्नुपर्ने र सम्झौता संशोधन गर्नुपर्नेमा यस आयोगले गर्नेछ ।

४. सहजीकरण समिति:

(१) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान, लगत संकलन, प्रमाणीकरण तथा नाप नक्सा गर्ने कार्यमा सहयोग र सहजीकरण गर्न स्थानीय तहमा देहाय बमोजिमको स्थानीय तहस्तरीय भूमि समस्या सहजीकरण समिति गठन गर्नु पर्नेछ ।

(क) स्थानीय तहको प्रमुख वा अध्यक्ष - संयोजक

(ख) स्थानीय तहका उपप्रमुख वा उपाध्यक्ष - उपसंयोजक

(ग) सम्बन्धित स्थानीय तहमा क्रियाशील रहेका राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त राजनीतिक दलले खटाएको एक/एक जना प्रतिनिधि - सदस्य

(घ) कार्यपालिका सदस्यहरू मध्येबाट एक दलित वा अल्पसंख्यक र एक महिला गरी दुईजना - सदस्य

(ङ) स्थानीय तहमा क्रियाशील भूमिहीन किसान, सुकुम्बासी र आवासको क्षेत्रमा काम गरिरहेका संघ, संगठन वा यस विषयमा अनुभवी नागरिक समाजबाट नदोहोरिने गरी सहजीकरण समितिले मनोनयन गरेका प्रतिनिधि (कम्तीमा एक महिला र एक दलित सहित ३ जना) - सदस्य

(च) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य सचिव

- (२) स्थलगत रूपमा तथ्याङ्क संकलन तथा नाम नक्साको काममा सहजीकरण गर्न तथा वडा समितिलाई आवश्यक सहयोग पुर्याउन देहायबमोजिमको वडास्तरीय भूमिहीन र अव्यवस्थित बसोबासी व्यवस्थापन सहजीकरण समिति गठन गर्नु पर्नेछ ।
- (क) वडा अध्यक्ष - अध्यक्ष
- (ख) वडा सदस्यहरू - सदस्य
- (ग) सम्बन्धित वडामा क्रियाशील रहेका राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त राजनीतिक दलले खटाएको एक/एक जना प्रतिनिधि - सदस्य
- (घ) सम्बन्धित वडामा क्रियाशील भूमि र आवासको क्षेत्रमा काम गरिरहेका संघ, संगठन वा नागरिक समाजबाट नदोहोरिने गरी सहजीकरण समितिले मनोनयन गरेका प्रतिनिधि (कम्तिमा एक महिला र एक दलित/अल्पसंख्यक सहित ३ जना) - सदस्य
- (ङ) वडा सचिव - सदस्य सचिव
- (३) उपदफा (१) र (२) बमोजिमका समितिको बैठकमा आवश्यकता अनुसार दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिमको भूमि शाखाका कर्मचारी र सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञहरूलाई आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (१) र (२) बमोजिमको समितिले देहाय बमोजिमको कार्य गर्नेछ : -
- (क) स्थानीय तहले तर्जुमा गरेको कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने ।
- (ख) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको विवरण तथा तथ्याङ्क संकलन, पहिचान, प्रमाणीकरण र नाप नक्सा लगायतका कार्य प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने ।
- (ग) समुदायस्तर तथा सम्बन्धित सरोकारवालाहरूमा आयोगको काम कारवाहीहरू सम्बन्धमा प्रचारप्रसार एवं सूचना सम्प्रेषण गर्ने ।
- (५) वडाको लगत संकलन तथा नाप नक्साको कार्यमा कुनै विवाद वा बाधा अड्चन देखिएमा वा तथ्याङ्क संकलन वा नापी टोलीले सहजीकरणका लागि अनुरोध गरेमा उपदफा (२) बमोजिमको समितिले उपलब्ध तथ्य, प्रमाण, फिल्डको वस्तुस्थिति लगायतको अध्ययन र नापी टोलीको राय सुझाव समेतको आधारमा विवादको टुङ्गो लगाउने छ ।

- (६) उपदफा (२) बमोजिमको समितिले उपदफा (५) अनुसार विवाद समाधान गर्न नसकेमा सो समितिले आफ्नो राय तथा सिफारिससहित उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा लेखी पठाउनु पर्नेछ ।
- (७) उपदफा (६) बमोजिम लेखी आएमा उपदफा (१) बमोजिमको समितिले आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गरी विवाद समाधान गर्नेछ ।
- (८) उपदफा (१) बमोजिमको समितिको बैठकमा संयोजकले सम्बन्धित वडा अध्यक्षलाई सदस्यको रूपमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ । सहजीकरण समितिको बैठक नियमित र कम्तिमा दुई महिनाको एकपटक अनिवार्य बस्नुपर्नेछ ।
- (९) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासी परिवार नभएको स्थानीय तहले उपदफा (१) र (२) बमोजिमको समिति गठन गर्नुपर्ने छैन ।

स्पष्टीकरण: राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त दल भन्नाले राजनीतिक दल सम्बन्धी ऐन, २०७३ को दफा ५२ बमोजिमको राष्ट्रिय दलको मान्यता प्राप्त राजनीतिक दलहरूलाई बुझाउने छ ।

५. जनशक्ति व्यवस्थापन र कार्ययोजना निर्धारण:

- (१) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान, लगत संकलन गर्ने कार्य सम्पन्न गर्न सम्बन्धित स्थानीय तहले भूमिशाखा स्थापना गर्नुपर्नेछ । भूमिशाखामा खटिने कर्मचारी र निजहरूको कार्य विवरण अनुसूची-१(ख) बमोजिम हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको भूमि शाखामा सम्बन्धित नापी कार्यालयबाट खटिआएको नापी टोलीका प्राविधिक कर्मचारीबाहेकका अन्य आवश्यक कर्मचारी सम्बन्धित स्थानीय तहले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ । कामलाई छिटो गर्न स्थानीय तहले थप प्राविधिक जनशक्ति राख्न यस दफाले बाधा पुग्ने छैन ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमको भूमि शाखामा खटिने कर्मचारीले आयोगले तोकेको समयसीमा र कार्यपालिकाको निर्णयभित्र रहेर तथ्याङ्क संकलन सम्बन्धी कार्यलाई समेत देहाय बमोजिमका क्रियाकलाप समेटी कार्ययोजना बनाई काम गर्नेछ ।
  - (क) स्थानीय तहको अनौपचारिक तथा अव्यवस्थित भू-सम्बन्धको वस्तुस्थिति र परिवेश आंकलन,

(ख) तथ्याङ्क संकलन सम्बन्धी कार्य

१. तथ्याङ्क संकलनको तयारी, प्रचारप्रसार र सचेतना
२. तथ्याङ्क संकलन र प्रणालीमा प्रविष्टि
३. निवेदन दर्ताको निस्सा वितरण
४. भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको वडास्तरीय प्रतिवेदनको निर्माण
५. भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणमा सहजीकरण

(ग) नाप नक्सा गर्ने क्षेत्रको पहिचान, छनौट र नापनक्सा कार्यमा सहजीकरण

(४) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासी परिवार नभएको स्थानीय तहले उपदफा (१) अनुसारको भूमि शाखा स्थापना गर्नु अनिवार्य छैन ।

६. स्थानीय तहको अनौपचारिक भू-सम्बन्धको वस्तुस्थिति र परिवेश आँकलन :

(१) स्थानीय तहले आयोगसँगको समन्वयमा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले बसोबास वा आबाद कम्ती गरेका बस्तीहरूको विवरण, प्रत्येक बस्तीका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको अनुमानित घर परिवार संख्या लगायत अनुसूची-२ बमोजिमको ढाँचामा वडाअनुसारको प्रारम्भिक विवरण तयार गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) अनुसार विवरण तयार गर्नुपूर्व प्रत्येक स्थानीय तहले बस्तीको तहगत क्षेत्र तोकिनसकेको भए देहायबमोजिम हुने गरी तोक्नु पर्नेछ:-

(क) गाउँपालिकाको हकमा ग्रामीण क्षेत्र, सहरोन्मुख क्षेत्र, सहरी क्षेत्र, गाउँपालिकाको केन्द्र,

(ख) नगरपालिकाको हकमा ग्रामीण क्षेत्र, सहरोन्मुख क्षेत्र, सहरी क्षेत्र

(३) उपदफा (१) अनुसारको प्रारम्भिक विवरण तयार गर्न आयोग/जिल्ला समितिका पदाधिकारी, भूमि शाखाका कर्मचारी र वडास्तरीय सहजीकरण समितिका सदस्य स्थलगत रूपमा खटिन सक्ने छन् ।

७. तथ्याङ्क संकलनको तयारी र प्रचारप्रसार:

- (१) तोकिएको समयभित्र स्थानीय तहले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणका लागि आवश्यक पर्ने विवरणसहितको निवेदन फाराम स्थलगत रूपमा भर्न / भराउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) अनुसार भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको निवेदनसहितको तथ्याङ्क संकलन गर्न आयोगले तोकेको अनुसूची-३, अव्यवस्थित बसोबासीको हकमा अनुसूची-४ बमोजिमको ढाँचाको निवेदन फाराम प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।
- (३) दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिमको भूमि शाखाले स्थलगत रूपमा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई देहायका विषयमा जानकारी गराउनुपर्नेछ ।
  - (क) नागरिकता प्राप्त परिवारका सबै सदस्यको नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि र परिवारमूली र निजको पति / पत्नीको हालसालै खिचेको पासपोर्ट साइजको फोटोको आवश्यकता,
  - (ख) अव्यवस्थित बसोबासीको हकमा आफू र परिवारका सदस्यका नाममा अन्यत्र रहेको सबै जग्गाको जग्गाधनी प्रमाण पूर्जाको प्रतिलिपि र सम्बन्धित स्थानीय तहले सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि निर्धारण गरेको मूल्याङ्कन सम्बन्धी स्थानीय तहको पत्र ।
  - (ग) ऐनको दफा ५२ (घ) अनुसार भुटो विवरण दिँदा हुने सजाय सम्बन्धी व्यवस्था ।
  - (घ) नाप नक्सा हुने क्षेत्रमा आ-आफूले घरबास तथा आबाद कमोत गरेको जग्गाको साँध सिमाना स्पष्ट गर्ने ।
  - (ङ) आफूसँग भएका अन्य प्रमाण जस्तै घरसारको कागजको प्रतिलिपि, मतदाता परिचय-पत्र, विद्युत, पानीको महसुल बुझाएको प्रमाण, स्थानीय तहले घरधुरी कायम गरी कर संकलन गरेको प्रमाण जुटाउने ।
  - (च) जग्गाधनी पूर्जा भएको तर प्राकृतिक प्रकोपको कारणले आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा रहेको कुनै पनि जग्गा प्रयोगमा आउने सम्भावना नभई त्यस्तो जग्गाको हकभोग नेपाल सरकारको नाममा

कायम गरेका भूमिहीनको हकमा सो विषयको मालपोत कार्यालयको
लगत कट्टा समितिको निर्णय र मालपोत कार्यालयको पत्र पेस गर्ने ।

८. सूचना प्रकाशन:

- (१) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनको लागि आयोगले निवेदन साथ पेस गर्नुपर्ने विवरण समेत उल्लेख गरी राष्ट्रियस्तरको दैनिक पत्रिकामा प्रत्येक स्थानीय तहमा जम्मा ३५ दिनको समय दिई प्रत्येक वडामा ७ (सात) दिनको म्याद दिई लगत संकलन गर्न अनुसूची- ५ (क) र जग्गा नापनक्सा गर्ने प्रयोजनको लागि १५ (पन्ध्र) दिन अगावै अनुसूची - ५ बमोजिम तोकिएको ढाँचामा सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) अनुसारको सूचना प्रकाशित भएपछि सम्बन्धित जिल्ला समिति, स्थानीय तह र वडा कार्यालयहरूले स्थानीय संचार माध्यमहरूमार्फत थप प्रचारप्रसार गर्न सक्नेछन् ।
- (३) उपदफा (१) अनुसारको सूचना प्रकाशन भएपछि स्थानीय तह र वडा कार्यालयहरूले सोको जानकारीका लागि आफ्ना कार्यालयको सूचना पाटी र आवश्यक सार्वजनिक स्थलहरूमा सूचना टाँस गर्नुपर्नेछ ।

९. तथ्याङ्क संकलनको विधि :

- (१) आयोगले विवरण र तथ्याङ्क संकलन सम्बन्धी सूचना प्रकाशन गरेपछि तथ्याङ्क संकलक/प्रबिस्टिकर्ताहरू वडा समिति/कार्यालयले तोकेका स्थानमा निवेदन भर्न/भराउन एवं उनीहरूको पहिचान र प्रमाणीकरणका लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क संकलन गर्न आयोगले तोकेबमोजिमको फाराम लिई स्थानीयतह/वडा कार्यालयले तोकेको स्थानमा खटिनेछन् ।
- (२) तथ्याङ्क संकलकले विवरण संकलन गर्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्नेछ ।
  - (क) स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको परिचयपत्र अनिवार्य रूपमा लगाएको हुनुपर्नेछ ।
  - (ख) सम्भव भएसम्म तथ्याङ्क संकलन गरिने परिवारका सदस्यहरूसँगै राखी निवेदन फाराम भराउनुको उद्देश्य, फारामको प्रकारबारे जानकारी दिनुपर्नेछ ।

- (ग) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीमध्ये कुन प्रकारको फाराम भर्ने सम्बन्धमा निधो गर्ने/गराउने ।
- (घ) भुटो विवरण दिदा ऐनको दफा ५२ (घ) बमोजिम हुने सजायबारे जानकारी गराउने ।
- (ङ) निवेदन फाराममा भएका विवरण परिवारमूलीलाई क्रमैसँग सोधेर भर्दै जाने ।
- (च) अनावश्यक कुराहरू नसोध्ने ।
- (छ) निवेदन फाराममा सकेसम्म केरमेट नगर्ने, टिपेक्स लगाउन नहुने ।
- (ज) निवेदन फाराममा परिवारमूली र निजको पति वा पत्नी को स्पष्ट पहिचान दिने फोटो टाँस्ने ।
- (झ) फाराम भरिसकेपछि सबै विवरण पढी परिवारमूलीलाई फाराममा हस्ताक्षर गर्न लगाई निवेदन फाराम लिने र प्रणालीमा प्रविष्टि गर्ने ।
- (ञ) प्रणालीको सहयोगमा प्राप्त भएको निवेदन फाराम नं. र परिवारमूलीको नाम रजिस्टरमा चढाउने र निवेदकलाई निवेदन प्राप्त भएको निस्सा ।
- (ट) प्रत्येक दिन पेस भएका निवेदनहरू भर्पाई गरी वडा कार्यालयमा दर्ता र प्रमाणीकरणका लागि बुझाउने ।
- (३) वडा कार्यालयले प्राप्त भएका निवेदनमाथि देहायबमोजिमका कार्य गर्नुपर्नेछ:-
- (क) फाराम पेस गर्दा स्थानीय तहको क्षेत्र फाराममा नजनाएको भए जनाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
- (ख) फाराम रुजु गर्ने र वडा अध्यक्ष बाट फाराम प्रमाणित गराई दर्ता गर्ने, निवेदन दर्ता गर्दा देहाय बमोजिम गर्ने ।

निवेदको प्रकार	वडा कार्यालयमा पेश भएका फाराम नं./निवेदको सुरु दर्ता नम्बर
भूमिहीन दलितका लागि सुरु हुने दर्ता (कोड) नं.	वडा नं. BD0001
भूमिहीन सुकुम्बासीका लागि सुरु हुने दर्ता (कोड) नं.	वडा नं. BS0001

अव्यवस्थित बसोबासीका लागि सूरू हुने दर्ता (कोड) नं.	वडा नं. AB0001
--	----------------

- (ग) बुभाइएका फाराममा दर्ता (कोड) नं. अनुसार कित्ता कोड जनाउने । जस्तै दर्ता कोड ०७-AB0012 भए कित्ता कोड पहिलो कित्ताका लागि AB000121, दोस्रो कित्ताका लागि AB00122, तेस्रो कित्ताका लागि AB00123 ।
- (घ) निवेदन दर्ता भएको जानकारी स्वरूप तथ्याङ्क प्रविष्टि भएपछि प्रणालीबाट प्राप्त हुने अनुसूची - ६ बमोजिमको निस्सा तत्काल निवेदकलाई बुझाउने व्यवस्था मिलाउने ।
- (ङ) कुनै जग्गा आबाद कमोत नगरेका वा वितरण गर्न नमिल्ने जग्गामा बसोबास, आबाद कमोत गरेका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीहरूलाई उपलब्ध गराउन सकिने जमिन पहिचान गरी नापनक्सा गर्न स्थानीय तहमार्फत जिल्ला समितिलाई सिफारिस गर्ने ।
- (च) प्राप्त भएको निवेदनको विवरण प्रणालीमा प्रविष्टिकरणका आधारमा अनुसूची ७ र ७ (क) को ढाँचामा सूचना टाँस गरी निवेदन उपर कसैको दावी विरोध र उजुरी परेमा सम्बन्धित वडा समितिले वडास्तरीय सहजीकरण समितिको सहयोगमा आवश्यक जाँचबुझ पश्चात निर्णय गरी स्थानीय तहमा सिफारिस गर्नेछ । निवेदकले आफूले पेश गरेको निवेदनमा उल्लिखित विवरणभन्दा फरक हुन गई सच्याउन माग गरे वडाले सोको अभिलेख प्रमाणको आधारमा मनासिब देखिए विवरण सच्याउन सक्नेछ ।
- (छ) दावी विरोधबाट कसैको निवेदनमा उल्लिखित विवरण भुटो ठहरेमा निर्णय सार्वजनिक गरी निवेदन रद्द गर्न स्थानीय तहलाई सिफारिस गर्नेछ ।
- (ज) निवेदकले माग गरेको जग्गा वितरण गर्न नमिल्ने भएमा सोको रायसहित यकिन गर्न स्थानीय तहमार्फत जिल्ला समितिमा सिफारिस गर्ने र निजलाई दफा ९ को उपदफा (३) (ङ) बमोजिमको जग्गा उपलब्ध गराउन समेत सिफारिस गर्ने ।

- (भ्र) वडा समितिले खण्ड (च) बमोजिम भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको हकमा म्याद समाप्त भएको ७ (सात) दिनभित्र निवेदकको पहिचान र प्रमाणीकरण गरी आवश्यक कारबाहीका लागि स्थानीय तह समक्ष पेश गर्ने ।
- (४) एउटा निवेदकको एउटा जिल्लाको आपसमा सिमाना जोडिएको दुवै स्थानीय तहमा अव्यस्थित बसोबासीको रूपमा बसोबास वा आबाद कमोत भएको जग्गा रहेको भएपनि कुनै एक स्थानीय तहमा मात्र निवेदन दिन सकिनेछ भने दोस्रो स्थानीय तहको जग्गाको हकमा अनुसूची -६ (क) बमोजिमको सिफारिस निवेदनसाथ पेश गर्नुपर्नेछ ।

१०. तालिम तथा प्रशिक्षण: फिल्डमा खटिने तथ्याङ्क संकलक र प्राविधिक कर्मचारीलाई आवश्यकताअनुसार देहायका बिषयमा प्रशिक्षण दिइनेछ ।

सैद्धान्तिक :

- (क) आयोगको परिचय, गठन आदेश, कार्यविधिहरू, अनुसूचीहरू, आयोगको कामसँग सम्बन्धित विद्यमान कानूनी व्यवस्था, आयोगको कामका लागि संस्थागत जिम्मेवारी तथा सरोकारवाला निकाय/संस्था /व्यक्तिहरू
- (ख) कर्मचारीहरूको भूमिका, दायित्व र आचारसंहिता
- (ग) सहभागितामूलक नापनक्सा, लगत संकलन तथा निर्णयका विधिहरू
- (घ) आयोगबाट तयार गरिएको निवेदन फाराममा समेटिएका विषयहरू र भर्ने तरिका
- (ङ) नक्सा अध्ययन र नक्शाका किसिम (कित्ता नापी नक्सा, Land Use Map/Data, Hazard/Risk Map)
- (च) Cadastral Maps and Documents (Map Design, Symbols, Field Book, format for other information, land ownership register and certificate), Parcel Numbering, sheet numbering
- (छ) Spatial Data acquisition techniques (Basics of satellite imageries/UAV/TS/Tape)
- (ज) Image interpretation techniques

- (भ) Digitization techniques (Point, line, polygon) and Errors in Digitization
- (ज) Different unit of length and area measurement and their conversion
- (ट) Identification of Government and Public Land, Land Use Categorization Techniques and Valuation Techniques for pricing of land
- (ठ) General Knowledge of the facilities available at Survey Office and Land Revenue Office (including applications like LRMIS, NeLIS, NaLCIS & Merokitta)

प्रयोगात्मक (कक्षाकोठा वा फिल्डमा आधारित)

- (क) Image Interpretation, Identification of details/Parcel Boundary,
- (ख) Delineation of parcel on the ground and area computation from field measurement
- (ग) marking details on satellite or UAV image, cadastral survey using TS
- (घ) Handling the recommended system/software (Installation, data entry, data processing, data visualization, reporting),
- (ङ) Accuracy checking of satellite image in field
- (च) Digitization of image data (boundary)
- (छ) Map making using coordinated data taken by TS
- (ज) Attribute data entry
- (झ) Application form Validation (practicing application form filling-up)

११. तथ्याङ्कको प्रविष्टि:

- (१) दफा ९ को उपदफा (३) अनसुर प्राप्त भएका निवेदनलाई लगत संकलक/प्रविष्टिकर्ताले तत्कालै कम्प्युटर प्रणालीमा प्रविष्टि गर्नु पर्नेछ ।
- (२) भूमि शाखाले प्राप्त भएका निवेदनको विवरण प्रणालीमा प्रविष्टिकरणका

आधारमा अनुसूची ७ र ७ (क) को ढाँचामा तयार गरी दफा ९ उपदफा ३ खण्ड (च) अनुसार सूचना प्रकाशन गर्ने प्रयोजनका लागि वडा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

- (३) भूमि शाखाले वडागत रूपमा नियमको नियम ४१ (ख) को उपनियम (४) बमोजिमको उपलब्ध गराउन नसकिने जग्गामा बसोबासका लागि निवेदन दिने भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीहरूको छुट्टाछुट्टै विवरण तयार गरी वडा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ । भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीको हकमा वडा कार्यालयले दफा ९ उपदफा ३ खण्ड (च) अनुसार प्रक्रिया अगाडि बढाउनेछ ।
- (४) भूमि शाखाले अव्यवस्थित बसोबासीले आबाद कमोत गरेको जग्गा को दस्तूर निर्धारण प्रयोजनार्थ जग्गाको वर्गीकरण सम्बन्धी तथ्याङ्क प्रविष्टि (entry) गरेपनि जग्गाको वर्गीकरण र दस्तूर निर्धारण सम्बन्धी बाँकी कामहरू जिल्ला समितिबाट हुनेछन ।
- (५) जग्गा सट्टाभर्नाको क्रममा बसोबास गरेका अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन र प्रविष्टि गर्दा “जग्गा सट्टाभर्ना” जनाउनु पर्नेछ । यो प्रयोजनका लागि निवेदकले लगत कट्टा वा जग्गा सट्टाभर्ना को प्रमाण पेस गर्नुर्नेछ ।

१२. तथ्याङ्कको जाँचबुझ, प्रमाणीकरण तथा हस्तान्तरणः

- (१) दफा ९ को उपदफा ३ (च) को सूचनाअनुसार निवेदकले आफूले पेश गरेको निवेदनमा उल्लेखित विवरण भन्दा फरक हुन गई सच्याउन माग गरे वा भर्नुपर्ने अनुसूचि फारम फरक परेमा वडाले सोको अभिलेख राखी प्रमाणको आधारमा मनासिब देखिए विवरण सच्याउन सक्नेछ । कसैको दावी विरोध र उजुरी परेमा वडा स्तरीय सहजीकरण समितिले आवश्यक जाँचबुझपश्चात गरेको सिफारिसको आधारमा वडा समितिले निर्णय गरी ७ (सात) दिनभित्र स्थानीय तहमा स्वीकृतिका लागि पेस गर्नेछ ।
- (२) दफा ४ को उपदफा (५) र (६) अनुसार वडा स्तरबाट समाधान हुन नसकेका विषयहरूलाई पालिकास्तरिय सहजीकरण समितिले आवश्यक जाँचबुझ पश्चात गरेको सिफारिसका आधारमा स्थानीय तहको कार्यपालिकाले आवश्यक निर्णय गर्नेछ ।

- (३) उपदफा (१) बमोजिम सबै वडाबाट प्राप्त विवरण तथा उपदफा (२) बमोजिमको विवरणलाई स्थानीयतहले स्थानीयतह स्तरीय सहजीकरण समितिको बैठकबाट सिफारिस गरी स्थानीय तहको कार्यपालिकाले प्रमाणीकरण गरी ऐनबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउने सिफारिससहित ७ (सात) दिनभित्र जिल्ला समिति समक्ष पेस गर्नेछ ।
- (४) जग्गा सट्टाभर्ना गरी बसोबास गरेका अव्यवस्थित बसोबासीको छुट्टै विवरण स्थानीय कार्यपालिकाले जिल्ला समिति समक्ष पेस गर्नुनेछ ।
- (५) मागदावी प्रमाणीकरण हुन नसकेका व्यक्तिहरूको नामावली स्थानीय तहको सूचना पाटीमा टाँस गरी सार्वजनिक गर्नुपर्नेछ ।

१३. नाप नक्साको तयारी:

- (१) आयोग/जिल्ला समितिले स्थानीय तह र नापी कार्यालयसँगको समन्वयमा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई वितरण तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्न योग्य जग्गा (क) ऐलानी (ख) पर्ती, नदी उकास लगायतका सरकारी जग्गा र (ग) साविकको वन क्षेत्र जनिएको भए पनि आबादीमा परिणत भएको जग्गा मध्ये कुन हो वर्गीकरण समेत हुने गरी प्रत्येक स्थानको चार किल्ला समेत उल्लेख गरी पहिचान र छनौट गरी यकिन गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) अनुसारको कार्य गर्दा दफा ६ को उपदफा (२) अनुसार स्थानीय तहको बस्तीको तहगत क्षेत्र विभाजन भइनसकेको भए स्थानीय तहले सोको समेत निर्णय गर्नुपर्नेछ ।
- (३) सम्बन्धित नापी कार्यालयले आयोगले तय गरेको कार्ययोजनामा उल्लेख भएबमोजिम स्थानीय तहहरूको उपदफा (१) अनुसार छानिएका स्थानको नाप नक्सा सम्बन्धी कार्यका लागि आवश्यक संख्यामा फिल्डमा खटिई नापजाँच गर्ने तथा कार्यालयमा बसी नक्सा तयार गर्ने टोली गठन गर्नेछ । नापी कार्यालयले खटाउने टोलीमा रहने गरी सम्बन्धित स्थानीय तहले थप नापी प्राविधिक र आवश्यक जनशक्ति खटाउनु पर्नेछ । नापी कार्यालयले नाप नक्सा कार्यमा सम्बन्धित स्थानीय तहसँग आवश्यक समन्वय गर्नुपर्नेछ ।
- (४) टोलीले नाप नक्सा गरिने क्षेत्रको अनुसूची-८ बमोजिमको ढाँचामा १५ (पन्ध्र) दिनको सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ तथा सो क्षेत्र वरिपरिका साविकका कित्ता नापी नक्सा हरूको प्रिन्ट संकलन गर्ने, जग्गाको तथ्याङ्क लगत संकलनका

लागि तोकिएको फारामको प्रबन्ध, भू-उपग्रह चित्रको व्यवस्था, नाप नक्सा गर्ने यन्त्र उपकरण परीक्षण र स्तरीकरण (standardization) तथा ब्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

१४. नाप नक्साको विधि र प्रविधि सम्बन्धमा:

सम्बन्धित स्थानीय तहबाट प्राप्त भएको भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी, अव्यवस्थित बसोबासीको तथ्याङ्क तथा नाप नक्सा गर्नुपर्ने जग्गाको अवस्थिति लगायतका विषयमा उपलब्ध गराएको विवरणको आधारमा आयोगले आवश्यकता अनुसारको प्रविधि प्रयोग गरी जग्गा नाप जाँचको काम गर्नसक्नेछ । कुनै प्रविधि प्रयोग गरी जग्गा नाप जाँच गर्ने सम्बन्धमा आयोगले छुट्टै Standard Operating Procedure निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

१५. नाप नक्सा गर्ने: नाप नक्साङ्कन कार्यका लागि देहायबमोजिमका विधिहरू अवलम्बन गरिनेछ:

(अ) इमेज/अर्थोफोटोबाट नाप नक्सा गर्ने:

- (क) समथर, भवन एवं रूख विरुवाले नढाकेको खुला तथा जमिनको भौतिक सिमाना स्पष्ट देखिने क्षेत्रमा geo-referenced भूउपग्रह चित्र, drone वा LIDAR चित्रको प्रयोग गरी कित्ता नापी गरिनेछ ।
- (ख) भू-उपग्रह चित्र/अर्थोफोटो/LIDAR बाट नाप नक्सा गर्ने प्रयोजनको लागि आवश्यक भू-उपग्रह चित्र/अर्थोफोटो/LIDAR नापी विभागले आयोगलाई उपलब्ध गराउनेछ ।
- (ग) आयोगले विभागबाट प्राप्त इमेज आवश्यकताअनुसार विभागको सहयोगमा जियोरेफरेन्स, जियोरेक्टिफाई गरी उपयुक्त आकारमा प्रिन्ट गरी नापी कार्यालयलाई उपलब्ध गराउनेछ ।
- (घ) नापी कार्यालयबाट स्थानीय तहमा खटाइएको टोली आयोगले उपलब्ध गराएको भू-उपग्रह चित्रको प्रिन्ट, आवश्यक उपकरण, बन्दो बस्तीका समान लिई फिल्डमा खट्नेछ ।
- (ङ) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी एवं अव्यवस्थित बसोबासीको निवेदन दर्ता गरेको निस्साको आधारमा नापी टोलीले नाप जाँचको कार्य अगाडि बढाउनेछ ।
- (च) निवेदन दर्ता भए पश्चात सम्बन्धि व्यक्तिको कित्ता सिमाना उक्त

कित्ताको संधियारहरूसमेतको सहमतिमा भू-उपग्रह चित्रको प्रिन्टमा अंकित/कोरी कायम गर्नेछ ।

- (छ) भू-उपग्रह चित्रको प्रिन्ट प्रतिमा सीमा स्पष्ट नदेखिए टेपको प्रयोग गरी चिन्ह लगाएर कित्ता सिमाना यकिन गर्नेछ ।
- (ज) यसरी कित्ता कायम गरे पश्चात उक्त कित्तालाई कित्ता कोड नम्बर दिइनेछ ।
- (झ) कित्ता र उक्त कित्ताको कोड नम्बर कायम भए पश्चात् अनुसूची -६ बमोजिमको प्राप्त निस्सामा जग्गा नाँपजाँच गर्ने प्राबिधिकको नाम, नाप नक्सा भएको मिति उल्लेख गरी प्रमाणित गर्नु पर्नेछ ।
- (ञ) विगतको आयोगबाट वितरण गरिएका निस्सा र फिल्ड परीक्षण गरी पुरानो निस्सा खिची अनुसूची -६ बमोजिमका नयाँ निस्सा सम्बन्धित वडा कार्यालयले उपलब्ध गराउनेछ ।
- (ट) अनुसूचि (६) बमोजिम निवेदन दर्ता तथा नाप नक्साको निस्सा उपलब्ध गराउँदा प्रत्येक कित्ताको संधियारहरूको सहमति र सहभागितामा जग्गाको नाप नक्सा गरी अनुसूची -१० बमोजिमको ढाँचामा मुचुल्का गर्नु पर्नेछ ।
- (ठ) सिमांकन गर्दा सम्बन्धित संधियार बिच विवाद वा असमझदारी देखिएमा सर्व प्रथम “भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अब्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१” को दफा ३ को उपदफा (२) बमोजिमको वडा स्तरीय सहजीकरण समितिको सहयोगमा विवाद समाधान गरिनेछ । वडा तहको सो समितिबाट समाधान नभएमा सोको दफा ४ को उपदफा (१) बमोजिमको स्थानीयतह स्तरीय सहजीकरण समितिमार्फत विवाद समाधान गरी नाप नक्साको कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ । तत्काल विवाद समाधान हुने नदेखिएमा विवाद भएको सीमा कायम नगरी (संयुक्त रूपमा ब्लकमा नापी गरी) अन्य कित्ताको क्रमैसँग नाप नक्सा गरिनेछ ।
- (ड) नक्सा को सिट नम्बर जनाउँदा वडा नम्बर अनुसार जस्तै वडा १ को सिट (नक्सा) नं. १(क), १(ख)..... र सम्बन्धित

टोल/गाउँ/बस्तीको नाम लेखी जनाउनु पर्नेछ र अनुसूची- ९ बमोजिमको ढाँचामा कित्ताहरूको विवरण संकलन गर्नुपर्नेछ ।

- (ढ) फिल्डमा नापनक्सा पश्चात कित्ता कायम गरिएको भू-उपग्रह चित्र प्रिन्टलाई सम्बन्धि नापी कार्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ ।
- (ण) नापी कार्यालयमा भएको टोलीले फिल्डबाट प्राप्त कित्ता कायम गरिएको भू-उपग्रह चित्र प्रिन्टको आधारमा नाप नक्सा सम्बन्धी प्रणालीमा कित्ता डिजिटाइज गरी फिल्डबाट संकलन गरिएका विवरणहरू प्रविष्ट गरी अन्तिम डाटावेस तयार गर्नेछ ।
- (त) सोही प्रणाली प्रयोग गरी कित्ता नापी नक्सा तयार गरिनेछ ।
- (थ) नक्सा प्रिन्ट गर्दा नापी विभागको “जग्गा नापजाँच तथा श्रेस्ता अध्यावधिक सम्बन्धी निर्देशिका, २०७३” को अनुसूची-४ अनुसारको संकेत चिन्हको ढाँचामा तयार गरी प्रिन्ट गरिनेछ ।
- (द) कित्ताको क्षेत्रफलको हकमा प्रणालीले दिएको क्षेत्रफललाई (वर्ग मिटर र दशमलव पछाडि अङ्क नहुने) अन्तिम क्षेत्रफल मानिनेछ ।
- (ध) कित्ताको विरह कायम गर्दा जग्गाको प्रयोजन जस्तै खेतीपाती, घर, पाखो, बगैँचा, वन, पर्ती, पोखरी, खोला, नदी, नहर, कुलो, बाटो, सडक, राजमार्ग जनाउनु पर्नेछ ।

(आ) अन्य बिधिबाट नाप नक्सा गर्ने:

(क) स्थायी प्रकृतिका भवन एवं रूख बिरूवाले सिमाना ढाकिएको बस्ती र पहाडी भूभागमा नापनक्सा गर्दा Total Station को प्रयोग गरिनेछ ।

(ख) Total station बाटा नापनक्सा गर्दा बढीमा दुईवटा विन्दुबाट मात्र नापी गर्न सकिने भए Traversing गर्नु पर्ने छैन ।

तर दुईभन्दा बढी विन्दुको आवश्यकता पर्ने देखिएमा अनिवार्य रूपमा Traverse गर्नुपर्ने छ । Total Station बाट नापनक्सा गर्दा स्केच अनिवार्य रूपले बनाउनु पर्नेछ । नियन्त्रण विन्दुको D-Card अनुसूची-११ बमोजिम बनाउनु पर्नेछ ।

(ग) Total Station को प्रयोग गरी नाप नक्सा गर्दा नापी विभागबाट जारी गरिएको “डिजिटल कित्तानापी कार्य संचालन विधि, २०७२” अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

१६. नाप नक्सा गर्दा विचार पुर्याउनपर्ने थप कुराहरू:

- (१) छनौट भएका जग्गा क्रमबद्ध रूपले नाप नक्सा गर्दा वडा तथा स्थानीय तहको सिमाना, व्यक्तिले आबाद कमोत गरेका जग्गा तथा स्थायी भवन लगायतका संरचना र बिचबिचमा अविस्थित सार्वजनिक जग्गाहरू जस्तै बाटो, कुवा, पँधेरो इनार, पोखरी, मसानघाट, गौचर, धार्मिक मठ, मन्दिर, चौतारो, हाट मेला लाग्ने ठाउँ; सरकारी कार्यालय जस्तै सामुदायिक विद्यालय, सरकारी स्वास्थ्य संस्था, प्रहरी चौकी, स्थानीय तह, प्रदेश सरकार वा नेपाल सरकारको निकायले भोग गरेको सरकारी जग्गाहरूको नापजाँच गरी नाम वा बिरह (जग्गाको प्रकृति वा विवरण) समेत संकलन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) छनौट भएको स्थानको बिचबिचमा कुनै उद्योग वा व्यावसायिक संस्थाले भोगचलन गरेका सरकारी जग्गाको समेत नाप नक्सा गरी जग्गाधनीको नाम र बिरहमा सरकारी उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।
- (३) जग्गा सट्टाभर्नाको क्रममा बसोबास गरेका अव्यवस्थित बसोबासीले भोगचलन गरेको सरकारी जग्गा समेत नाप नक्सा गर्नुपर्नेछ ।
- (४) नाप नक्साको क्रममा प्रत्येक परिवारले आबाद कमोत गरेको जग्गा मध्ये आवास वा कृषि (खेतीपाती) जुन प्रयोजनको लागि उपयोग भइरहेको छ सोको विवरण नापी टोलीले खुलाउनु पर्नेछ ।
- (५) कुनै व्यक्तिको नाममा श्रेस्ता कायम भएको कित्तासँग जोडिएको सरकारी जग्गा नाप्दा व्यक्तिको जग्गा छुट्ट्याई निजको जग्गा नघुस्ने गरी नापी गर्नुपर्छ । फिल्डमा तत्काल सम्भव नदेखिए भोग अनुसार नापी, नक्सा तयार भएपछि जोडिएको साबिकको नापनक्सासँग मार्जिन भिडाई व्यक्तिको जग्गा कटाई बाँकी सरकारी जग्गाको नक्सा र क्षेत्रफल कायम गर्नुपर्छ ।
- (६) व्यक्तिले निर्माण गरेका स्थायी प्रकृतिका घर लगायतका संरचनाको आंशिक भाग सडक सीमाभिन्न वा नदी, खोला वा नहरको किनारामा परे पनि त्यस्ता संरचनाको नाप नक्सा गरी नक्सामा सडक सीमा वा नदी, खोला वा नहरको मापदण्डको रेखा स्पष्ट रूपमा देखाउनु पर्नेछ ।
- (७) नाप नक्सा सकेसम्म राष्ट्रिय संरचनाको नियन्त्रण विन्दुको आधारमा र नभए स्थानीय arbitrary coordinates को आधारमा गर्न सकिनेछ । आधारभूत नियन्त्रण विन्दुको स्थापनामा GNSS प्रविधि (DGPS) लाई प्राथमिकता दिइनेछ । Arbitrary coordinates system मा सिट (नक्सा) नं जनाउँदा वडा

अनुसार फरकफरक गरी जस्तै वडा १ का लागि सिट (नक्सा) नं. १ (क), १ (ख), ... र सम्बन्धित टोल/गाउँ/बस्ती को नाम लेखी जनाउन सकिनेछ ।

- (८) साबिक नापीमा कायम भएको कुनै सरकारी जग्गामा आबाद कमोत गर्नेहरूको हकमा समेत भोगचलन गरे बमोजिम कित्ताको सम्पूर्ण भागको नाप नक्सा गरी आवश्यक लगत लिनुपर्नेछ ।

१७. नक्सा निर्माण:

- (१) नाप नक्सा गर्ने प्राविधिकले नाप नक्सा गरी प्राप्त डाटा तथा सम्बन्धित भूउपग्रह चित्र वा ड्रोन चित्रलाई नक्सा बनाउने प्रयोजनका लागि प्रणालीमा upload गर्नुपर्नेछ । यसरी डाटालाई upload गरेपछि फिल्डबाट प्राप्त स्केच, विभिन्न नापहरू तथा कित्ता विवरण फारामको मद्दतबाट प्रणालीमा विद्यमान tools को प्रयोग गरी फिल्डबाट कित्ता सिमानामा चिन्ह लगाई ल्याइएको आधारमा कित्ता सिमाना डिजिटाइज गर्नुपर्नेछ र कित्ता हरू बनाउँदै फिल्डबाट संकेत गरिएअनुसार कोड नं. दिँदै जानु पर्नेछ । यसरी तयार भएका कित्ताहरू प्रिन्ट गरी बिवरण नमिलेमा भूउपग्रह वा ड्रोन चित्र तथा फिल्डमा जाँच (verify) गरी सच्याउनु पर्नेछ ।
- (२) कोड नं. को आधारमा संकलित कित्ता विवरण फारामको आबाद कमोत गर्ने व्याक्तिहरूको नाम लगायतको भूमि लगतसम्बन्धी विवरण समेत प्रणालीमा प्रविष्टि गर्नुपर्छ ।
- (३) साबिक नापीमा कायम भएको कित्ता भित्रको नाप नक्सा गरी प्राप्त नक्सालाई साबिकको कित्तासँग ओभरल्याप गरी कुनै व्याक्ति विशेषको जग्गा घुसेको भए घुसेको भाग कटाई छुट्टै फाइल नक्सा कायम गर्नु पर्नेछ । यस्तो अवस्थामा कित्ताहरूको अन्तिम कित्ता नं. सम्बन्धित नापी कार्यालयबाट प्राप्त गर्नुपर्नेछ । (मूल कित्ता समावेश भएको प्लट रजिस्टरको अन्तिम कित्ता नं पछिका आवश्यक संख्याका कित्ता नं. हरू) ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम तयार भएका नक्सामा नाप नक्सा गर्ने नापी प्राविधिकले हस्ताक्षर गर्नु पर्नेछ ।
- (५) स्थानीय तहले प्रचलित विधिबाट आफ्नो स्थानीयतह भित्रको भूमिहीन र अव्यवस्थित बसोबासीले आबाद कमोत गरेको जग्गाको नाप नक्सा गरी नक्सा नं. र कित्ता नं. कायम गरिसकेको भए नापी टोलीले आवश्यक चेक जाँच गरी मनासिब देखिए सोही नक्सा प्रमाणित गर्न सक्नेछन ।

१८. नाप नक्साको प्रतिवेदन तयारी, प्रतिवेदनको जाँचबुझ र हस्तान्तरण:

- (१) दफा (१७) अनुसार तयार नक्सा र विभिन्न कित्ताहरू आबाद कमोत गर्ने व्यक्तिहरूको नाम समेतको आधारमा एक प्रतिवेदन तयार गरी सो प्रतिवेदनलाई अनुसूची-१२ को ढाँचाको ७ (सात) दिने सूचनाबमोजिम नापी टोली मार्फत सार्वजनिक गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) अनुसार सूचना प्रकाशन भएपछि कुनै निवेदकले टोलीमा सम्पर्क गरी आफूले आबाद कमोत गरेको जग्गाको आकारप्रकार तथा क्षेत्रफल समेतको जानकारी लिन पाउनेछन् । प्रकाशित सूचनाबमोजिमको विवरणका सम्बन्धमा सरोकारवालाले चित्त नबुझी सच्याउन माग गरे टोलीले सोको अभिलेख राखी आवश्यक परे प्रमाणको आधारमा विवरण सच्याउन सकिनेछ । साथै ७ (सात) दिनभित्र परेका अन्य लिखित उजुरीका सम्बन्धमा समेत टोलीले आवश्यक छानबिन गरी टोली तहबाट समाधान हुने भएमा सुधार गरी प्रतिवेदन सार्वजनिक भएको मितिले ७ (सात) दिनभित्र अद्यावधिक प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्नेछ ।
- (३) कार्यपालिकाले उपदफा (२) अनुसार तयार प्रतिवेदनका आधारमा जिल्ला समितिलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सिफारिस गर्नुपर्नेछ ।
- (४) नापी टोलीले नाप नक्साको प्रगति विवरण मासिक रूपमा अनुसूची -१३ बमोजिम जिल्ला समितिमा पठाउनु पर्नेछ ।

१९. अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था:

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने र अव्यवस्थित बसोबासीहरूको व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा यस कार्यविधिअनुसार स्थानीय तहबाट भए गरेका कार्यको अनुगमन भूमि समस्या समाधान आयोगबाट जारी मार्गदर्शन बमोजिम हुनेछ ।

२०. कार्यविधिको पालना गर्नुपर्ने:

यस कार्यविधिमा उल्लेखित प्रावधानको पालना र कार्यान्वयन गर्ने कर्तव्य आयोग/जिल्ला समिति, स्थानीय तह, नापी कार्यालय र नापी टोलीको हुनेछ ।

२१. कार्यविधिमा परिमार्जन तथा संशोधन:

- (१) यस कार्यविधिको कार्यान्वयनमा कुनै समस्या देखिएमा आयोगको सिफरिशमा मन्त्रालयले आवश्यकताअनुसार परिमार्जन तथा संशोधन गर्न सक्नेछ ।
- (२) यो कार्यविधि अन्य प्रचलित कानूनसँग बाफिन गएमा बाफिएको हदसम्म प्रचलित कानूनबमोजिम हुनेछ ।
- (३) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको स्थानीय तहबाट लगत संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ बमोजिम भएरेका कार्यहरू यसै कार्यविधिबमोजिम भएको मानिनेछ ।

अनुसूची- १

(दफा ३ को प्रयोजनको लागि)

नेपाल सरकार

भूमि समस्या समाधान आयोग

र

.....प्रदेशाबिच भएको भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा वितरण गर्ने र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन सम्बन्धमा

कार्य सहमति पत्र

नेपाल सरकार भूमि समस्या समाधान आयोग, काठमाडौं (यसपछि “आयोग” भनिएको) र ..... (यसपछि..... प्रदेश भनिएको) बिच भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउन र अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्नका लागि भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१, भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१, भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ र अन्य प्रचलित कानूनमा भएका व्यवस्था अनुरूप तपसिल बमोजिमको कार्य गर्न आयोग र प्रदेश दुवै पक्ष एक आपसमा मञ्जुर भई यस कार्य सहमति पत्रमा अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट हस्ताक्षर गरी एक/एक प्रति लियौं दियौं ।

तपसिल

१. प्रदेशको जिम्मेवारीहरू :

- (क) स्थानिय तहबाट भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासीको लागी सो स्थानिय तहमा जग्गा नभए प्रदेशको अरू जिल्लामा जग्गाको व्यवस्था गर्ने ।
- (ख) जग्गा नाप जाँचको लागी आवश्यक यन्त्र उपकरण, स्रोत साधन र जनशक्ति आयोगलाई उपलब्ध गराउने ।
- (ग) भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा १७ को उपदफा ७ बमोजिम जिल्ला समिती, स्थानिय तह तथा केन्द्रिय आयोग सँग समन्वय गर्न समन्वकर्ता तोकी आयोगलाई जानकारी गराउने ।
- (घ) भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा १७ को उपदफा ६ बमोजिम आयोगबाट तोकिएको सदस्यलाई ऐ ऐ को (क), (ख) मा

उल्लेख भए बमोजिमको सहयोग र समन्वय गर्ने ।

- (ड) भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा १७ को उपदफा ६ बमोजिम आयोगबाट तोकिएको सदस्यलाई व्यवस्थापकीय सहयोग उपलब्ध गराउने ।

२. आयोगको जिम्मेवारीहरू :

- (क) आयोगले जारी गरेका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणका लागि आधार र मापदण्ड, आवश्यक कार्यविधिहरू उपलब्ध गराउने,
- (ख) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को अनुसूची- ३ र ४ अनुसारको निवेदन फारामको ढाँचा उपलब्ध गराउने,
- (ग) भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा १७ को उपदफा ६ बमोजिम प्रदेश र स्थानिय तहसँग समन्वय, सहजीकरणको लागी समन्वयकर्ता तोकरी प्रदेशलाई जानकारी गराउने ।
- (ड) ऐन, नियमावली, गठन आदेश र कार्यविधिमा तोकिए बमोजिम अन्य आवश्यक व्यवस्थापकीय कार्य गर्ने ।

प्रदेश सरकारको तर्फबाट :

दस्तखत :

नाम :

पद :

कार्यालयको छाप :

मिति :

रोहवर :

दस्तखत :

नाम :

पद :

मिति :

आयोगको तर्फबाट :

दस्तखत :

नाम :

पद :

कार्यालयको छाप :

मिति :

रोहवर :

दस्तखत :

नाम :

पद :

मिति :

अनुसूची - १ (क)

(दफा ३ को प्रयोजनको लागि)

नेपाल सरकार

भूमि समस्या समाधान आयोग

र

..... गाउँपालिका/नगरपालिका/उपमहानगरपालिका/महानगरपालिका
..... जिल्ला ..... प्रदेश बिच भएको भूमिहीन दलित, भूमिहीन
सुकुम्बासीलाई जग्गा वितरण गर्ने र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन सम्बन्धमा

कार्य सहमति पत्र

नेपाल सरकार भूमि समस्या समाधान आयोग, काठमाडौं (यसपछि “आयोग”
भनिएको) र ..... (यसपछि स्थानीयतह भनिएको)
बिच भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउन र अव्यवस्थित
बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्नका लागि भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१, भूमि सम्बन्धी
नियमहरू, २०२१, भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ र अन्य
प्रचलित कानूनमा भएका व्यवस्था अनुरूप तपसिल बमोजिमको कार्य गर्न आयोग
र स्थानीय तह दुवै पक्ष एक आपसमा मञ्जुर भई यस कार्य सहमति पत्रमा अधिकार
प्राप्त अधिकारीबाट हस्ताक्षर गरी एक/एक प्रति लियौं, दियौं ।

तपसिल

१. स्थानीय तहको जिम्मेवारीहरू :

- (क) भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा ६ को खण्ड (ग)
बमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको
पहिचान, लगत संकलन र प्रमाणीकरणको काम गर्ने, प्रत्येक स्थानीय तहले
बस्तीको तहगत क्षेत्र तोकी नसकेको भए दफा ६ को उपदफा (२) बमोजिम हुने
गरी तोक्ने
- (ख) स्थानीय तहले आयोगसँगको समन्वयमा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी

र अव्यवस्थित बसोबासीले बसोबास वा आबाद कभोट गरेका बस्ती हरूको विवरण, प्रत्येक बस्तीका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको अनुमानित घर परिवार संख्या लगायत अनुसूची-२ बमोजिमको ढाँचामा वडाअनुसारको प्रारम्भिक विवरण पेस नगरेको भए तत्काल तयार गरी आयोग समक्ष पेस गर्ने,

- (ग) लगत संकलनका लागि वडाका विभिन्न स्थानहरू निर्धारण गर्न र आवश्यक व्यवस्थापकीय प्रबन्ध गर्ने,
- (घ) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन निवेदन दर्ता भएको जानकारी स्वरूप तथ्याङ्क प्रविष्टि भएपछि अनुसूची - ६ बमोजिमको निस्सा भरी तत्काल निवेदकलाई बुझाउने व्यवस्था मिलाउने,
- (ङ) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको स्थानीय तहबाट लगत सङ्कलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को दफा ४ को उपदफा (१) बमोजिमको भूमिहीन तथा अव्यवस्थित बसोबासी व्यवस्थापन सहजीकरण समिति गठन गर्ने र उपदफा (२) बमोजिमको भूमिहीन तथा अव्यवस्थित बसोबासी व्यवस्थापन सहजीकरण समिति गठन गर्न सहयोग गर्ने,
- (च) लगत संकलन कार्यका लागि भूमि शाखा प्रमुख तथा तथ्याङ्क संकलक, तथ्याङ्क प्रविष्टिकर्ता, नापी कामदार/फिल्ड-सहयोगी/जन्जिरदार तथा आवश्यक अन्य जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने र नापी कार्यायबाट खटिएका नापी टोलीको कार्यकक्ष व्यवस्थापन गरी आवश्यक पूर्वाधारहरू (कम्प्युटर, प्रिन्टर, स्क्यानर आदि) सहितको “भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासी भूमि शाखा” गठन गर्ने तथा सो भूमि शाखाको संलग्न ढाँचा बमोजिमको साइनबोर्ड रहने,
- (छ) नापी कार्यालयबाट गठन गरिएका नापी टोलीमा रहने गरी नापनक्सा सम्बन्धी कार्य गर्न थप नापी प्राविधिकको व्यवस्था गर्ने र भूमि शाखामा स्थानीयतहले सेवा करार गरेका जनशक्तिको तलब भत्ता लगायतका सुविधा स्थानीय तहले बेहोर्ने,
- (ज) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन र प्रमाणीकरणको क्रममा स्थानीय तहले कुनै शुल्क वा दस्तुर नलिने,
- (झ) लगत संकलन तथा प्रमाणीकरणको कार्य व्यवस्थित र निर्धारित समय भित्र सम्पन्न गर्नको लागि कार्ययोजना तयार र बजेट व्यवस्थापन गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने । सो

- कार्ययोजनाको एक प्रति आयोग वा जिल्ला समितिलाई उपलब्ध गराउने,
- (ज) आयोग वा जिल्ला समितिसँग समन्वय गरी कार्यपालिकाका पदाधिकारी र भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन र व्यवस्थापन भूमि शाखामा रहने कर्मचारीलाई अभिमुखीकरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
- (ट) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन र प्रमाणीकरणको क्रममा स्थानीय तहलाई कुनै द्विविधा भएमा आयोगसँग परामर्श गरी काम गर्ने,
- (ठ) कुनै जग्गा आबाद कमोत नगरेका वा वितरण गर्न नमिल्ने जग्गामा बसोबास, आबाद कमोत गरेका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीहरूलाई उपलब्ध गराउन सकिने जमिन पहिचान गरी नापनक्सा गर्न स्थानीय तह मार्फत जिल्ला समितिलाई सिफारिस गर्ने,
- (ड) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनका लागि भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ र भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१, भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ र आयोगद्वारा निर्णय भई जारी भएका कार्यविधिहरूमा स्थानीय तहले गर्ने भनी तोकिएका कार्य गर्ने ।

२. आयोगको जिम्मेवारीहरू :

- (क) आयोगले जारी गरेका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणका लागि आधार र मापदण्ड, आवश्यक कार्यविधिहरू उपलब्ध गराउने,
- (ख) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को अनुसूची-३ र ४ अनुसारको ढाँचाको निवेदन फाराम उपलब्ध गराउने,
- (ग) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको तथ्याङ्क प्रविष्टि गर्नको लागि प्रणाली (System) उपलब्ध गराउने,
- (घ) सम्बन्धित नापी कार्यालयमार्फत जग्गा नापनक्सा गर्न नापी टोली खटाउने,
- (ङ) ऐन, नियमावली, गठन आदेश र कार्यविधिमा तोकिए बमोजिम अन्य आवश्यक व्यवस्थापकीय कार्य गर्ने ।

३. दुवै पक्षले गर्नुपर्ने :

- (क) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई वितरण र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्ने जग्गाको पहिचान र छनौट गर्ने,
- (ख) सहमति पत्रमा आवश्यक संशोधन गर्ने,
- (ग) सहमति पत्रका बुदाँहरूमा उल्लिखित सर्तहरू सहमति पत्रमा दुवै पक्षको हस्ताक्षर भएपछि कार्यान्वयनमा आउने र यो समझदारी पत्रको अवधि उद्देश्य बमोजिमको काम सम्पन्न नभएसम्मका लागि हुनेछ ।
- (घ) विघटित राष्ट्रिय भूमि आयोग र भूमि सम्बन्धी समस्या समाधान आयोगसँगको समझदारीमा भए गरिएका कार्यहरू यो कार्य सहमति पत्रमा हस्ताक्षर गरेपश्चात यसै कार्य सहमति पत्रबमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

स्थानीय तहको तर्फबाट :

दस्तखत :

नाम :

पद :

कार्यालयको छाप :

मिति :

रोहवर :

दस्तखत :

नाम:

पद :

मिति :

आयोगको तर्फबाट :

दस्तखत:

नाम :

पद :

कार्यालयको छाप :

मिति :

रोहवर :

दस्तखत:

नाम:

पद :

मिति :

अनुसूची १ (ख)

(दफा ५ को उपदफा (१) बमोजिम)

स्थानीय तहको “भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासी भूमि शाखा” मा रहने कर्मचारीको विवरण

(क) पद, श्रेणी, सेवासमूह र कार्यविवरण

क्र.सं.	पद/नाम	श्रेणी वा तह	सेवा समूह/ पदपूर्ति	कार्यविवरण
१	भूमि शाखा प्रमुख	छैठौं/ सातौं	प्रशासन/ प्राविधिक स्थायी मध्ये वा करार सेवा	भूमि शाखा प्रमुख भै कर्मचारी परिचालन, अनुगमान तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी काम गर्ने, सम्पर्क व्यक्ति भै काम गर्ने, कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गरी स्वीकृति भए बमोजिम कार्यान्वयनको नेतृत्व गर्ने, लगत प्रविष्टि प्रणाली मार्फत रुजु गर्ने, स्थानीय तहका आवश्यक संयन्त्र र जनशक्ति परिचालनको समन्वय र सहजीकरण गर्ने, स्थानीय तहबाट हुने प्रमाणीकरण र सत्यापनका लागि विवरण तयार गरी सहजीकरण समिति मार्फत कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने । स्थानीय तहमा भएका कामको प्रतिवेदन जिल्ला समिति समक्ष पेश गर्ने ।

२.	सर्भोक्षक	रा.प. अनं प्रथम/ सहायक पाचौं	प्राविधिक स्थायी मध्ये वा करार सेवा	नापी विभागले तोकेबमोजिम
३	अमिन	राप अनं द्वितीय/ सहायक चौथो	प्राविधिक स्थायी मध्ये वा करार सेवा	नापी विभागले तोकेबमोजिम
४.	तथ्याडक	संकलक	प्रशासन/ प्राविधिक स्थायी मध्येबाट वा करार सेवा	आयोगबाट तयार गरिएको निवेदन फाराम भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई फारम भर्न/भराउन सघाउने, प्रचार प्रसारका कार्य गर्ने । रीतपूर्वक पेश भएका निवेदन सम्बन्धित वडा कार्यालयमा बुझाउने ।
५.	लगत प्रविष्टिकर्ता	सहायक चौथो	प्राविधिक स्थायी मध्येबाट वा करार सेवा	लगत संकलनबाट प्राप्त वा लाभग्राही स्वयंम पेश गरेको विवरण प्रणामी प्रविष्टि गर्ने । फिल्डकार्यामा सहयोग गर्ने ।

६.	सामाजिक परिचालक	सहायक चौथो	प्रशासन स्थायीबाट वा करार सेवा	आयोगबाट स्थानीय तह छनौट भए पश्चात समुदाय स्तरसम्म यसको जानकारी तथा प्रचार प्रसार गर्ने, लाभग्राही पहिचान, तथ्याङ्क संकलन, तथा सर्वेक्षण कार्यको समय तालिका बनाउने । निवेदन गर्ने कार्यमा सहयोग र सहजीकरण गर्ने भूठा विवरण दिदा हुने सजायका सम्बन्धमा जानकारी दिने । फिल्डकार्यमा सहयोग गर्ने ।
७.	नापी कामदार (नापी कार्यको फिल्ड सहयोगी)	श्रेणी विहिन	प्रशासन स्थायी मध्येबाट वा करार सेवा	नाप जाँच सम्बन्धी काममा सहयोग गर्ने ।

अनुसूची १ (ग)

दफा ५ को उपदफा (१) को (ख) बमोजिम गठन गरिने भूमि शाखा
साइन बोर्डको नमूना

भूमि समस्या समाधान आयोग

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासी भूमि शाखा
.....गाउँपालिका/नगरपालिका/उपमहानगरपालिका/महानगरपालिका,

जिल्लाको नाम

प्रदेशको नाम, नेपाल

अनुसूची २

(दफा ६ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

स्थानीय तहको अनौपचारिक तथा अव्यवस्थित भू-सम्बन्धको बस्तुस्थिति र परिवेश आंकलन

(यो विवरण स्थानीय तहमा आयोगले कार्य सुरु गर्नुपूर्व भर्नु पर्नेछ ।)

१. स्थानीय तहको नाम : कोड नं. जिल्ला :

स्थानीय तहको नाम		कार्यालयको ठेगाना र सम्पर्क नं.	
जम्मा घरधुरी		जम्मा जनसंख्या	महिला पुरुष जम्मा
क्षेत्रफल		कृषि पेसामा संलग्न जनसंख्या	
अध्यक्ष / प्रमुखको नाम र फोन नं.		उपाध्यक्ष / उपप्रमुखको नाम र फोन नं.	
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको नाम र फोन नं.		राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त राजनीतिक दलहरु	

२. प्राविधिक जनशक्ति विवरण:

प्राविधिक जनशक्तिको प्रकार	उपलब्ध जनशक्ति संख्या	नाम, थर/ सम्पर्क नं	कैफियत (स्थायी वा करार)
नापी अधिकृत			
अमिन			

सर्भेक्षक			
आइटी अधिकृत/Computer engineer			
Civil engineer			
अन्य प्राविधिक			
कम्प्यूटर अपरेटर (जना)			

३. जग्गा नाप नक्साको लागि आवश्यक यन्त्र उपकरणको व्यवस्थापन सम्बन्धमा

उपकरण	स्थानीय तहमा उपलब्ध	आवश्यक संख्या	खरिद गर्ने योजना
Total Station			
Plan table with telescopic elidade			

४. भूमिसम्बन्धी प्रमुख समस्याहरू	समस्याको प्रकृति	समस्या रहेको स्थान/वडा

५. उल्लेखित समस्या समाधानका लागि स्थानीय तहले गरेको प्रयासहरू	
६. आ.व. २०७७/०७८ मा नीति तथा कार्यक्रममा उल्लेखित विषय र बजेट	

७. भूमिहीन तथा अव्यवस्थित बसोबासी घरपरिवार संख्या

वडा नं.	जम्मा परिवार संख्या	भूमिहीन दलित परिवार संख्या	भूमिहीन सुकुम्बासी परिवार संख्या	अव्यवस्थित बसोबासी परिवार संख्या	जम्मा	टोलीलाई
१						
२						
३						
४						
५						
६						

८. नकारात्मक सूचिको जग्गामा बसोबास गरेका भूमिहीनका लागि स्थानान्तरणका लागि उपयोग गर्न सकिने उपयोग विहीन रहेको सरकारी जग्गा (आबाद लायक वा बसोबास योग्य ऐलानी जग्गा, पर्ती, नदी उकास लगायतका बसोबास वा खेती योग्य अन्य सरकारी जग्गा; साविकको वन क्षेत्र जनिएको भए तापनि आबादीमा परिणत भएको जग्गा)

वडा	स्थान (एउटा जग्गामा एक भन्दा बढी हुन सक्ने)	अन्दाजी जम्मा जग्गा (विगाहा वा रोपनीमा)
१		
२		
३		
४		
५		

६		
७		
८		
९		

९. भूमि र कृषिको क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका वा यस कार्यमा सहयोग लिन सकिने समूह, संगठन र संस्थाको विवरण

क्र.सं	नाम	सम्पर्क व्यक्तिको नाम र फोन

१०. स्थानीय तहले आफ्नो प्रयासमा यस अघि जग्गा नाप नक्सा शुरू गरिसकेको भए सोको अवस्था

नाप नक्सा भएको क्षेत्रफल :

नाप नक्स भएको स्थान/वडाको विवरण :

प्रयोग गरेको प्रविधि :

वर्तमान अवस्था :

११. विगतमा सरकारद्वारा गठित आयोग, कार्यदल वा समितिले भूमिहीन र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन सम्बन्धमा अधुरा वा बाँकी छोडेका कामहरू वा कुनै समस्या भए सोको विवरण

१२. स्थानीय तह स्तरीय भूमिहीन तथा अव्यवस्थित बसोबासी व्यवस्थापन सहजीकरण समितिको विवरण

अनुसूचि -३

(दफा ७ को उपदफा (२) सँग
सम्बन्धित)

(भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासीले
भर्ने निवेदन फाराम)

श्री भूमि समस्या समाधान आयोग, काठमाडौं।

मार्फत,

.....गाउँपालिका/
नगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/
महानगरपालिका कार्यपालिकाको
कार्यालय, ...
... जिल्ला।

दर्ता (कोड) नं.....

(वडा नं :..... BD/BS दर्ता नं.....)

मिति:.....

परिवारमूलीको
फोटो

परिवारमुलीको
पति/पत्नीको
फोटो

रोहबरमा बस्ने सदस्यबाट फोटो
प्रमाणित गर्नुपर्ने

विषय : भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासी भएकोले जग्गा पाउँ ।

म र मेरो परिवारको स्वामित्वमा नेपाल राज्यभित्र जग्गा जमिन नभएको र म र मेरो परिवारको आय आर्जन, स्रोतवा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ छु । त्यसैले एक पटकका लागि भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासीको हैसियतले जग्गा पाउन निम्न विवरण सहित निवेदन पेश गरेको छु ।

१. परिवारमूलीको विवरण:

(१.१) परिवारमूलीको नाम, थर		(१.२) नागरिकता प्र.प नं./ जिल्ला/जारी मिति	
(१.३) बाबुको नाम, थर		(१.४) आमाको नाम, थर	
(१.५) पति/पत्नीको नाम, थर		(१.६) पति/पत्नीको ना.प्र.प नं./जिल्ला/जारी मिति	

(१.७) बाजे/ससुराको नाम,थर		(१.८) मतदाता नं./ठेगाना (श्रमिान/श्रीमती)	
(१.९) जन्मस्थान (प्रदेश/जिल्ला)		(१.१०) साविक गा.वि.स/न.पा/वडा	
(१.११) स्थायी/हालको ठेगाना (प्रदेश/जिल्ला)		(१.१२) गा.पा./नं.पा/वडा/टोल	
(१.१३) राष्ट्रिय परिचयपत्र नं.		(१.१४) सम्पर्क नं.	

२. परिवारका सदस्यहरूको विवरण:

सि.न.	नाम,थर (२.१)	लिङ्ग (२.२) १=महिला २=पुरुष ३=अन्य	पुरा उमेर (२.३)	नागरिकता नं./ जिल्ला/जारी मिति (२.४)	पेसाट (२.५)	परिवार मूलीको नाता (२.६)
१						परिवारमूली आफै
२						
३						
४						
५						
६						
७						
८						

नोट: निवेदकको पारिवारिक विवरण माथिको तालिकामा नअटेमा अर्को पानामा उल्लेख गर्नु पर्नेछ।

पेसा (२.५): १ = कृषि कार्य, २ = अस्थायी रोजगार, ३ = ज्याला मजदुरी

४ = वैदेशिक रोजगार ५ = व्यापार व्यसाय ६ = विद्यार्थी

७ = बेरोजगार ८ = नाबालक, ९= अन्य

३. हाल बसोबास वा आवाद कमोत गरी दर्ता माग गरिएका जग्गाको विवरण
(बसोबास र आवाद कमोत छुट्टाछुट्टै ठाउँमा भएमा प्रत्येक ठाउँको) : (नोट : कुनै जग्गामा बसोबास वा आवाद कमोत नगरेको भए यो विवरण उल्लेख गर्नु नपर्ने ।)

जग्गा कोड (३.१)	वडा नं (३.२)	(टोल/ गाउँ) (३.३)	अनुमानित क्षेत्रफल (स्थानीय एकाइमा) (३.४) रोपनी-आना-पैसा- दाम बिघा-कठ्ठा-धुर		उपभोगको प्रमाण (३.५)	आवाद कमोतको अवधि (३.६)	कैफियत
			बसोबास	कृषि			
		जम्मा					

(३.१) : पहिलो, दोस्रो, तेस्रो कित्ताको क्रमशः दर्ता (कोड) नं.-१, दर्ता (कोड) नं.-२, दर्ता (कोड) नं.-३ आदी (निवेदन दर्ता गर्नेले भर्ने) । नाप नक्सा सम्पन्न भइसकेको र नक्सा नं. र कित्ता नं. यकिन भएको भए जग्गा कोडमा सोही कित्ता नं. जनाउने (कैफियतमा नक्सा नं. जनाउने)

(३.५) उपभोगको प्रमाण : १= विद्युत/पानीको महसुल तिरेको रसिद, २= स्थानीय तहले दिएको सिफारिस, ३=घरसारको कागज, ४=भोगचलन गर्दा दिएको प्रमाण, ५=घरको नक्सा पासको प्रतिलिपि, ६=कुनै प्रमाण नभएको, =अन्य.....(उल्लेख गर्नुहोस्) ।

४. माग गरेको जग्गाको प्रयोजन र भूमिहीन सुकुम्बासी हुनुको कारण:

४.१ माग गरेको जग्गाको प्रयोजन: १=आवास, २=कृषि	
४.२ भूमिहीन सुकुम्बासी हुनुको कारण: १= पुस्तौंदेखी परिवारको नाममा जग्गा नभएको, २=जग्गा लिलाम वा जग्गा विक्री गरी ऋण तिर्न बाध्य भएको, ३=प्राकृतिक प्रकोपबाट क्षति भई जग्गा प्रयोगमा आउने अवस्था नरहेको वा विपदबाट विस्थापित, ४=विकास निर्माण कार्यबाट विस्थापन, ५=निकुञ्ज र आरक्षको कारणबाट विस्थापित, ६=अन्य.....(खुलाउने)	

५. विगतमा सरकारद्वारा गठित, आयोग समिति वा कार्यदल समक्ष परिवारका सदस्यको तर्फबाट सुकुम्बासीको हैसियतले जग्गा प्राप्तिमा लागि कुनै निवेदन दिएको भए निवेदन माथि भएको कारबाहीको विवरण

१= .....जिल्लामा निवेदन दिएको तर कुनै कारबाही नभएको, २= परिचयपत्र/निस्सा माग प्राप्त गरेको तर जग्गा प्राप्त नगरेको, ३= अन्य.....खुलाउने	
---	--

६. स्वघोषणा :

- (१) म र मेरो परिवारको नाममा नेपाल राज्यभर कहाँ कतै जग्गाधनी प्रमाण पूर्जा भएको जग्गा छैन । म र मेरो परिवारको आमदानीले जग्गा खरिद गर्ने क्षमता छैन । म र मेरो परिवारले अंश बापत जग्गा प्राप्त गर्ने कुनै आधार र संभावना छैन । म र मेरो परिवारको नामको छुट जग्गा दर्ता बाँकी/स्वबासी दर्ता बाँकी भइ जग्गा प्राप्त हुने अवस्था छैन ।
- (२) मैले र मेरो परिवारको कुनै सदस्यले विगतमा राज्यबाट जग्गा वा जग्गाको स्वामित्व सहितको आवास प्राप्त गरेको छैन ।
- (३) मैले र मेरो परिवारले मिति २०७६ माघ २८ पछि आफ्नो वा परिवारका सदस्यको नाममा रहेको सम्पूर्ण जग्गा विक्री वा हक हस्तान्तरण गरेको छैन ।
- (४) म र मेरो परिवारको तर्फबाट भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासीको नाममा जग्गा पाउन नेपाल राज्यभर यस वडामा बाहेक अन्यत्र निवेदन पेश गरेको छैन ।

७. मैले माथि उल्लेखित गरेका व्यहोरा ठिक साँचो हो । भुट्टा ठहरेमा कानुन बमोजिम सहुँला बुभाउँला ।

औँठा छाप		भवदीय परिवारमूलीको दस्तखतः मिति:...../...../.....
दायाँ	बायाँ	

८. कार्यपालिकाको निर्णय अनुसार (रूजु गर्ने कर्मचारीले भर्ने)

	जग्गा कोड	प्रकृति
(८.१) आबाद कमोत कमोत गरेको जग्गाको प्रकृति		
१ =आबाद लायक वा बसोबास योग्य ऐलानी जग्गा, २=पती, नदी उकास लगायतका बसोबास वा खेतीयोग्य अन्य सरकारी जग्गा, ३=साविकको वन क्षेत्र जनिएको भएपनि आवादीमा परणत भएको जग्गा, ४= धार्मिक सांस्कृतिक तथा सामरिक महत्वका क्षेत्र भित्रका जग्गा, ५= प्राकृतिक प्रकोप, विपद् व्यवस्थापन जग्गा, ११= सडक सीमाभित्रका जग्गा, १२ =कसैको निजी जग्गा, १३=भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरणमा आवास वा कृषिका लागि उपलब्ध गर्न नसकिने जग्गा, १४=अन्य ..... (उल्लेख गर्ने) । र वातावरण संरक्षणको दृष्टिबाट सुरक्षित गर्न आवश्यक देखिएको जग्गा, ६= सार्वजनिक जग्गा, ७= नदी, खोला वा नहर किनाराको जग्गा, ८=जोखिमयक्त स्थानमा बसोबास गरिएको जग्गा, ९=राष्ट्रिय निकुञ्ज वा संरक्षित क्षेत्रको जग्गा, १०= रुख बिरुवाले ढाकिएको वन क्षेत्रको		

(८.२) क्षेत्र	१= काठमाण्डौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको (शहरी क्षेत्र)		
	२=काठमाण्डौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको सहरी क्षेत्र बाहेको क्षेत्र		

निवेदन भर्ने सहयोग गर्ने तथ्याङ्क संकलनको नाम, थर		सम्पर्क नं.	
हस्ताक्षर :		मिति :	
रोहबरमा बस्ने वडा सदस्यको नाम, थर		हस्ताक्षर र मिति :	

रजु गर्ने कर्मचारी (वडा कार्यालयले तोकेको) को नाम, थर :	फाराम प्रमाणित गर्ने वडा अध्यक्ष वा निजले तोकेको सदस्य नाम, थर :
पद:	दस्तखत/मिति :
दस्तखत/मिति :	

दर्ता (कोड) नं. .... मिति : .....

आवश्यक कागजातहरू :

- परिवारमूली र नागरिकता प्राप्त परिवारका अन्य सदस्यको नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि (अनिवार्य)
- उपभोगको प्रमाण सम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि ।
- उपलब्ध अन्य प्रमाण
  - .....
  - .....

(अनुसूची -४)
(दफा ७ को उपदफा (२) सँग
सम्बन्धित)
 (अव्यवस्थित बसोबाससीले दिने
 निवेदन फाराम)

श्री भूमि समस्या समाधान आयोग, काठमाडौं।
 मार्फत,
 ..... गाउँपालिका/
 नगरपालिका/उपमहानगरपालिका/
 महानगरपालिका कार्यपालिकाको
 कार्यालय, ...
 .... जिल्ला ।

दर्ता (कोड) नं.:..... AB.....
(वडा नं.....-AB – दर्ता नं.....)
मिति :.....

परिवारमूलीको फोटो	परिवारमुलीको पति/पत्नीको फोटो
----------------------	-------------------------------------

रोहबरमा बस्ने वडा समितिका सदस्यबाट फोटो प्रमाणित गर्नुपर्ने
--

विषय : अव्यवस्थित बसोबासी भएकोले जग्गा पाउँ ।

म र मेरो परिवारद्वारा .....
 गाउँ/ नगरपालिका ..... नं. वडाको १० वर्ष अघिदेखि आबाद कमोत
 हुँदै आएको सरकारी जग्गा भोगचलन गर्दै आएको तथा म र मेरो परिवार अव्यवस्थित
 बसोबासी भएकोले आबाद कमोत गर्दै आएको स्थान जग्गा पाउन अव्यवस्थित
 बसोबासको हैसियतले तपसिल बमोजिम विवरणसहित यो निवेदन पेश गरेको छु ।

१. परिवारमूलीको विवरण :

(१.१) परिवारमूलीको नाम, थर	(१.२) नागरिकता प्र.प.नं./जिल्ला/जारी मिति	
(१.३) बाबुको नाम, थर	(१.४) आमाको नाम, थर	
(१.५) पति/पत्नीको नाम, थर	(१.६) पति/पत्नीको ना.प्र.प.नं./ जिल्ला/जारी मिति	

(१.७) बाजे/ससुराको नाम, थर	(१.८) मतदाता नं./ठेगाना (श्रीमान/श्रीमती)	
(१.९) जन्मस्थान (प्रदेश/जिल्ला)	(१.१०) साविक गा.वि.सं./न. पा./वडा	
(१.११) स्थायी/हालको ठेगाना (प्रदेश/जिल्ला)	(१.१२) गा.पा./न.पा./वडा/टोल	
(१.१३) राष्ट्रिय परिचय पत्र नं.	(१.१४) सम्पर्क नं.	

२. परिवारका सदस्यहरूको विवरण :

सि.न.	नाम, थर (२.१)	लिंग (२.२) १=महिला २=पुरुष ३=अन्य	पुरा उमेर (२.३)	नागरिकता नं./ जिल्ला/ जारी मिति (२.४)	पेसाट (२.५)	परिवार मूलीको नाता (२.६)
१						परिवारमूली आफै
२						
३						
४						
५						
६						
७						
८						

नोट: निवेदकको पारिवारिक विवरण माथिको तालिकामा नअटेमा अर्को पानामा उल्लेख गर्नुपर्नेछ।

पेसा (२.५):

१ = कृषि कार्य,	२ = अस्थायी रोजगार,	३ = ज्याला मजदुरी
४ = वैदेशिक रोजगार	५ = व्यापार व्यसाय	६ = विद्यार्थी
७ = बेरोजगार	८ = नाबालक,	९ = अन्य

३. हाल अव्यवस्थित बसोबासीको हैसियतले बसोबास वा आवाद कमोत गरि आएको एवं दर्ता माग गरेको जग्गाको विवरण (बसोबास र आवाद कमोत छुट्टाछुट्टै ठाउँमा भएमा प्रत्येक ठाउँको, एकै जिल्लाको आपसमा सिमाना जोडिएको अन्य स्थानीय तहको जग्गाको विवरण उल्लेख गर्दा अनुसूची-६क अन्य स्थानीय तहको कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिमको सिफारिसको आधारमा) :

जग्गा कोड (३.१)	वडा नं (३.२)	(टोल/ गाउँ) (३.३)	अनुमानित क्षेत्रफल (स्थानीय एकाइमा) (३.४)		उपभोगको प्रमाण (३.५)	आवाद कमोतको अर्वाधि (३.६)	कैफियत
			रोपनी-आना-पैसा- दाम बिघा-कठ्ठा-धुर बसोबास	कृषि			
		जग्गा					

(३.१) : पहिलो, दोस्रो, तेस्रो कित्ताको क्रमशः दर्ता (कोड) नं -१, दर्ता (कोड) नं -२, दर्ता (कोड) नं -३ आदि (वडा कार्यालयमा दर्ता भई दर्ता (कोड) नं यकिन नहुँदा सम्म कोठाको अन्तमा १, २, ३, ४, ...मात्र लेख्ने) । नाप नक्सा सम्पन्न भई नक्सा नं. र कित्ता नं. यकिन भएको भए कित्ता कोडमा सोही कित्ता नं. जनाउने (कैफियतमा नक्सा नं. जनाउने) ।

(३.५) उपभोगको प्रमाण: १=विद्युत/पानीको महसुल तिरेको रसिद, २=स्थानीय तहले दिएको सिफारिस, ३=घरसारको कागज, ४=भोगचलन गर्न दिएको प्रमाण, ५=घरको नक्सा पासको प्रतिलिपि, ६=कुनै प्रमाण नभएको, ७=अन्य .....(उल्लेख गर्न नहुने), ८= जग्गा सट्टाभर्नाको प्रमाण ।

४. अव्यवस्थित बसोबासीको अन्य विवरण (नियम को अनुसूची-२१ को प्रयोजनका लागि) : (जग्गा सट्टाभर्नाको क्रममा बसोबास गरेका अव्यवस्थित बसोबासीहरूले यो खण्डको विवरण भर्नुपर्ने छैन ।)

१. अव्यवस्थित बसोबासीको अर्थिक अवस्था		
<p>क. आर्थिक स्थिति : निजको परिवारको नाममा कायम कुल सम्पत्तिको मूल्य (परिवारको सदस्यको नाममा अन्यत्र रहेको नम्बरी जग्गाको सम्बन्धित स्थानीय तहले निर्धारण गरेको सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि गरेको मूल्याङ्कनलाई आधार लिइने र चल सम्पत्तिको हकमा निज वा</p>	<p>सम्बन्धित स्थानीय तहले निर्धारण गरेको सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि गरेको मूल्याङ्कन = रू ..... निज वा निजको परिवारको नाममा रहेको गाडी, स्कुटर, सुन, चाँदी, बैंक ब्या लेन्स तथा नगद समेतको आधारमा निज ले स्व घोषणा गरेबमोजिम = रू .....</p>	जम्मा रू
<p>निजको परिवारको नाममा रहेको गाडी, स्कुटर, सुन, चाँदी, बैंक ब्यालेन्स तथा नगद समेतको आधारमा निज ले स्व :घोषणा गरेबमोजिम)</p>		
<p>ख. जीवननिर्वाहको आधार (परिवारका मुख्य सदस्य वा अन्य सदस्य हरूले गरेको पेसा व्यवसाय समेतको आधारमा)</p>	<p>१=ज्याला मजदुरी, २=कृषि कार्य, ३=अस्थायी रोजगारी, ४=वैदेशिक रोजगारी, ५= स्थायी रोजगारी, ६=दर्तावाल व्यापार व्यवसाय (एकभन्दा बढी उत्तर हुन सक्ने)</p>	

<p>ग. जीवनयापनको स्तर (निज वा निजको परिवारले उपयोग गरेको आवास, घरायसी उपभोगका सामानहरू, प्रयोग गर्ने उपकरणहरू,सवारी साधन, छोरा छोरीले अध्ययन गर्ने स्कुल तथा कलेज लगायतका आधारमा)</p>	<p>१=अति कमजोर, २=कमजोर, ३=सामान्य, ४=मध्यम, ५= उच्च</p>	
<p>२. बसोबास र आबाद कमोतको स्थिति (निज वा निज को परिवारले जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गरेको (आधारमा)</p>	<p>१=स्थायी बसोबास वा आबाद कमोत, २=अस्थायी वा मौसमी आबाद कमोत, ३=अन्य व्यक्ति मार्फत आबाद कमोत</p>	
<p>३. जग्गा प्रकृति (निज वा निजको परिवारले भोगचलन गरेको जग्गाको प्रकृतिको आधारमा)</p>	<p>१=आबाद लायक ऐलानी जग्गा, २=पती/नदी उकास लगायतका अन्य सरकारी जग्गा, ३=साविकमा वनक्षेत्र जनिएको भएपनि आबादीमा परिणत भएको जग्गा</p>	
<p>४. भोगचलन गरेको जग्गा को क्षेत्रफल (वर्ग मिटरमा) (निज वा निजको परिवारले भोगचलन गरेको जग्गामध्ये उपलब्ध गराउने जग्गा को किसिम र क्षेत्रफलको आधारमा)</p>	<p>आवास.....व. मि / कृषि ..... व. मि (नाप नक्सा भई क्षेत्रफल यकि न भएअनुसार हुने भएकोले निवेदन फाराम भर्ने समयमा उल्लेख गर्नु नपर्ने)</p>	

<p>५. आबाद कमोत र बसोबासको प्रकारको मूल्याङ्कन (जग्गामा निज वा निजको परिवारको हालको बसोबास र आबाद कमोतको स्थलगत वस्तुस्थितिको आधारमा)</p>	<p>१= खेतीपाती समेतको बसोबास, २=घरबास मात्र, ३= खेतीपाती मात्र, ४=व्यावसायिक उपयोग, ५= बाँझो</p>		
<p>६. जग्गा आबाद कमोत अवधि (निज वा निजको परिवारले जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गरेको स्थानीय तहको सिफारिस आधारमा)</p>		...वर्ष	
		...वर्ष	
		...वर्ष	
		...वर्ष	
<p>७. अन्यत्र रहेको .....(कित्ता संख्या) कित्ता जग्गाको क्षेत्रफल (वर्ग मिटरमा) (बसोबासीको अन्यत्र रहेको दर्तावाला जग्गाको कित्ता संख्या र क्षेत्रफल)</p>	<p>घर/ घडेरी ..... पाखो/खेत .....</p>		
<p>८. बाटोको पहुँच (निज वा निजको परिवारले आबाद कमोत गरेको जग्गामा बाटो जोडिएको वा नजोडिएको)</p>	<p>१ =बाटो नभएको, २=गोरेटो बाटो, ३= कच्ची मोटर बाटो, ४= ग्राबेल मोटर बाटो, ५=पक्की सडक (६ मि. सम्म), ६=पक्की सडक (६ मि. देखि ८, मि. सम्म), ७= पक्की सडक (८ मि. भन्दा बढी), ८= राजमा</p>		

<p>९. जग्गा रहेको स्थान (निज वा निजको परिवारले आवाद कमोत गरेको जग्गाको अवस्थितिको आधारमा) (कार्यपालिकाले तोकिसकेको अवस्थामा तथ्यांक संकलकले भर्न सक्ने अन्यथा कार्यपालिकाको निर्णय अनुसार वडाको निवेदन रुजु गर्ने कर्मचारीले भर्ने)</p>	<p>१=गाउँपालिकाको (ग्रामीण क्षेत्र), २= गाउँपालिकाको (सहरोन्मुख क्षेत्र), ३= गाउँपालिकाको (शहरी क्षेत्र), ४=गाउँपालिकाको केन्द्र, ५= नगरपालिकाको (ग्रामीण क्षेत्र), ६=नगरपालिकाको (सहरोन्मुख क्षेत्र), ७=नगरपालिकाको (सहरी क्षेत्र) ८=काठमाडौँ उपत्यका</p>		
---	--	--	--

नोट : ४ वटा स्तम्भ भएको अवस्थामा तेस्रो स्तम्भमा कित्ता कोड लेख्नुपर्ने छ ।

<p>५. माग गरेको जग्गाको प्रयोजन (आवास वा कृषि मध्ये एक वा बसोबास र खेतीपाती छुट्टाछुट्टै स्थानमा भए आवास र कृषि दुवै हुने):</p> <p>१=आवास, २ =कृषि, ३= आवास र कृषि दुवै</p>	
---	--

६. स्वघोषणा:

- क. म र मेरो परिवारले ३ नं. बुँदामा उल्लेख भएको बाहक्रे नेपाल राज्यको अन्य कुनै ठाउँमा कुनै पनि सरकारी/सार्वजनिक जग्गामा बसोबास वा आवाद कमोत गरेको छैन ।
- ख. मैले वा मेरो परिवारको कुनै सदस्यले ऐनको दफा ५२ ग बमोजिम हालसम्म राज्यबाट जग्गा वा जग्गाको स्वामित्वसहितको आवास प्राप्त गरेको छैन ।
- ग. म र मेरो परिवारको तर्फबाट अव्यवस्थित बसोबासीको नाममा जग्गा पाउन नेपाल राज्यभर यस वडामा बाहेक अन्यत्र निवेदन पेश गरेको छैन ।

७. मैले माथि उल्लेखित गरेका व्यहोरा ठिक साँचो हो । भुट्टा ठहरेमा कानुन बमोजिम सहूँला बुभाउँला ।

औँठा छाप		भवदीय परिवारमूलीको दस्तखतः मिति: ...../...../.....
दायाँ	बायाँ	

८. कार्यपालिकाको निर्णय अनुसार (रुजु गर्ने कर्मचारीले भर्ने)

		जग्गा कोड	प्रकृति	
(८.१) आबाद कमोत कमोत गरेको जग्गाको प्रकृति	१= आबाद लायक वा बसोबास योग्य ऐलानी जग्गा २= पर्ती, नदी उकास लगायतका बसोबास वा खेतीयोग्य अन्य सरकारी जग्गा, ३=साविकको वन क्षेत्र जनिएको भएपनि आवादीमा परणत भएको जग्गा, ४= धार्मिक सांस्कृतिक तथा सामरिक महत्वका क्षेत्र भित्रका जग्गा, ५= प्राकृतिक प्रकोप, विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षणको दृष्टिबाट सुरक्षित गर्न आवश्यक देखिएको जग्गा, ६= सार्वजनिक जग्गा, ७= नदी, खोला वा नहर किनाराको जग्गा, ८=जोखिमयक्त स्थानमा बसोबास गरिएको जग्गा, ९=राष्ट्रिय निकुञ्ज वा संरक्षित क्षेत्रको जग्गा, १० = रुख बिरुवाले ढाकिएको वन क्षेत्रको जग्गा, ११= सडक सीमाभित्रका जग्गा, १२=कसैको निजी जग्गा, १३=भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरणमा आवास वा कृषिका लागि उपलब्ध गर्न नसकिने जग्गा, १४=अन्य .....(उल्लेख गर्ने) ।			

निवेदन भर्न सहयोग गर्ने तथ्याङ्क संकलनको नाम, थर		सम्पर्क नं.	
हस्ताक्षर :		मिति :	
रोहबरमा बस्ने वडा सदस्यको नाम, थर		हस्ताक्षर र मिति :	

फाराम प्रमाणित गर्ने वडा अध्यक्ष वा निजले तोकेको सदस्य नाम, थर : दस्तखत मिति :

रुजु गर्ने कर्मचारी (वडा कार्यालयले तोकेको) नाम, थर : पद: दस्तखत मिति :

दर्ता (कोड) नं.:..... AB..... (वडा नं.....-AB – दर्ता नं.....) मिति :.....

आवश्यक कागजातहरू :

- माग गरेको जग्गा ..... वर्ष (कम्तीमा दश वर्ष) अधिबाट आबाद कमोद भइआएको हो भनी प्रमाणित गरेको सम्बन्धित गाउँ वा नगर कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिमको सिफारिस ।
- परिवारमूली र नागरिकता प्राप्त परिवारका अन्य सदस्यको नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि (अनिवार्य) ।
- आफू र परिवारका सदस्यका नाममा अन्यत्र रहेको सबै जग्गाको पूर्जाको प्रतिलिपि र सम्बन्धित स्थानीय तहको सम्पत्ति कर प्रयोजनका लागि निर्धारण गरेको मूल्याङ्कनसम्बन्धी स्थानीय तहको पत्र ।
- उपभोगको प्रमाण सम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि ।
- उपलब्ध अन्य प्रमाण
  - .....
  - .....

अनुसूची ५

(दफा ८ को प्रयोजनका लागि)

नेपाल सरकार

भूमि समस्या समाधान आयोग

काठमाडौं

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले निवेदन दिने सम्बन्धी
३५ (पैंतिस) दिने सूचना

भूमि समस्या समाधान आयोगले भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनको लागि देहाय अनुसारका स्थानीय तहका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले जग्गा पाउन आयोगले तोकेको ढाँचाबमोजिम निवेदन फाराम भरी मिति .....देखि ३५ दिनभित्र स्थानीय तहबाट वडाका तोकिएका स्थानहरूमा खटिएका लगत संकलक मार्फत पेश गर्नुहुन र आफूले आबाद कमोत गरेको जग्गाको नापनक्सा सम्बन्धित नापी टोलीबाट पेश गराउन यो सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको छ ।

अनुसूची ५ (क)
(दफा ८ को प्रयोजनका लागि)

नेपाल सरकार
भूमि समस्या समाधान आयोग
काठमाडौं

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले निवेदन दिने सम्बन्धी
३५ (पँतिस) दिने सूचना

भूमि समस्या समाधान आयोगले भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनको लागि देहाय अनुसारका स्थानीय तहका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले जग्गा पाउन आयोगले तोकेको ढाँचाबमोजिम निवेदन फाराम भरी मिति .....देखि ३५ दिनभित्र स्थानीय तहबाट वडाका तोकिएका स्थानहरूमा खटिएका लगत संकलक मार्फत पेश गर्नुहुन यो सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको छ ।

अनुसूची - ६

दफा ९ को उपदफा (३) को खण्ड (घ) को प्रयोजनका लागि

भूमि समस्या समाधान आयोगले

श्री.....न.पा./गा.पा. मार्फत संकलन गर्ने

भूमिहीन/अव्यवस्थित बसोबासीको

निवेदन दर्ता तथा नाप नक्साको निस्सा

(वडाको छाप)

भूमिहीन दलित ☐ /भूमिहीन सुकुम्बासी ☐ /अव्यवस्थित बसोबासीको ☐ निवेदन फारम नं.	परिवारमूलीको नाम, थर	वडा नं.	
भोगचलन गरेको जग्गाको कित्ता कोड			
जग्गा रहेको वडा र टोल/गाउँ/बस्ती			
अनुमानित क्षेत्रफल (स्थानीय एकाइमा)			
जग्गाको प्रकृति			
नाप नक्सा भएको मिति			
नाप नक्सा गर्ने प्राविधिकको नाम, थर		हस्ताक्षर/मिति	
निवेदन दर्ता(कोड)नं:	दर्ता गर्ने वडाका कर्मचारीको नाम, थर		हस्ताक्षर/दर्ता मिति:

अनुसूची - ६ (क)

दफा ९ को उपदफा (४) को प्रयोजनका लागि

विषय : सिफारिस सम्बन्धमा ।

श्री.....नगर/गाउँ कार्यपालिको कार्यलय,

..... ।

प्रस्तुत विषयमा .....जिल्ला .....न.पा./गा.पा.को वडा नं..... मा अव्यवस्थित बसोबासीको हैसियतले निवेदन दिने परिवारमूली श्री .....ले सोही जिल्लाको आपसमा सिमाना जोडिएको यस स्थानीय तहको वडा नं.....को.....टोल/गाँउ/स्थानमा अनुमानित .....(बिगाहा-कट्ट-धुर/रोपनी-आना-पैसा) मा समेत बसोबास/खेतीपाती गरेको जग्गाको विवरण देहायबमोजिम रहेको व्यहोरा कार्यपालिकाको मिति .....को निर्णयअनुसार सिफारिस गरिन्छ ।

विवरण	विकल्पहरु	सही विकल्प
१. बसोबास र आबाद कमोतको स्थिति (निज वा निजको परिवारले जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गरेको आधारमा)	१. स्थायी बसोबास वा आबाद कमोत, २. अस्थायी वा मौसमी आबाद कमोत, ३. अन्य व्यक्तिमार्फत आबाद कमोत	
२. जग्गा प्रकृति(निज वा निजको परिवारले भोगचलन गरेको जग्गाको प्रकृतिको आधारमा)	१. आबाद लायक ऐलानी जग्गा, २. पर्ती/नदी उकास लगायतका अन्य सरकारी जग्गा ३. साविकमा वन क्षेत्र जनिएको भएपनि आवादीमा परिणत भएको जग्गा	

विवरण	विकल्पहरु	सही विकल्प
३. आबाद कमोत र बसोबासको प्रकारको मूल्याङ्कन(जग्गाको निज वा बसोबास र आबाद कमोतको स्थलगत वस्तुस्थितिको आधारमा)	१. खेतीपाती समेतको बसोबास, २. घरबास मात्र, ३. खेतीपाती मात्र, ४. व्यावसायिक उपयोग, ५. बाँझो	
४. जग्गा आबाद कमोत अर्वाधि		.....वर्ष
५. जग्गा रहेको स्थान (निज वा निजको परिवारले आबाद कमोत गरेको जग्गाको अवस्थितिको आधारमा)	१. गाँउपालिकाको (ग्रामीण क्षेत्र), २. गाउँपालिकाको (सहरोन्मुख क्षेत्र), ३. गाउँपालिकाको (सहरी क्षेत्र), ४. गाउँपालिकाको केन्द्र ५. नगरपालिकाको (ग्रामीण क्षेत्र), ६. नगरपालिकाको (सहरोन्मुख क्षेत्र), ७. नगरपालिकाको (सहरी क्षेत्र), ८. काठमाडौँ उपत्यका	

अनुसूची ७

(दफा ९ उपदफा (३) खण्ड (च) तथा दफा ११ को उपदफा (२) को प्रयोजनका लागि)

भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासीको हकमा वडा तहमा प्रकाशन हुने सूचनाको ढाँचा
श्री.....गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

.....नं वडाको कार्यालय

७ (सात) दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको सम्बन्धमा

प्रस्तुत विषयमा मिति.....मा यस स्थानीय तहमा प्रकाशित सूचनाअनुसार मिति.....देखि.....सम्म वडा नं.....मा पेश भएका निवेदनअनुसार यो वडामा बसोबास गर्ने देहायअनुसारका व्यक्तिकहरूले आफ्नो र आफ्नो परिवारका सदस्यको स्वामित्वमा नेपाल राज्यभित्र जग्गा जमिन नभएको र परिवारको आय आर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ भएको, विगतमा आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यलाई नेपाल सरकारले कुनै प्रकारको कुनै जग्गा वा जग्गाको स्वामित्व सहितको आवास उपलब्ध नगराएको तथा मिति २०७६ माघ २८ पछि आफ्नो वा परिवारका कुनै सदस्यको नाममा रहेको जग्गा बिक्री वा हक हस्तान्तरण नगरेको भनी आफूलाई भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासी दाबी गरी जग्गा आबाद कमोत गर्दै आएको स्थानमा वा अन्य कुनै सरकारी जग्गामा तोकिएको क्षेत्रफलको हदमा नबढ्ने गरी निःशुल्क जग्गा पाउन स्थानीय तह मार्फत आयोगमा निवेदन पेश गरेकाले सबैको जानकारीका लागि यो सूचना प्रकाशन गरिएको छ । निवेदनमा उल्लेखित व्यहोरा संशोधन गर्नु परेमा निवेदक स्वयंले र कुनै उजुर बाजुर वा दाबी बिरोध भए जोसुकैले ७ (सात) दिनभित्र (२०८../...../.....सम्म) वडामा प्रमाणसहित निवेदन दर्ता गराउनु हुन वा उजुर गर्न जानकारी गराइन्छ ।

तपसिल

सि.नं	निवेदन फाराम नं.	निवेदन दर्ता (कोड) नं	परिवारमूलीको र निजको पति/पत्नीको नाम	परिवारमूलीको ना.प्र.प.नं.	सरकारी जग्गा आबाद कमोत गरेको भएको जग्गाको		निवेदकको किसिम (भूमिहीन दलित,भूमिहीन सुकुम्बासी वा दुबै)	क्षेत्रफल	
					कित्ता कोड	जग्गाको अनुमानित क्षेत्रफल (स्थानीय एकाइ)			

अनुसूची ७ (क)

(दफा ९ उपदफा (३) खण्ड (च) तथा दफा ११ को उपदफा (२) को प्रयोजनका लागि)

अव्यवस्थित बसोबासीको हकमा वडा तहमा प्रकाशन हुने सूचनाको ढाँचा
 .....गाउँ/नगर कार्यपालिका
 .....नं वडाको कार्यालय

१५ (प्रन्ध) दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको सम्बन्धमा

प्रस्तुत विषयमा मिति.....मा यस स्थानीय तहमा प्रकाशित सूचनाअनुसार मिति.....देखि.....सम्म वडा नं.....मा पेश भएका निवेदनअनुसार देहायका व्यक्तिहरूले सो वडाको सरकारी, ऐलानी, पर्ती वा सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भए तापनि आबादीमा परिणत भएको जग्गामा कम्तीमा १०(दश) वर्षदेखि आबाद कमोत गरी घर टहरा बनाई बसोबास गरेका र २०७६ माघ २८ पछि आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यलाई नेपाल सरकारले कुनै प्रकारको कुनै जग्गा वा जग्गाको स्वामित्वसहितको आवास उपलब्ध नगराएको भनी आफूलाई अव्यवस्थित बसोबासीको रुपमा दाबी गरी आफूले आबाद कमोत गर्दै आइरहेको जग्गा पाउन स्थानीय तह मार्फत आयोगमा निवेदन पेश गरेकोले सबैको जानकारीका लागि यो सूचना प्रकाशन गरिएको छ। निवेदनमा उल्लेखित व्यहोरा संशोधन गर्नु परेमा निवेदक स्वयंले र कुनै उजुर बाजुर वा दाबी विरोध भए जोसुकैले १५(पन्ध्र) दिनभित्र (२०८../.../...सम्म) वडामा प्रमाणसहित निवेदन दर्ता गराउनु हुन वा उजुर गर्न जानकारी गराइन्छ।

सि.नं	निवेदन फाराम नं.	निवेदन दर्ता (कोड) नं	परिवारमूलीको र निजको पति/पत्नीको नाम	परिवारमूलीको ना.प्र.प.नं.	आबाद कमोत वा घरबास गरेको जग्गाको			कैफियत
					कित्ता कोड	अनुमानित क्षेत्रफल (स्थानीय एकाइ)	आवाद कमोतको अवधि	

अनुसूची- ८

(दफा १३ उपदफा (४) को प्रयोजनका लागि)

नापी कार्यालय.....

नापी टोली नं.....बाट जारी भएको नापनक्सा सुरु हुने सम्बन्धी सूचना

भूमि समस्या समाधान आयोगले भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने र अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनका लागि.....गाउँपालिका/नगरपालिका वडा नं..... भित्रको मिति.....गते आयोग/जिल्ला समिति र स्थानीय तहले पहिचान र छनौट गरेको सरकारी जग्गाको नाप नक्सा मिति.....देखि सुरु हुने भएकोले सम्बन्धित व्यक्तिहरूले नाप नक्सा हुँदाको समयमा आ-आफ्नो नागरिकताको प्रमाण पत्रको प्रतिलिपि, उपलब्ध अन्य प्रमाण र निवेदन दर्ताको निस्सा लिई उपस्थित भई आफूले आबाद कमोत गरेको जग्गाको साँध सिमाना घुमी देखाई नापी गराउनु होला । नापी हुने विषयमा अरु जानकारी चाहिएमा सम्बन्धित टोली मुकाममा आई बुझ्न सक्नु हुनेछ ।

अनुसूची ९
(दफा १५ को खण्ड (अ) को उपखण्ड (८) को प्रयोजनका लागि
किताहरूको विवरण फारम

स्थानीय तहको नाम :

सी.नं.	परिवार मूलीको नाम	निवेदन फारम नं.	निवेदन दर्ता नं.	जग्गाको प्रकृति	स्थानीय तहको क्षेत्र	किता कोड	बिह/हालको प्रयोजन	वडा नं.	नक्सा नं.	किता नं.	क्षेत्रफल	जोडिएको बाटोको चौडाई	जग्गा रहेको स्थान	नापी भएको भिति

तयार गर्ने आमिनको नाम, थर :

हस्ताक्षर :

चेक गर्ने टोली प्रमुख/सर्भक्षकको नाम, थर :

हस्ताक्षर :

प्रमाणित गर्ने वडा अध्यक्षको नाम

हस्ताक्षर :

अनुसूची १०

(दफा १५ को उपदफा खण्ड (अ) उपखण्ड (ट) को प्रयोजनका लागि)

नापनक्सा गर्दाको अवस्थाको फिल्ड मुचुल्का

.....नगर/गाउँ पालिकाको वडा नं.....को.....टोलमा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने तथा अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनका लागि म परिवारमूली.....ले आबाद कमोद गरेको कित्ता कोड प्रयोजनका लागि म परिवारमूली.....ले आबाद कमोद गरेको कित्ता कोड नं.....को जग्गा म परिवारमूली र देहाय बमोजिमका संधियारहरुले देखाए बमोजिम र वडा समितिका पदाधिकारी श्री.....को रोहबरमा नाप नक्सा भएको ठिक साँचो हो भनी यो मुचुल्कामा सही छाप गरी दिँएँ/दियौँ ।

चौहद्दी	परिवारमूलीको नाम	मोबाइल नं	दरखस्त र मिति
पूर्व तर्फका			
पश्चिम तर्फका			
उत्तर तर्फका			
दक्षिण तर्फका			

इति सम्बत..... साल ..... महिना .....
गते ..... रोज सुभम्

परिवारमूलीको दस्तखत ..... मोबाइल नं.....

वडा समितिका पदाधिकारी श्री..... दस्तखत .....

मुचुल्का गराउने कर्मचारीको नाम थर..... दस्तखत .....

अनुसूची ११

(दफा १५ को खण्ड(आ) को उपखण्ड(ख) प्रयोजनको लागि)

भूमि समस्या समाधान आयोग

नियन्त्रण बिन्दुको विवरण कार्ड

गाउँ/नगरपालिका	वार्ड नं	टोल	बिन्दु राष्ट्रिय संरचनामा आबद्ध भएको/नभएको
Point IDM	E=	N=	स्थापना गरिएको मिति:

बिन्दुको स्थान सम्बन्धी
बयान

फिल्ड नक्सा

नाप सहितको बयान

बिन्दु वरिपरीको फोटो

बिन्दु स्थापना गर्नेको नाम र मोबाइल नं :

बिन्दु स्थापना गर्दा देख्ने कम्तिमा २ जना स्थानीय साक्षीहरूको नाम र मोबाइल नं :

अनुसूची १२

(दफा १८ को उपदफा (१) को प्रयोजनका लागि)

नापी कार्यालय.....

नापी टोली नं.....बाट प्रकाशन गरिएको सूचना

प्रस्तुत विषयमा मिति.....मा.....गाउँपालिका/नगरपालिकामा प्रकाशित सूचनाअनुसार मिति.....देखि.....सम्म नाप नक्सा गर्दा वडा नं. ....अन्तर्गत भूमिहीन तथा अव्यवस्थित बसोबासीको रूपमा आबाद कर्माते भएका कित्ता जग्गाहरू र अन्य सरकारी, सार्वजनिक जग्गाको विवरण तपसिल बमोजिम भएको पाइएकोले सम्बन्धित सबैको जानकारीका लागि यो सूचना प्रकाशन गरिएको छ । यस सम्बन्धमा कसैको चिन्त नबुझेमा भूमि शाखामा ७ (सात) दिनभित्र लिखित निवेदन गर्नु होला । अन्यथा यसै अनुसारको प्रतिवेदन आयोगलाई बुझाइनेछ ।

तपसिल

सि.नं	जग्गाको प्रकृति	नक्सा नं	कित्ता नं	क्षेत्रफल (ब.मी.)	जग्गा आबाद कर्माते गर्नेको			जग्गा आवाद कर्माते गर्ने परिवारको किसिम (भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी, अव्यवस्थित बसोबासी)	कैफियत
					निवेदन दर्ता (कोड) नं	निवेदन फाराम नं.	कित्ता कोड नं.		

जग्गाको प्रकृति: आबाद लायक वा बसोबास योग्य ऐलानी जग्गा, २= पर्ती, नदी उकास लगायतका बसोबास वा खेतीयोग्य अन्य सरकारी जग्गा, ३=साबिकको वन क्षेत्र जनिएको भए पनि आबादीमा परिणत भएको जग्गा, ४=सार्वजनिक जग्गा, ५= अन्य सरकारी जग्गा

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धि कार्यविधि, २०८१

भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश २०८१ को दफा २९ को उपदफा (१) को खण्ड (क) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउन भूमि समस्या समाधान आयोगले यो कार्यविधि बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस कार्यविधिको नाम “भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धि कार्यविधि २०८१” रहेको छ ।
- (२) यो कार्यविधि मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको मिति देखी लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा, यस कार्यविधिमा :-

- (क) “अव्यवस्थित बसोबासी” भन्नाले ऐनको दफा ५२ग. को स्पष्टिकरण खण्डमा उल्लेख भए बमोजिम सरकारी, ऐलानी, प्रति वा सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भए तापनि लामो समय देखी आवाद कमोत गरी घर टहरा बनाई बसोबास गरेका ऐनको दफा ५२ग. को उपदफा (३) को आधारमा वर्गीकरण गरिएका व्यक्तिलाई सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निज प्रति आश्रित परिवारका सदस्य समेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (ख) “आयोग भन्नाले” भूमि समस्या समाधान आयोग सम्भन्नु पर्छ ।

- (ग) “ऐन” भन्नाले भूमि सम्बन्धि ऐन, २०२१ सम्भन्नु पर्छ ।
- (घ) “जिल्ला समिति भन्नाले” भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा ८ बमोजिमको जिल्ला समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (ङ) “नियमहरू” भन्नाले भूमि सम्बन्धि नियमहरू, २०२१ सम्भन्नु पर्छ ।
- (च) “भूमिहीन सुकुम्बासी” भन्नाले ऐनको दफा ५२ख. को स्पष्टिकरण खण्डमा उल्लेख भए बमोजिम नेपाल राज्यभित्र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा जग्गा जमिन नभएको र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको आय आर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निज प्रति आश्रित परिवारका सदस्य समेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (छ) “नाप नक्सा” भन्नाले नापीका लागि नियन्त्रण बिन्दु स्थापना गर्ने, जग्गाको नाप गरी जग्गाको तथ्यांक संकलन गर्ने, जग्गाको नक्सा तयार गर्ने, क्षेत्रफल एकिन गर्ने र नापी क्षेत्रिय किताब (फिल्डबुक) तयार गर्ने कार्यलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (ज) “मन्त्रालय” भन्नाले भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय सम्भन्नु पर्छ ।
- (झ) “लगत संकलन सम्बन्धि कार्यविधि” भन्नाले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धि कार्यविधि, २०८१ सम्भन्नु पर्छ ।
- (ञ) “स्थानीय तह” भन्नाले महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका, नगरपालिका वा गाउँपालिका सम्भन्नु पर्छ ।
- (ञ) “स्थानीय कार्यपालिका” भन्नाले गाउँ कार्यपालिका वा नगर कार्यपालिका भन्ने सम्भन्नु पर्छ ।

३. जिल्ला समितिले प्राप्त गर्नु पर्ने विवरण तथा कागजातहरू:

- (१) जिल्ला समितिले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउन स्थानीय तहसँग देहाय बमोजिमका कागजात माग गर्नु पर्नेछ:-
  - (क) स्थानीय तहको कार्यपालिकाको निर्णयबाट प्रमाणीकरण भएका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको सिफारिस सहितको नामावली विवरण,

- (ख) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीलाई उपलब्ध गराउने नियम ४१ख. बमोजिम क्षेत्रफलको जग्गा अनुसूचि १ बमोजिमको ढाँचामा प्रस्ताव गरिएको विवरण
- (ग) अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गरिने नियम ४१ग. बमोजिम क्षेत्रफलको जग्गा अनुसूचि २ बमोजिमको ढाँचामा प्रस्ताव गरी पठाएको विवरण,
- (घ) जग्गाको प्रयोजना यकिन गरी स्थानीय तहमा पेश भएका अनुसूचि ३ बमोजिमको निवेदन,
- (ङ) खण्ड (ख) र (ग) बमोजिम उपलब्ध गराइने जग्गा भन्दा बढी हुन गइ बाँकी रहेको जग्गा र सो सँग जोडिएको सरकारी जग्गालाई सम्भव भए सम्म एक आपसमा मिलान (merge) गरी एउटै सरकारी कित्ता कायम गरी नक्सा र database अद्यावधिक गरी तयार गरिएको अनुसूचि - ४ बमोजिमको विवरण,
- (च) जग्गा आवाद कमोत नगरेका र वितरण गर्न नमिल्ने जग्गामा बसोबास आवाद कमोत गरेका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीहरूको विवरण तथा निजहरूलाई उपलब्ध गराउन सकिने जग्गाको विवरण स्थानीय तहबाट (वडा समिति मार्फत भएको सिफारिसको आधारमा) गरिएको सिफारिस ।
- (२) जिल्ला समितिले नापी टोलीबाट देहाय बमोजिमका कागजात प्राप्त गर्नु पर्नेछ :
- (क) नापी टोलीबाट तयार भएका कित्ता नापी नक्सा,
- (ख) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धि कार्यविधि, २०८१ को अनुसूचि -९ बमोजिम नापी टोलीबाट तयार भएका कित्ताहरूको विवरण,
- (ग) लगत संकलन सम्बन्धि कार्यविधिको अनुसूचि -११ अनुसारको प्रतिवेदन marking गरिएका भूउपग्रह चित्र/drone चित्र/LIDAR चित्र टोटल स्टेसन, प्रयोग गर्दाको कित्ताको स्केच, साविकको नापी नक्सा वा डिजिटल डाटा,
- (३) उपदफा (१) र (२) अनुसारको विवरण बुझिलिनको लागि जिल्ला समितिले कर्मचारी तोक्न सक्नेछ ।

४. विवरण सार्वजनिक तथा हकदाबीको सूचना:

- (१) जिल्ला समितिले दफा ३ बमोजिमको विवरण जाँचबुझ गर्नु पर्नेछ । सोका लागि स्थानीयतहबाट प्रमाणीकरण भइ आएका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको नामावली सहितको विवरण जिल्ला समितिको सूचना पाटीमा टाँस सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।
- (२) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई उपलब्ध गराउन दफा ३ बमोजिम तयार गरिएको विवरणको आधारमा परिवार मूलीको नाम थर, जग्गा रहेको स्थानीय तह, वडा नं, नक्सा नं, कित्ता नं, क्षेत्रफल र चार किल्ला समेत उल्लेख गरी दाबी विरोध तथा उजुर गर्नका लागि अनुसूचि-५को ढाँचामा ७ (सात) दिनको म्याद स्थानीय तहको वेबसाइटमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । सो सूचना जिल्ला समितिको सूचना पाटीमा समेत टाँस गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) र (२) अनुसार सार्वजनिक भएको विवरणको सम्बन्धमा कुनै उजुर भए ७ (सात) दिन भित्र जिल्ला समितिमा लिखित उजुरी दिनु पर्नेछ ।
- (४) जिल्ला समितिले स्थानीय तहबाट प्रमाणीकरण भएका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासीको परिवारको नाउँमा नेपाल राज्यभर कतै जग्गा दर्ता भए नभएको सम्बन्धमा यकिन गर्न सम्बन्धित भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय/मालपोत कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ र कार्यालयले ७ (सात) दिन भित्र निज र परिवारको नाउँमा जग्गा भए नभएको विवरण पठाउनु पर्नेछ ।
- (५) उपदफा (३) अनुसार उजुरी परेमा सोको छानबिनका लागि जिल्ला समितिले विज्ञ सदस्य समेत रहेको छानबिन उपसमिति गठन गर्न सक्नेछ ।
- (६) उपदफा (३) अनुसार कुनै उजुर नपरेकाको हकमा तोकिएको म्याद समाप्त भए पश्चात भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासी र निजलाई उपलब्ध गराउने जग्गाको विवरण तयार गरी जिल्ला समितिले स्वीकृत गर्नु पर्नेछ ।
- (७) उजुर परेकाको हकमा जिल्ला समितिले छानबिन गरी प्रमाणको आधारमा जग्गा उपलब्ध गराउन मिल्ने वा नमिल्ने निर्णय गर्नुपर्नेछ । उक्त निर्णयअनुसार भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउन मिल्ने भए सो सम्बन्धि जग्गाको विवरण तयार गरी स्वीकृत गर्नुपर्नेछ ।

- (८) उपदफा (६) र (७) बमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासी र निजलाई उपलब्ध गराउने जग्गाको विवरण स्वीकृत भएको लिखित जानकारी आयोगलाई गराउनु पर्नेछ ।
- (९) उपदफा (१) र (२) बमोजिमको सूचना एकैपटक सार्वजनिक गर्न बाधा पर्ने छैन ।
- (१०) दलित आयोगले दलित भनी सूचिकृत गरेको जातिका हकमा स्थानीय तहले वडाको विवरण सार्वजनिक गरी स्थानीय तहले प्रमाणित गरेका नापी टोलीबाट भूमिहीन दलितका लागि उपलब्ध गराउने जग्गाको नाप नक्सा भइ वितरण गर्न तयार भएका र मालपोत कार्यालयबाट अन्यत्र जग्गा नदेखिएको भनी उल्लेख भइ आएका भूमिहीन दलितका हकमा जिल्ला समितिलाई थप छानबिन गर्न आवश्यक छैन भन्ने लागेमा निवेदकलाई अन्यत्र जग्गा छैन भनी स्वघोषणा गराई उपदफा (१) र (२) बमोजिमको सूचना सार्वजनिक नगरी जग्गा दर्ता गर्न सक्नेछ ।
- (११) उपदफा (१) बमोजिम सूचना सार्वजनिक नगरी जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता तयार भइ पूर्जा वितरण भएपछि पनि कुनै उजुर वा दाबी विरोध भएमा सो उपर जिल्ला समितिले छानबिन गरी निर्णय गर्न सक्नेछ ।

५. भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा:

- (१) जिल्ला समितिले दफा ४ को उपदफा (६) को (७) बमोजिम स्वीकृत भएको मितिले ७ (सात) दिनभित्र भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीका लागि उपलब्ध गराउने जग्गा दर्ताको निर्णय गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा दर्ताको निर्णय पश्चात जिल्ला समितिले नापी नक्सा अद्यावधिक गरी जग्गा प्राप्त गर्ने भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीहरूको विवरण उल्लेख गरी अनुसूची-६ को ढाँचामा नापी क्षेत्रिय किताब (फिल्डबुक) तयार गर्नु पर्नेछ । नापी क्षेत्रिय किताब (फिल्डबुक) को कैफियत महलमा जग्गाको प्रयोजन समेत जनाउनु पर्नेछ ।
- (३) जिल्ला समितिले जग्गा दर्ताको निर्णयको जनाकारी आयोगमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (४) जिल्ला समितिले जग्गा दर्ता गर्ने निर्णय गरेपश्चात भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा दर्ताको लागि १५ (पन्ध्र) दिनभित्र उपस्थित

हुन अनुसूची-७ बमोजिमको सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ र जिल्ला समितिले आवश्यकता अनुसार पुनः प्रकाशन गर्न सक्नेछ ।

- (५) उपदफा (४) बमोजिम सूचना प्रकाशन भए पश्चात जग्गा दर्ता गर्न आउने भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई उपलब्ध गराउने जग्गाको नापी क्षेत्रिय किताब (फिल्डबुक) मा जग्गाधनीको सहीछाप गराई दर्ता गर्नु पर्नेछ । यसरी जग्गा दर्ता पश्चात लगत संकलन कार्यविधि अनुसार भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीले प्राप्त गरेको निवेदन दर्ता तथा नाप नक्साको निस्साको पीठमा निजलाई उपलब्ध गराइने जग्गा रहेको स्थानीय तहको नाम, वडा नं., सीट नं., किता नं. र क्षेत्रफल खुलाई जिल्ला समितिले तोकेको कर्मचारीले प्रमाणित गराई जग्गाधनीलाई फिर्ता दिनु पर्नेछ ।
- (६) दफा १० बमोजिम तयार भएका जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जा तयार गर्नेले हस्ताक्षर गरी रुजु गर्नका लागि तोकिएको कर्मचारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ । रुजु भए पश्चात जिल्ला समितिको निर्णय बमोजिम जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता तथा जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जा जिल्ला समितिका अध्यक्ष र सदस्य सचिवले प्रमाणित गरी लागु गर्न सम्बन्धित भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय/मालपोत कार्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ ।
- (७) भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय/मालपोत कार्यालयमा प्राप्त श्रेस्ता अद्यावधिक गरिएको व्यहोरा जनाई मालपोत अधिकृतले दस्तखत गरी लागु गर्नु पर्नेछ ।

६. अव्यवस्थित बसोबासीलाई उपलब्ध गराउने जग्गाको दस्तुर:

जिल्ला समितिले अव्यवस्थित बसोबासीलाई उपलब्ध गराउन प्रस्ताव गरिएको जग्गाको दस्तुर निर्धारण भूमि सम्बन्धि नियमहरू, २०२१ को नियम ४१च. बमोजिम छुट्टाछुट्टै गर्नु पर्नेछ ।

७. अव्यवस्थित बसोबासीको वर्गीकरण:

- (१) दफा ४ को उपदफा (६) को (७) बमोजिमको स्वीकृत विवरण र दफा ६ बमोजिमको दस्तुर निर्धारण भए पश्चात भूमि सम्बन्धि नियमहरू, २०२१ को नियम ४१ ड को उपनियम (१) बमोजिम निर्धारण गरिएको दस्तुर सम्बन्धि विवरण जिल्ला समितिले निर्णय गरी अनुसूची-१० बमोजिमको ढाँचामा सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) अनुसारको विवरण जिल्ला समितिले १५ (पन्ध्र) दिनको म्याद दिई स्थानीय तहको वेबसाइटमा प्रकाशन गरी आफ्नो सूचना पाटीमा समेत टाँस गर्नुपर्नेछ। सो सूचना जिल्ला समितिले सम्बन्धित स्थानीय तहमा जानकारीका लागि पठाउनु पर्नेछ। स्थानीय तहले सूचना प्राप्त हुनसाथ सरोकारवालाहरूको जानकारीका लागि आफ्नो सूचना पाटीमा टाँस गरी जिल्ला समितिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। साथै सो सूचनाको संक्षिप्त व्यहोरा स्थानीय संचार माध्यमहरूबाट पनि सार्वजनिक गर्न सकिनेछ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम सार्वजनिक भएको विवरणमा कुनै त्रुटि भएमा वा सो विवरणमा चिन्त नबुझेमा अव्यवस्थित बसोबासीले विवरण सार्वजनिक भएको मितिले १५ (पन्ध्र) दिनभित्र सम्बन्धित स्थानीय तहमार्फत जिल्ला समिति समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम कुनै अव्यवस्थित बसोबासीले निवेदन दिएमा जिल्ला समितिले सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस समेतका आधारमा सोको जाँचबुझ गरी त्यस्तो निवेदन २१ (एक्काइस) दिनभित्र फछ्यौट गर्नुपर्नेछ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिमको निवेदन उपर जाँचबुझ गर्न अव्यवस्थित बसोबासीको वर्गीकरणमा कुनै त्रुटि देखिएमा जिल्ला समितिले त्यस्तो वर्गीकरणमा रहेका त्रुटि सच्याउनु पर्नेछ।

८. जग्गा दर्ताको निर्णय:

- (१) दफा ७ को उपदफा (२) बमोजिम प्रकाशित सूचनामा निवेदन नपरेको हकमा म्याद समाप्त भए पछि र निवेदन परेको हकमा दफा ७ को उपदफा (४) र (५) बमोजिमको कार्य सम्पन्न गरी जिल्ला समितिले जग्गा दर्ताको निर्णय गर्नु पर्नेछ।
- (२) जग्गा दर्ता भएको निर्णयको जानकारी जिल्ला समितिले आयोगलाई पठाउनु पर्नेछ।

९. जग्गा दर्ता गर्न आउने सूचना:

- (१) दफा ८ बमोजिम जग्गा दर्ता गर्ने निर्णय पश्चात जिल्ला समितिले जग्गा प्राप्त गर्ने अव्यवस्थित बसोबासीहरूको विवरण उल्लेख गरी जग्गा दर्ता गर्न आउने सम्बन्धि सूचना अनुसूची-११ बमोजिमको ढाँचामा प्रकाशन गर्नु पर्ने छ।
- (२) उपदफा (१) अनुसारको विवरण सार्वजनिक भएको जनाकारी सम्बन्धित जिल्ला

प्रशासन कार्यालय, जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालयहरु/मालपोत कार्यालयहरु, नापी कार्यालयहरु, डिभिजन वन कार्यालयहरु र स्थानीय तहलाई समेत दिनु पर्नेछ। साथै सो सूचनाको संक्षिप्त व्यहोरा स्थानीय सञ्चार माध्यमहरुबाट समेत सार्वजनिक गर्न सकिनेछ।

- (३) जग्गा दर्ता गर्ने निर्णय पश्चात जिल्ला समितिले जग्गा प्राप्त गर्ने अव्यवस्थित बसोबासीहरुको विवरण उल्लेख गरी अनुसूची-६ को ढाँचामा नापी क्षेत्रिय किताब (फिल्डबुक) तयार गर्नु पर्नेछ।
- (४) उपदफा (१) बमोजिमको सूचना प्रकाशन भए पश्चात जग्गा दर्ता गर्न आउने अव्यवस्थित बसोबासी दफा ६ र ७ बमोजिम निर्धारण गरिएको दस्तुर असुल गरेका प्रमाण (बैंक भौचर) समेत संलग्न गराई नापी क्षेत्रिय किताब (फिल्डबुक) मा जग्गाधनीको सहीछाप गराई जग्गा दर्ता गर्नु पर्नेछ। जग्गाधनीको सहीछाप भएपछि निवेदन दर्ता तथा नाप नक्साको निस्साको पीठमा जग्गा रहेको स्थानीय तहको नाम, वडा नं., नक्सा सिट नं, कित्ता नं., र क्षेत्रफल खुलाई जिल्ला समितिले तोकेको कर्मचारीले प्रमाणित गरी जग्गाधनीलाई फिर्ता दिनुपर्नेछ।

१०. जग्गा दर्ता श्रेस्ता तथा प्रमाण - पूर्जा

- (१) दफा ५ को उपदफा (५) र दफा ९ को उपदफा (४) बमोजिम दर्ता भइ सकेका जग्गाहरुको अनुसूची-८ बमोजिम जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र अनुसूची-९ बमोजिम जग्गाधनी दर्ता प्रमाण-पूर्जा जिल्ला समितिले तयार गर्नुपर्नेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम तयार भएका श्रेस्ता र पूर्जा तयार गर्ने र रुजु गर्नेले हस्ताक्षर गरी प्रमाणित गर्नका लागि जिल्ला समितिका अध्यक्ष र सदस्य-सचिव समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम प्रमाणित गरिएका जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जा जिल्ला समितिले भूमि समस्या समाधान आयोगलाई पूर्ण विवरणसहित लिखित जानकारी गराएपश्चात सम्बन्धित जग्गाधनीलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।
- (४) कुनै कारण वश तयार भएको डिजिटल प्रणालीबाट दर्ता श्रेस्ता/पूर्जा तयार हुन नसकेमा हस्तलिखित दर्ता श्रेस्ता/पूर्जा तयार गर्न सकिनेछ।

११. नक्सा तथा श्रेस्ताको हस्तान्तरणः

जिल्ला समितिबाट तयार गरिएका नक्सा (फिल्डबुक) र प्लट रजिष्टर जिल्ला समितिका अध्यक्ष र सदस्य-सचिवले प्रमाण गरी सम्बन्धित नापी कार्यालयमा र सो सँग सम्बन्धित जग्गाधनी, दर्ता श्रेस्ता, मिसिल तथा निर्णय पुस्तिका सम्बन्धित भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय/मालपोत कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ । र यसका लागि जिल्ला समितिले निर्णय गर्दा सम्बन्धित मालपोत कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्रका निर्णयहरू गर्दा छुट्टाछुट्टै निर्णय पुस्तिका तयार गर्नु पर्नेछ ।

१२. दस्तुर सम्बन्धि व्यवस्थाः

- (१) जग्गा दर्ता गर्न आउँदा अव्यवस्थित बसोबासीले दफा ६ को उपदफा (४) बमोजिम जिल्ला समितिले निर्धारण गरेको दस्तुर वापतको रकम राजश्व संकेत नम्बर १४२१२ (सरकारी सम्पत्तिको विक्रिबाट प्राप्त रकम) कार्यालय कोड नम्बर ३३६००३५०३ भूमि समस्या समाधान आयोगको नाममा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लिमिटेडमा रहेको खाता नम्बर १०००१००२०००१०००० मा दाखिला गरी सोको सक्कल भौचर जिल्ला समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको दस्तुर आर्थिक रूपले विपन्न भएको कारणले एकमुष्ट बुझाउन नसक्ने कारण खोली जिल्ला समिति समक्ष निवेदन दिएमा र सो निवेदन उपर छानबिन गर्दा निवेदनमा उल्लिखत कारण विश्वसनीय देखिएमा जिल्ला समितिले त्यस्तो अव्यवस्थित बसोबासीले तीन वर्षभित्र दस्तुर चुक्ता गर्ने कबोल गराई किस्ता तोक्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको दस्तुर चुक्ता नगरे सम्म जिल्ला समितिले अव्यवस्थित बसोबासीको नाममा तयार भएको जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता बमोजिमको जग्गा रोक्का राख्न भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालयलाई लेखी पठाउनु पर्नेछ ।
- (४) अव्यवस्थित बसोबासीले उपदफा (२) बमोजिमको बुझाउनु पर्ने सम्पूर्ण दस्तुर बुझाएपछि सम्बन्धित मालपोत कार्यालयले निजको नाउँमा रोक्का रहेको जग्गा फुकुवा गरी जग्गाधनी प्रमाण पुर्जा जारी गर्नेछ ।

१३. साविकमा नाप नक्सा भईसकेको जग्गा सम्बन्धमा :

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा साविकमा नापी भएको जग्गा भए विद्यमान फिल्डबुक तथा प्लट रजिष्टरका आधारमा कित्ता कायम गरी जिल्ला समितिबाट जग्गा दर्ता गर्ने निर्णयबमोजिम नापी नक्सा, प्लट रजिष्टर, जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पुर्जा तयार गर्नु पर्नेछ ।

१४. श्रेस्ता अद्यावधिक सम्बन्धमा :

(१) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पूर्जासहित भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालय/मालपोत कार्यालयमा जग्गाधनी प्रमाणपूर्जा प्राप्त गरेको मितिले ३० (तिस) दिनभित्रमा उपस्थित भई आफ्नो जग्गाको विवरण भू सूचना प्रणालीमा अद्यावधिक गर्नुपर्नेछ । त्यसरी अद्यावधिक गर्दा श्रेस्ता पुर्जामा सो जग्गा अद्यावधिक गरेका मितिले १० (दश) वर्ष सम्म विक्रि वितरण गर्न नपाउने व्यहोरा जनाउनु पर्नेछ ।

१५. प्रगति प्रतिवेदन : जिल्ला समितिले अनुसूचि-१२ को ढाँचामा आयोगमा नियमित रूपमा प्रगति प्रतिवेदन पठाउनुपर्नेछ ।

१६. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार : यो कार्यविधि कार्यान्वयक क्रममा बाधा अड्काउ परेमा आवश्यकताअनुसार आयोगको सिफारिसमा मन्त्रालयले फुकाउन सक्नेछ ।

१७. प्रचलित कानून बमोजिम हुने : यस कार्यविधिमा भएका व्यवस्थाहरु प्रचलित कानूनसँग बाझिन गएमा बाझिएको हदसम्म प्रचलित कानूनबमोजिम हुनेछ ।

अनुसूचि - १

(दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) सँग सम्बन्धित)
(भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई उपलब्ध गराउने जग्गाको प्रस्तावित विवरण)

स्थानीय तहको नाम :..... मिति : .....

वडा नं. :

जग्गा रहेको स्थानीय तहको क्षेत्र (सहरी/सहरीबाहेक) :

भौगोलिक क्षेत्र (तराई तथा भित्री मधेश/हिमाल तथा पहाड) :

क्र.सं	परिवार मूलीको नाम, थर	नक्सा नं.	किता कोड	भोगचलन गरेको क्षेत्रफल	प्रयोजन	उपलब्ध गराउन सकिने जग्गाको अधिकतम क्षेत्रफल (व.मि)	उपलब्ध गराउने किता (पूरे वा मध्य)	उपलब्ध गराउने जग्गा क्षेत्रफल (व.मि)	किता नं.

तयार गर्ने :

रजु गर्ने :

अनुसूचि - २

(दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (ग) सँग सम्बन्धित)

(अव्यवस्थित बसोबासीका लागि उपलब्ध गराउने जग्गाको प्रस्तावित विवरण)

स्थानीय तह : .....

मिति : .....

क्र.सं	परिवार मूलीको नाम, थर	जग्गा रहेको स्थानीय तह	वडा नं.	नक्सा नं.	कित्ता कोड	क्षेत्रफल	जग्गा रहेको स्थानीय तहको क्षेत्र	प्रयोजन	दिन प्रस्ताव भएको क्षेत्रफल	पूरे वा मध्ये	जग्गाको न्यूनतम मूल्यांकन निर्धारण भए/नभएको	उपलब्ध गराउने प्रस्तावित जग्गा क्षेत्रफल (ब.मि.)	कित्ता नं.

भौगोलिक क्षेत्र (तराई तथा भित्री मधेश/हिमाल तथा पहाड :

तयार गर्ने :

रजु गर्ने :

अनुसूची- ३

(दर्ता माग गरेको जग्गाको प्रयोजन)
(दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (घ) सँग सम्बन्धित)

मिति:.....

श्री अध्यक्षज्यू
भूमि समस्या समाधान आयोग
जिल्ला समिति.....
मार्फत
अध्यक्ष/नगर प्रमुखज्यू
..... नगरपालिका/गाउँपालिका
.....

१०

विषय : दर्ता माग गरेको जग्गाको प्रयोजन खुलाएको ।

प्रस्तुत विषयमा म र मेरो परिवारले भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासी/अव्यवस्थित बसोबासीको रुपमा आवाद कमात गर्दै आएको जग्गाको दर्ताका लागि साविकमा दिएको निवेदनमा जग्गाको प्रयोजन खुलाउन छुटेकोले देहायबमोजिमको विवरण खुलाई पुनः निवेदन गर्दछु ।

तपसिल

क्र.सं.	गा.पा./न.पा.	वडा नं	नक्सा/ सीट नं.	कित्ता नं	क्षेत्रफल	प्रयोजन	कैफियत

निवेदकको नाम, थर :

हस्ताक्षर:

अनुसूची ४

(दफा ३ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) सँग सम्बन्धित)

(प्रस्तावित स्वामित्वसम्बन्धि विवरण)

स्थानीय तहको नाम :

क्र.सं.	बसोबास वा आबाद कमोत गर्ने	किता कोड	क्षेत्रफल	वडा नं.	नक्सा नं.	किता नं	क्षेत्रफल	जोडिएको बाटोको प्रकार	नापी भएको मिति	प्रस्तावित स्वामित्व

तयार गर्ने अभिनको नाम, थर :

दस्ताखत :

चेक गर्ने टोली प्रमुख/सर्भेक्षकको नाम, थर :

दस्ताखत:

प्रमाणित गर्ने वडा अध्यक्षको नाम र दस्ताखत :

दृष्टव्यः जोडिएको बाटोको प्रकार भन्नाले बाटो नभएको वा गोरेटो बाटो वा कच्ची मोटर बाटो वा ग्राबेल मोटर बाटो वा मक्की सडक(६ मिटरसम्म) वा पक्की सडक ६ मि. देखि ८ मि. सम्म) पक्की सडक ८ मि. भन्दा बढी वा राजमार्गमध्ये एक।

अनुसूची - ५

(दफा ४ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

मिति : .....

हकदाबी गर्नसम्बन्धि ७ (सात) दिने सार्वजनिक सूचना

प्रस्तुत विषयमा.....न.पा./गा.पा.बाट प्राप्त सिफारिस सहितको विवरण र तथ्याङ्क समेतको आधारमा जिल्ला समिति.....ले देहायबमोजिका भूमिहिन दलित, भूमिहिन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई देहायबमोजिमका जग्गा उपलब्ध गराउने तयारी गरेकोले सबैको जानकारीका लागि यो सूचना प्रकाशन गरिएको छ। यस सम्बन्धमा कसैको कुनै हकदाबी वा दाबी विरोध भए वा भूमि सम्बन्धि ऐन, २०२१ को दफा ५२ ख. को उपदफा (४) र भूमि सम्बन्धि नियमहरू, २०२१ को नियम ४१ ख. को उपनियम (४) मा उल्लिखित जग्गा भए वा सरकारद्वारा गठित कुनै आयोग, कार्यदल वा समितिबाट उपलब्ध गराइएको जग्गा भए सोको प्रमाणसहित जिल्ला समितिको कार्यालयमा ७ (सात) दिनीभित्र लिखित निवेदन गर्नुहुन्न यो सूचना प्रकाशित गरिएको छ। सो अवाधिभित्र निवेदन पर्न नआएमा यसैबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराइने व्यहोरा सम्बन्धित सबैमा जानकारी गराइन्छ।

सि.नं.	परिवार मूलीको नाम, थर ना.प्र.नं.	स्थानीय तह	वडा नं.	साविक नक्सा नं./कित्ता नं.	हालको नक्सा नं. / कित्ता नं.	क्षेत्रफल (ब.मि.)	प्रयोजन	चारकिल्ला (कित्ता नं.)			कैफियत	
								पूर्व	पश्चिम	उत्तर		दक्षिण

मिति :

सदस्य साचिव :

अनुसूची- ६

(दफा ५ को उपदफा (२) र दफा ९ को उपदफा (३) सँग सम्बन्धित)

भूमि समस्या समाधान आयोग
नापी क्षेत्रीय किताब (फिल्डबुक)

प्रदेश : जिल्ला : गाउँपालिका/नगरपालिका :
 वडा नं. : नक्सा नं. :

किताब नं.	जग्गावालको		मोहीको		विरह (घर, बाँचा, पोखरी आदि)	किसिम		क्षेत्रफल	चौहद्दी				नापी भएको मिति	प्रमाण संकेत	दर्ता गर्नेको नाम र दस्तखत	कैफियत	
	नाम, थर, वतन, बाबु र बाजको नाम	सही छाप	नाम, थर, वतन, बाबु र बाजको नाम	सही छाप		व्यवसायिक तथा बासोबास क्षेत्र	कृषि क्षेत्र		व्यवसायिक तथा बासोबास क्षेत्र	पू	प	उ					द

वडा अध्यक्षको नाम..... हस्ताक्षर.....
 अभिनको नाम..... हस्ताक्षर.....
 सभक्षको नाम..... हस्ताक्षर.....
 टोली प्रमुखको नाम..... हस्ताक्षर.....

अनुसूची-७

(दफा ५ को उपदफा (४) सँग सम्बन्धित)

भूमि समस्या समाधान आयोग
जिल्ला समिति.....

मिति :

भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा दर्ता गर्न आउने बारेको सूचना ।

भूमि समस्या समाधान आयोग जिल्ला समिति.....को मिति.....को निर्णयअनुसार देहायबमोजिमका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने भएकाले देहायबमोजिमको कागजातसहित १५ (पन्ध्र) दिनभित्र जग्गा दर्ता गर्नका लागि जिल्ला समितिको कार्यालयमा परिवारमूली र निजको पति वा पत्नी उपस्थित हुन सूचित गरिन्छ ।

तपसिल :

क्र.सं.	परिवार मूलीको नाम, थर	ना.प्र.प.नं., जारी मिति र जिल्ला	विवरण गरिने जग्गाको विवरण					कैफियत
			न.पा./ गा.पा.	वडा नं.	नक्सा नं.	कित्ता नं.	क्षेत्रफल (वर्गमिटर)	

आवश्यक कागजात

१. परिवारमूली र निजको पति/पत्नीको सक्कल नागरिता ।
२. निवेदन दर्ता तथा नक्साको निस्सा ।
३. परिवारमूली र निजको पति/पत्नीको २/२ प्रति पासपोर्ट साइजको हालसालै खिचेको फोटो ।

अनुसूची-८

(दफा १० सँग सम्बन्धित)

नेपाल सरकार

भूमि समस्या समाधान आयोग

जिल्ला समिति .....

जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता

जग्गाधनी श्रेस्ता नं. :

हालसालै खिचेको जग्गाधनीको फोटो	औंठा छाप
---	----------

जग्गाधनीको नाम, थर: ..... जन्म मिति: .....
वतन : प्रदेश ..... जिल्ला ..... गा.पा./न.पा. .... वडा नं.....
ना.प्र. नं./जिल्ला/जारी मिति: .....
बाबुको/पतिको नाम, थर .....
बाजेको/ससुराको नाम, थर .....

जग्गाधनीको दस्तखत:

हालसालै खिचेको जग्गाधनीको फोटो	औंठा छाप
---	----------

जग्गाधनीको नाम, थर: .....
वतन : प्रदेश ..... जिल्ला ..... गा.पा./न.पा. .... वडा नं.....
ना.प्र. नं./जिल्ला/जारी मिति: .....
बाबुको/पतिको नाम, थर.....
बाजेको/ससुराको नाम, थर .....

जग्गाधनीको दस्तखत:

जिल्ला	नगरपालिका/ गाउँपालिका	वडा नं.	नक्सा/ सीट नं	कित्ता नं	विरह (घर, आवादी, पोखरी, पति, आदी)	जग्गाधनीको हक हिस्सा	मोहीको नाम, थर वतन र बाबु बाजेको नाम	किसिम कृषि क्षेत्र व्यवसायिक तथा बसोवास क्षेत्र	जग्गाको क्षेत्रफल हेक्टर (व.मी)	प्रमाण संकेत	कैफियत - सदस्य सचिव	प्रमाणित गर्नेको दस्तखत र मिति सदस्य सचिव अध्यक्ष

आयोगबाट उपलब्ध गराइएको जग्गाको अंशबंटा र अपुतालीको अवस्थामा बाहेक अन्य कुनै प्रक्रियाबाट दश वर्षसम्म कुनै पनि व्यक्तिलाई हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन र सो अवधी पश्चात समेत त्यस्तो जग्गा स्वामित्व बिहिन हुने गरी कुनै व्यहोराले हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन । कृषि प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराइएको जग्गाको प्रचलित कानून बमोजिम बाहेक भूउपयोग परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।

प्रिन्ट/तयार मिति :

रजु गर्नेको दस्तखत :

अनुसूची-९

(दफा १० सँग सम्बन्धित)

नेपाल सरकार

भूमि समस्या समाधान आयोग

जिल्ला समिति .....

जग्गाधनी संकेत नं. : जग्गाधनी दर्ता प्रमाण-पूजा

जग्गाधनी पूजा नं. :

हालसालै खिचेको जग्गाधनीको फोटो

औंठा छाप

जग्गाधनीको नाम, थर : ..... जन्म मिति : .....
वतन : प्रदेश ..... जिल्ला ..... गा.पा./न.पा. .... वडा नं. ....
ना.प्र.नं./जिल्ला/जारी मिति : .....
बाबुको/पतिको नाम, थर .....
बाजेको/ससुराको नाम, थर .....

हालसालै खिचेको जग्गाधनीको फोटो

औंठा छाप

जग्गाधनीको नाम, थर: .....
वतन : प्रदेश ..... जिल्ला ..... गा.पा./न.पा. .... वडा नं. ....
ना.प्र. नं./जिल्ला/जारी मिति : .....
बाबुको/पतिको नाम, थर.....
बाजेको/ससुराको नाम, थर .....

जिल्ला	नगरपालिका/ गाउँपालिका	वडा नं.	नक्सा/ सीट नं	कित्ता नं	मोठ नं. पाना नं.	विरह (घर, आवादी, पोखरी, पति, आदी)	जग्गाधनीको हक हिस्सा	मोहीको नाम, शर, वतन र बाबु बाजेको नाम	किसिम	जग्गाको क्षेत्रफल हेक्टर (व.मी)	प्रमाण संकेत	कैफियत - सदस्य सचिव	प्रमाणित गर्नेको		
													सदस्य	अध्यक्ष	
									कृषि क्षेत्र	व्यवसायिक तथा बसोवास क्षेत्र					

आयोगबाट उपलब्ध गराइएको जग्गाको अंशबंटा र अपुतालीको अवस्थामा बाहेक अन्य कुनै प्रक्रियाबाट दश वर्षसम्म कुनै पनि व्यक्तिलाई हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन र सो अवधी पश्चात समेत त्यस्तो जग्गा स्वामित्व बिहिन हुने गरी कुनै व्यहोराले हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन । कृषि प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराइएको जग्गाको प्रचलित कानून बमोजिम बाहेक भूउपयोग परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।

तयार/प्रिन्ट गर्नेको दस्तखत : रजु गर्नेको दस्तखत :

अनुसूची -११
(दफा ९ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

भूमि समस्या समाधान आयोग
जिल्ला समिति .....

मिति :

अव्यवस्थित बसोबासीहरूलाई जग्गा दर्ता गर्न आउने सम्बन्धी सूचना

प्रस्तुत विषयमा देहायबमोजिमको अव्यवस्थित बसोबासीहरूको बर्गीकरण भई लाग्ने राजस्व समेत यकिन भएकोले भूमि समस्या समाधान आयोग, जिल्ला समिति.....को मिति.....को निर्णयले निजहरूलाई जग्गा उपलब्ध गराइने भएकोले आयोगको सूचना प्राप्त गरेको १५ (प्रन्ध्र) दिनभित्र तोकिएको राजस्व रकम.....
.....बैंक खातामा देहायबमोजिमको कागजात लिई जग्गा दर्ताका लागि जिल्ला समितिको कार्यालयमा परिवारमूली उपस्थित हुन सूचित गरिएको छ ।

तपसिल:

क्र.सं.	परिवार मूलीको नाम, थर	ना.प्र. प.नं., जारी मिति र जिल्ला	वितरण गरिने जग्गाको विवरण					राजश्व दस्तूर रु.
			न.पा./ गा.पा.	वडा नं.	नक्सा नं.	कित्ता नं.	क्षेत्रफल (वर्गमिटर)	

आवश्यक कागजात :

१. परिवारमूली र निजको पति/पत्नीको सक्कल नागरिता
२. निवेदन दर्ताको निस्सा
३. परिवारमूली र निजको पति /पत्नीको २/२ प्रति पासपोर्ट साइजको हालसालै खिचेको फोटो
४. राजश्व बुझाएको २ प्रति बैंक भौचर

अनुसूची -१२

(दफा १० सँग सम्बन्धित)

भूमि समस्या समाधान आयोग
जिल्ला समिति .....

(मासिक प्रगति प्रतिवेदन)

.....साल.....महिना

विवरण	गत महिनासम्मको	यस महिनाको	जम्मा	कैफियत
(१) नाप नक्सासम्बन्धी				
(क) नाम नक्सा भएको जम्मा क्षेत्रफल				
(ख) नाप नक्सा भएको जम्मा कित्ता संख्या				
(ग) डाटाबेस निर्माण भएको जम्मा कित्ता संख्या				
(घ) नाप नक्सा भएको भूमिहीन दलित परिवार संख्या				
(ङ) नाप नक्सा भएको भूमिहीन सुकुम्बासी परिवार संख्या				
(च) नाप नक्सा भएको अव्यवस्थित बसोबासी परिवार संख्या				
(२) भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासी सम्बन्धी				

(क) भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको प्रमाणीकरण भई विवरण प्राप्त भएका स्थानीय तहको संख्या				
(ख) नाप नक्साको विवरण (नक्सा, फिल्ड बुक, डाटाबेस) प्राप्त भएका स्थानीय तहको संख्या				
(ग) जिल्ला समितिबाट हकदाबीका लागि सूचना प्रकाशन भएका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासी संख्या				
(घ) जिल्ला समितिबाट जग्गा दर्ता गर्ने निर्णय वा सिफारिस भएका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासी				
(ङ) जग्गासम्बन्धी दर्ता प्रमाण-पुर्जा वितरण भई जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता हस्तान्तरण भएका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासी संख्या				
(३) अव्यवस्थित बसोबासीसम्बन्धी				
(क) अव्यवस्थित बसोबासीको प्रमाणीकरण भई विवरण प्राप्त भएका स्थानीय तहको संख्या				
(ख) नाप नक्साको विवरण (नक्सा, फिल्डबुक, डाटाबेस) प्राप्त भएका स्थानीय तहको संख्या				

(ग) जिल्ला समितिबाट हकदाबीका लागि सूचना प्रकाशन भएका अव्यवस्थित बसोबासी संख्या				
(घ) जिल्ला समितिबाट जग्गा दर्ता गर्ने निर्णय भएका अव्यवस्थित बासोबासी संख्या				
(ङ) जग्गाधनी दर्ता प्रमाण-पुर्जा वितरण भई श्रेस्ता हस्तान्तरण भएका अव्यवस्थित बसोबासी संख्या				
(४) अव्यवस्थित बसोबासीलाई उपलब्ध गराइएको क्षेत्रफल				
(५) अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराए बापत असुल भएको राजस्व				

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणको आधार र मापदण्ड, २०८१

भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा ६ को खण्ड (क) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी भूमि समस्या समाधान आयोगले यो आधार र मापदण्ड बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- (१) यस आधार र मापदण्डको नाम “भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणको आधार र मापदण्ड, २०८१” रहेको छ ।
- (२) यो आधार र मापदण्ड मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस आधार र मापदण्डमा:

- (क) “अव्यवस्थित बसोबासी” भन्नाले सरकारी, ऐलानी, पर्ती वा सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भएता पनि कम्तीमा दश वर्षदेखि आबाद कमोत गरी घर टहरा बनाई बसोबास गरेका भूमिसम्बन्धी ऐन २०२१ को दफा ५२ग. को उपदफा (३) को आधारमा वर्गीकरण गरिएका व्यक्तिलाई सम्भन्नु पर्दछ र सो शब्दले निजप्रति आश्रित परिवारका सदस्यलाई समेत जनाउनेछ ।

- (ख) “ऐन” भन्नाले भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ लाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ग) “नियमहरू” भन्नाले भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१ लाई सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) “परिवार” भन्नाले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीको पति, पत्नी, बाबु, आमा र छोराछोरी सम्झनु पर्दछ । तर सो शब्दले कानूनबमोजिम अंशवण्डा गरी वा वडा कार्यालयबाट मानो छुट्टिएको प्रमाणित भई आ-आफ्नो पेसा व्यवसाय गरी बसेको परिवारको सदस्यलाई जनाउने छैन ।
- (ङ) “भूमिहीन सुकुम्बासी” भन्नाले नेपाल राज्यभित्र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा जग्गा जमिन नभएको र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको आयआर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ व्यक्ति सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले निजप्रति आश्रित परिवारका सदस्यलाई समेत जनाउँछ ।
- (च) “भूमिहीन दलित” भन्नाले राष्ट्रिय दलित आयोगद्वारा दलित भनी सूचीकृत जातिका भूमिहीन सुकुम्बासी भन्ने सम्झनुपर्छ ।
- (छ) “स्थानीय तह” भन्नाले गाउँपालिका, नगरपालिका, उपमहानगरपालिका र महानगरपालिका सम्झनुपर्छ ।

३. कार्यविधि:

- (१) स्थानीय तहले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरण यस आधार र मापदण्ड अनुसार गर्नु पर्नेछ ।
- (२) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलनको कार्य “भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१” अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

४. भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासीको पहिचान र प्रमाणीकरणका आधार र मापदण्डहरू:

- (१) देहायका आधारमा स्थानीय तहको कार्यपालिकाले भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको पहिचान र प्रमाणीकरण गरी जिल्ला समितिसमक्ष पेस गर्नु

पर्नेछः-

- (क) नेपाली नागरिक,
- (ख) सम्बन्धित स्थानीय तहमा बसोबास वा जग्गा आबाद कमोत गरी आएको व्यक्ति,
- (ग) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को अनुसूची ३ बमोजिमको आफ्नो वा आफ्नो परिवारका सबै सदस्यको विवरणसहितको निवेदन,
- (घ) निवेदनको ढाँचा अनुरूप भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासीले नेपाल राज्यभित्र आफ्नो र आफ्नो परिवारका कुनै पनि सदस्यको स्वामित्वमा कतै पनि जग्गा जमिन छैन, भुटा ठहरे कानूनबमोजिम सहन बुझाउन मञ्जुर छु भनी गरेको स्वयं घोषणा,
- (ङ) भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासीले आफ्नो र आफ्नो परिवारका कुनै पनि सदस्यको आयआर्जन, स्रोत र प्रयासबाट जग्गा प्रबन्ध गर्न असमर्थ छु भनी गरेको स्वयं घोषणा,
- (च) भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासीले सरकारी अनुदान वा सहयोगबाट विगतमा नेपाल राज्यभर कुनै पनि सरकारी जग्गा वा जग्गाको स्वामित्वसहितको आवास प्राप्त गरेको छैन भनी गरेको स्वयं घोषणा,
- (छ) जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा भएको तर नदी कटान, पहिरो, डुबान वा अन्य प्राकृतिक विपद्का कारणले आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा रहेको सबै जग्गा प्रयोगमा आउने सम्भावना नभएकाको हकमा त्यस्तो जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको नाममा कायम गरेको लगतकट्टा समितिको निर्णय र मालपोत कार्यालयको पत्र ।
- (ज) स्थानीय तहले वडामार्फत प्राप्त गरेको निवेदनको लगत प्रविष्टिका आधारमा प्राप्त प्रतिवेदनउपर जाँचबुझका लागि वडा कार्यालयले कम्तिमा ७ (सात) दिनको म्याद दिई सार्वजनिक सूचना जारी गरी त्यस सम्बन्धमा प्राप्त उजुरीका सम्बन्धमा स्थानीय तहको वडास्तरीय सहजीकरण समिति भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासी हो भनी गरेको सिफारिस वा निर्णय ।
- (झ) स्थानीय तहको सम्बन्धित (निवेदन पेस भएको वडा) वडा समितिको

वैठकबाट निज भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासी हो भनी गरेको निर्णय ।

- (२) देहायका आधारमा जिल्ला समितिले भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासीको पहिचान र प्रमाणीकरणको पुनर्पुष्टि गर्नु पर्नेछ ।
- (क) सम्बन्धित स्थानीय तहको कार्यपालिकाको प्रमाणीकरण निर्णय, प्रमाणीकरण गरिएका व्यक्तिका नामावलीसहितको तोकिएको ढाँचा अनुसारको प्रतिवेदन ।
- (ख) जिल्ला समितिले स्थानीय तहबाट प्राप्त गरेको प्रमाणीकरणसहितको विवरणको पुनर्पुष्टिका लागि भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको नामावलीसहितको विवरण अनुसूची - १ बमोजिमको ढाँचामा ७ (सात) दिनको म्याद दिई सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।
- (ग) जिल्ला समितिले स्थानीय तहबाट प्रमाणीकरण भएका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको परिवारको नाममा नेपाल राज्यभर कतै जग्गा दर्ता भएनभएको सम्बन्धमा यकिन गर्न सम्बन्धित मालपोत कार्यालय पठाउनु पर्ने छ र कार्यालयले ७ दिनभित्र निज र परिवारको नाममा जग्गा भएनभएको विवरण जिल्ला समितिमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (घ) मालपोत कार्यालयबाट प्राप्त विवरण र खण्ड (ख) को सूचना बमोजिम कुनै निवेदक उपर निज वा निजको परिवारको स्वामित्वमा जग्गा भएको भनी उजुरी प्राप्त भएमा सोको छानबिन गरी जिल्ला समितिले भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासी हो भनी गरेको निर्णय ।
- (३) जिल्ला समितिले भूमिहीन दलित तथा भूमिहीन सुकुम्बासीको पहिचान र प्रमाणीकरण गरिएका व्यक्तिहरूको विवरण आयोगलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

५. अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणका आधार र मापदण्ड:

- (१) देहायका आधारमा स्थानीय तहको कार्यपालिकाले अव्यवस्थित बसोबासी हो भनी पहिचान र प्रमाणीकरण गरी जिल्ला समितिसमक्ष पेस गर्नु पर्नेछ :

- (क) नेपाली नागरिक,
- (ख) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को अनुसूची - ४ बमोजिमको आफ्नो वा आफ्नो परिवारका सबै सदस्यको विवरणसहितको निवेदन,
- (ग) भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा ५२ ख. को उपदफा (४) तथा भूमिसम्बन्धी नियमहरू, २०२१ को नियम ४१ ख. (४) मा उल्लेखित जग्गा बाहेकको भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को दफा १३ को उपदफा (१) बमोजिमको जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गर्ने व्यक्ति वा परिवार,
- (घ) भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ को आठौं संशोधन जारी भएको मिति २०७६ माघ २८ गतेभन्दा कम्तीमा १० वर्ष अधिबाट निज वा निजको परिवारले आबाद कमोत गरी आएको हो भनी स्थानीय कार्यपालिकाले गरेको निर्णय र सिफारिस,
- (ङ) अव्यवस्थित बसोबासीले आफ्नो वा आफ्नो परिवारका सदस्यले सरकारी अनुदान वा सहयोगबाट ऐनको दफा ५२ ग. बमोजिम नेपाल राज्यभर कुनै पनि सरकारी जग्गा वा जग्गाको स्वामित्वसहितको आवास प्राप्त गरेको छैन भनी गरेको स्वयं घोषणा,
- (च) वडा समितिको बैठकबाट निज अव्यवस्थित बसोबासी हो भनी गरेको निर्णय र सिफारिस,
- (छ) वडाले प्राप्त गरेको निवेदन वा तथ्याङ्क विवरणउपर छानबिन गरी त्यसको जाँचबुझका लागि भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को अनुसूची- ७ (क) बमोजिमको ७ (सात) दिने सार्वजनिक सूचना जारी गर्नु पर्नेछ र त्यसउपर कुनै निवेदन वा उजुरी भए सो सम्बन्धमा वडा स्तरीय सहजीकरण समितिले अव्यवस्थित बसोबासी हो भनी गरेको सिफारिसको निर्णय ।
- (२) देहायका आधारमा जिल्ला समितिले अव्यवस्थित बसोबासी प्रमाणीकरण पुनर्पुष्टि गर्नुपर्नेछ:

- (क) सम्बन्धित स्थानीय तहको कार्यपालिकाको प्रमाणीकरण निर्णय, प्रमाणीकरण गरिएका व्यक्तिको नामावलीसहितको तोकिएको ढाँचाअनुसारको प्रतिवेदन,
- (ख) स्थानीय तहबाट प्राप्त भएको सिफारिससहितको विवरणको प्रमाणीकरण पुनर्पुष्टिका लागि कम्तीमा ७ (सात) दिनको म्याद दिई अनुसूची २ बमोजिमको ढाँचामा सार्वजनिक सूचना जारी गरी त्यस सम्बन्धमा उजुरी सम्बन्धमा जिल्ला समितिले छानविन गरी अव्यवस्थित बसोबासीको हो भनी गरेको सिफारिस प्रतिवेदन ।
- (ग) खण्ड (ख) बमोजिम कुनै उजुरी परी आवश्यक परेमा विगत दश वर्षदेखि आबाद कमोत गरी घर टहरा बनाई बसेको देखिने Image फोटोको सहयोगसमेतबाट उचित निर्णय गर्न सक्नेछ ।
- (घ) जिल्ला समितिले अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरण गरिएका व्यक्तिको विवरण आयोगलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

६. परिवार र अंशवण्डा सम्बन्धी व्यवस्था:

भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको हकमा भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को आठौँ संशोधन जारी भएको मिति २०७६ माघ २८ गतेभन्दा अगाडि नै मानो छुट्टै घर र भान्सासमेत छुट्टै प्रयोग गरी आएको परिवारलाई मात्र छुट्टै परिवार मान्न सकिनेछ ।

७. परिमार्जन र संशोधन:

- (१) यस मापदण्डको कार्यान्वयनमा कुनै समस्या देखिएमा आयोगको सिफारिसमा मन्त्रालयले आवश्यकताअनुसार परिमार्जन तथा संशोधन गर्न सक्नेछ ।

८. प्रचलित कानून बमोजिम हुने:

यो मापदण्डमा भएका व्यवस्थाहरू प्रचलित कानूनसँग बाझिन गएमा बाझिएको हदसम्म प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

९. खारेजी र बचाउ:

- (१) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणको आधार र मापदण्ड, २०७८ खारेज गरिएको छ ।
- (२) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान र प्रमाणीकरणको आधार र मापदण्ड, २०७८ बमोजिम भए गरेका कार्यहरू यसै मापदण्डअनुसार भए गरेको मानिनेछ ।

अनुसूची १

(दफा ४ उपदफा (२) खण्ड (ख) को प्रयोजनका लागि)

भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासीको हकमा जिल्ला समितिबाट प्रकाशन हुने
सूचनाको ढाँचा

.....जिल्ला समिति

७ (सात) दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको सम्बन्धमा

प्रस्तुत विषयमा ..... स्थानीय तहबाट प्रमाणीकरण भइआएका भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीले आफ्नो र आफ्नो परिवारका सदस्यको स्वामित्वमा नेपाल राज्यभित्र जग्गा जमिन नभएको र परिवारको आय आर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रवन्ध गर्न असमर्थ भएको, विगतमा आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यलाई नेपाल सरकारले कुनै प्रकारले कुनै जग्गा वा जग्गाको स्वामित्व सहितको आवास उपलब्ध नगराएको तथा मिति २०७६ माघ २८ पछि आफ्नो वा परिवारका कुनै सदस्यको नाममा रहेको जग्गा बिक्री वा हक हस्तान्तरण नगरेको भनी आफूलाई भूमिहीन दलित/भूमिहीन सुकुम्बासी दाबी गरी जग्गा आबाद कमोत गर्दै आएको स्थानमा वा अन्य कुनै सरकारी जग्गामा तोकिएको क्षेत्रफलको हदमा नबढ्ने गरी निःशुल्क जग्गा पाउन स्थानीय तहमार्फत सिफारिस प्रमाणीकरण भई जिल्ला समितिमा विवरण प्राप्त भएकाले सबैको जानकारीका लागि यो सूचना प्रकाशन गरिएको छ । निवेदनमा उल्लेखित व्यहोरा संशोधन गर्नु परेमा निवेदक स्वयंले र कुनै उजुरी वा दाबी विरोध भए जोसुकैले ७ (सात) दिनभित्र (२०८१ / /) प्रमाणसहित निवेदन दर्ता गराउनु हुन वा उजुर गर्न जानकारी गराइन्छ ।

तपशिल

क्र.सं.	निवेदन फारम नं.	निवेदन दर्ता (कोड) नं.	परिवारसूलीको र निजको पति/पत्नीको नाम	परिवारसूलीको ना.प्र.नं.	सरकारी जग्गा आबाद कर्मोत गरेको भए जग्गाको		निवेदकको किसिम (भूमिहीन दर्लित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा दुवै)	कैफियत
					कित्ता कोड	जग्गाको अनुमानित क्षेत्रफल (स्थानीय एकाइ)		

.....
सदस्य सचिव

अनुसूची २

(दफा ५ उपदफा (२) खण्ड (ख) को प्रयोजनका लागि)

अव्यवस्थित बसोबासीका हकमा जिल्ला समितिबाट प्रकाशन हुने सूचनाको ढाँचा
 .....जिल्ला समिति

७ (सात) दिने सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको सम्बन्धमा

प्रस्तुत विषयमा ..... स्थानीय तहबाट प्रमाणीकरण भइआएका अव्यवस्थित बसोबासीहरूले सरकारी, ऐलानी, पर्ती वा सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भए तापनि आबादीमा परिणत भएको जग्गामा कम्तीमा १० वर्षदेखि आबाद कमोत गरी घर टहरा बनाई बसोबास गरेका र २०७६ माघ २८ पछि आफू र आफ्नो परिवारका सदस्यलाई नेपाल सरकारले कुनै प्रकारले कुनै जग्गा वा जग्गाको स्वामित्वसहितको आवास उपलब्ध नगराएको भनी आफूलाई अव्यवस्थित बसोबासीको रूपमा दाबी गरी आफूले आबाद कमोत गर्दै आइरहेको जग्गा पाउन स्थानीय तहमार्फत प्रमाणीकरण भई जिल्ला समितिमा विवरण प्राप्त भएकाले सबैको जानकारीका लागि यो सूचना प्रकाशन गरिएको छ । निवेदनमा उल्लेखित व्यहोरा संशोधन गर्नु परेमा निवेदक स्वयंले र कुनै उजुरी वा दाबी विरोध भए जोसुकैले ७ (सात) दिन भित्र (२०८१..... सम्म) जिल्ला समितिमा प्रमाणसहित निवेदन दर्ता गराउनु हुन वा उजुर गर्न जानकारी गराइन्छ ।

क्र.सं.	निवेदन फारम नं.	निवेदन दर्ता (कोड) नं.	परिवारमूलीको र निजको पति/पत्नीको नाम	परिवारमूलीको ना.प्र.न.	आबाद कमोत वा घरबास गरेको जग्गाको		कैफियत
					कित्ता कोड	जग्गाको अनुमानित क्षेत्रफल (स्थानीय एकाइ)	
						आबाद कमोतको अवाधि	

.....

सदस्य सचिव

विगतका आयोग, समिति र कार्यदलका बाँकी काम सम्पन्न गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१

भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१को दफा २० को उपदफा (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी आयोगले देहायको कार्यविधि बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

संक्षिप्त नाम र परिभाषा

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस कार्यविधिको नाम “विगतका आयोग, समिति र कार्यदलका बाँकी काम सम्पन्न गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१” रहेको छ ।
- (२) यो कार्यविधि मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा :

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

- (क) “अव्यवस्थित बसोबासी” भन्नाले ऐनको दफा ५२ (ग) को स्पष्टिकरण खण्डमा उल्लेख भएबमोजिम सरकारी, ऐलानी, पर्ती वा सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भए तापनि लामो समयदेखि आबाद कमोत गरी घर टहरा बनाई बसोबास गरेका ऐनको दफा ५२ (ग) को उपदफा (३) को आधारमा वर्गीकरण गरिएका व्यक्तिलाई सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निजप्रति आश्रित परि वारका सदस्य समेतलाई जनाउँछ ।
- (ख) “आयोग” भन्नाले भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा ३ बमोजिम गठित आयोग सम्भन्नु पर्छ ।

- (ग) “ऐन” भन्नाले भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ लाई सम्झनु पर्छ।
- (घ) “नियमहरू” भन्नाले भूमिसम्बन्धी नियमहरू, २०२१ लाई सम्झनु पर्दछ।
- (ङ) “परिवार” भन्नाले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीको पति, पत्नी, बाबु, आमा र छोराछोरी सम्झनु पर्दछ। तर सो शब्दले कानूनबमोजिम अंशवण्डा गरी मानो छुट्टिएको प्रमाणित भई आ-आफ्नो पेसा व्यवसाय गरी बसेको परिवारको सदस्यलाई जनाउने छैन।
- (च) “भूमिहीन दलित” भन्नाले नेपाल राज्यभित्र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा जग्गा जमिन नभएको र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको आय आर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ राष्ट्रिय दलित आयोगले सूचीकरण गरेका जातिका व्यक्ति सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले निजप्रति आश्रित परिवारका सदस्यहरूलाई समेत जनाउँछ।
- (छ) “भूमिहीन सुकुम्बासी” भन्नाले नेपाल राज्यभित्र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा जग्गा जमिन नभएको र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको आय आर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ व्यक्ति सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले निजप्रति आश्रित परिवारका सदस्यहरूलाई समेत जनाउँछ।
- (ज) “मन्त्रालय” भन्नाले भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्छ।
- (झ) “जिल्ला समिति” भन्नाले भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा ८ बमोजिमको जिल्ला समिति सम्झनु पर्छ।
- (ञ) “बाँकी काम” भन्नाले भूमि समस्या समाधान आयोग गठन आदेश, २०८१ को दफा २० र दफा २८ बमोजिमको बाँकी काम सम्झनु पर्छ।
- (ट) “विगतका आयोग, कार्यदल वा समिति” भन्नाले २०७७/०१/०१ भन्दा अघि नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी भूमिसम्बन्धी समस्या समाधान गर्न गठित आयोग, कार्यदल, वा समिति वा आधिकारिक निकाय र मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ७ को उपदफा (१क) बमोजिम

गठित (स्वबासी घरजग्गा र बेनिस्सा जग्गा दर्ता समिति बाहेक) जग्गा दर्ता समितिलाई सम्भन्नु पर्छ ।

- (ठ) “स्थानीय तह” भन्नाले गाउँपालिका, नगरपालिका, उपमहानगरपालिका र महानगरपालिका सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद- २

बाँकी काम सम्पन्न गर्ने गराउने सम्बन्धी

३. बाँकी कामको पहिचान: भूमि समस्या समाधान आयोग/जिल्ला समितिले विगतका आयोग, समिति, कार्यदल र आधिकारिक निकायबाट सम्पन्न हुन बाँकी कामहरू देहायबमोजिम पहिचान गर्नु पर्नेछः-

- (क) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा लागू भएका तर नापी नक्सा प्रमाणित नभएका जग्गा,
- (ख) नापी नक्सा, नापी क्षेत्रीय किताब (फिल्डबुक), जग्गाधनी श्रेस्ता/पुर्जा सबै कागजात प्रमाणित भएको तर मालपोत असुल गर्न बाँकी रहेका जग्गा,
- (ग) एउटै किता जग्गाको जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा एकभन्दा बढी व्यक्तिसँग रहेको जग्गा,
- (घ) तत्कालीन आयोग, समिति वा कार्यदलले तोकेको दस्तुरको किस्ता बुझाउन बाँकी रहेको जग्गा,
- (ङ) बुझाउनु पर्ने राजस्वमध्ये किस्ताबन्दीमा बुझाई बाँकी किस्ता नबुझाएको जग्गा,
- (च) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता तयार भएको तर जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा नबनेका जग्गा,
- (छ) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता कायम भएको तर जग्गाधनीले भोग नगरी अन्य व्यक्तिले भोग गरेको जग्गा,
- (ज) नापी नक्सा बमोजिम भोगमा फरक परेको जग्गा,
- (झ) नापी नक्सा प्रमाणित नभएका कारणले साबिकको किता जग्गामध्येबाट तर्फ खुलाई घरायसी कागजातको आधारमा खरिद बिक्री भएको जग्गा,

- (ज) सरकारी प्रकृतिमा नाप नक्सा भई विभिन्न समयमा बित्री वितरण भएका लगतकट्टा गर्न बाँकी जग्गा,
- (ट) नापी नक्सा प्रमाणित नभएको वा नापी नक्सा नै नभएको तर जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता कायम रहेको जग्गा,
- (ठ) जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पुर्जा वितरण भएको तर जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता तयार नभएको जग्गा,
- (ड) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता पुर्जा तयार भएको तर जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा तयार नभएको जग्गा
- (ढ) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता पुर्जा तयार भएको तर उक्त श्रेस्ता लागू नभएको जग्गा,
- (ण) अघिल्ला आयोगका निर्णयलाई पछिल्ला आयोगले बदर गरेका तर मालपोत कार्यालयमा रहेका मोठ श्रेस्तामा व्यहोरा जनाउन बाँकी रहेका जग्गा,
- (त) नापी क्षेत्रीय किताब (फिल्डबुक) तयार भएका तर प्रमाणित हुन बाँकी र नापी क्षेत्रीय किताब नै तयार नभएका जग्गा,
- (थ) मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ७ को उपदफा (१क) बमोजिम बेनिस्सा र स्ववासी जग्गा दर्ता बाहेकका अन्य क्षेत्रमा गठित समितिले दर्ता गर्न बाँकी रहेका कामहरू,
- (द) जिल्ला समितिले पहिचान गरेका विगतका आयोग, समिति, कार्यलय, आधिकारिक निकाय र कार्यदलबाट यस आयोगले नाप नक्सा गर्नुपर्ने प्रकृतिका जग्गाहरू नाप नक्सा भई फिल्डबुक समेत कायम भई दर्ता हुन बाँकी रहेका जग्गाहरू ।

४. सूचना गर्नुपर्ने:

- (१) आयोगले पहिचान गरेका बाँकी कामहरू सम्पन्न गर्नका लागि भूमिसम्बन्धी नियमहरू, २०२१ को नियम ४१ नं. को उपनियम (१) बमोजिम ३५ (पैतिस) दिनभित्र आवश्यक कागज प्रमाणहरूसहित निवेदन दिन राष्ट्रियस्तरको दैनिक पत्रिकामा अनुसूची- १ को ढाँचामा सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । त्यस्तो सूचना सार्वजनिक सञ्चारका माध्यमबाट समेत प्रकाशन गर्न सकिनेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिमको सूचनाअनुसार अनुसूची-२ बमोजिमको ढाँचामा परि वारमूली वा निजको परिवारको सदस्यले वा कानूनबमोजिम अधिकारप्राप्त व्यक्तिले आयोगको जिल्ला समितिको कार्यालयमा आफूसँग भएको प्रमाण तथा कागजात संलग्न गरी तोकिएको म्यादभित्र निवेदन दर्ता गर्नु पर्नेछ ।
- (३) बाँकी काम सम्पन्न गर्ने प्रयोजनका लागि विघटित राष्ट्रिय भूमि आयोगको जिल्ला समितिमा निवेदन दिइसकेको भए सोको विवरण सार्वजनिक गरी त्यस्ता निवेदकहरूबाट आवश्यक थप वा पूरक प्रमाण तथा कागजातहरू पेस गर्न र कुनै दाबीविरोध वा उजुर गर्नुपर्ने भएमा सोका लागि जिल्ला समितिले कम्तीमा ७ (सात) दिनको म्याद दिई सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

५. अभिलेख माग गर्ने:

- (१) आयोग वा जिल्ला समितिले दफा ४ को उपदफा (२) को निवेदनसँग सम्बन्धित कागजात, विवरण, प्रमाण, जग्गा बिक्री वितरणसम्बन्धी मिसिल, निर्णय, अभिलेख, नक्सा र श्रेस्ता लगायतका कागजातहरू सम्बन्धित कार्यालयहरूबाट माग गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम माग भएका कागजात, लगत अभिलेख रहेका सम्बन्धित कार्यालयले प्रमाणित गरी जिल्ला समितिलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

६. निवेदन उपर छानबिन र निर्णय:

- (१) दफा ३ बमोजिमका बाँकी रहेका कामहरूलाई जिल्ला समितिले छानबिन गरी देहायबमोजिम निर्णय गर्नु पर्नेछ:-
  - (क) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा लागू भएका तर नापी नक्सा प्रमाणित नभएका जग्गाको चेक जाँच गरी नाप नक्सा प्रमाणित गर्ने,
  - (ख) नापी नक्सा, नापी क्षेत्रीय किताब (फिल्डबुक), जग्गाधनी श्रेस्ता/पुर्जा सबै कागजात प्रमाणित भएको तर मालपोत असुली गर्न बाँकी रहेको जग्गाको हकमा मालपोत असुल गर्न सम्बन्धित मालपोत कार्यालय र स्थानीय तहमा लेखी पठाउने,

- (ग) एउटै कित्ता जग्गाको जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा एकभन्दा बढी व्यक्तिसँग रहेको भएमा भोगसम्बन्धी स्थलगत सर्जिमिन र प्रमाणका आधारमा निर्णय गर्ने,
- (घ) तत्कालीन आयोग, समिति वा कार्यदलले तोकेको दस्तुरको किस्ता बुझाउन बाँकी रहेको जग्गा भएमा बाँकी किस्ताको रकम दाखिला गरि श्रेस्ता वा जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा लागू गराउनका लागि जिल्ला समितिले निर्णय गरी सम्बन्धित मालपोत कार्यालयलाई लेखी पठाउनु पर्नेछ । बाँकी किस्ताको रकम असुली गर्दा मालपोत कार्यालयले चालू आ.व. को रजिस्ट्रेसन प्रयोजनका लागि निर्धारण गरेको न्यूनतम मूल्याङ्कनलाई आधार मान्नु पर्नेछ ।
- स्पष्टीकरण: बाँकी किस्ता भन्नाले तत्कालीन समयमा जग्गा तिर्नुपर्ने रकमलाई शतप्रतिशत मानी तिरेको रकमको प्रतिशत घटाउने र तिर्न बाँकी प्रतिशत हालको न्यूनतम मूल्याङ्कनको आधारमा हुन आउने र कम एकमुष्ट असुल गर्नु पर्नेछ । कुनै आयोग, कार्यदल र समितिले र जजस्वको विषयमा तोकेको अभिलेख फेला नपरेको खण्डमा बुझाउनु पर्ने राजस्व जिल्ला समितिले प्रचलित कानूनअनुसार निर्धारण गर्न सक्नेछ ।
- (ङ) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता तयार भएको तर जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा नबनेका जग्गाको हकमा भोग र प्रमाणका आधारमा जग्गाधनी दर्ता प्रमाणित गरी जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा तयार गर्न निर्णय गर्ने,
- (च) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता कायम भएको जग्गाधनीले भोग नगरी अन्य व्यक्तिले भोग गरेको जग्गाको हकमा भोग र प्रमाणका आधारमा जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पुर्जा दिने निर्णय गर्ने,
- (छ) नापी नक्सा बमोजिम भोगमा फरक परेको जग्गाको हकमा भोग र प्रमाणका आधारमा नक्सा संशोधन गरी श्रेस्ता पुर्जामा उल्लिखित क्षेत्रफलमा नबढ्ने गरी जोतभोगकर्तालाई जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पुर्जा दिने निर्णय गर्ने,
- (ज) नापी नक्सा प्रमाणित नभएका कारणले साबिकको कित्ता जग्गामध्येबाट तर्फ जनाई खरिद बिक्री भएको जग्गा भएमा हक भोग र लिखत प्रमाणका आधारमा नक्सा अद्यावधिक गर्ने,

- (भ्र) सरकारी प्रकृतिका नाप नक्सा भई विभिन्न समयमा बिक्री वितरण भएका लगतकट्टा गर्न बाँकी जग्गा भएमा साबिकको जग्गाको लगतकट्टा गर्ने निर्णय गर्ने,
- (ज) नापी नक्सा प्रमाणित नभएको वा नापी नक्सा नै नभएको तर जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता कायम रहेको जग्गाको हकमा भोग र प्रमाणको आधारमा नापी नक्सा तयार गरी प्रमाणित गर्न निर्णय गर्ने,
- (ट) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता पुर्जा तयार भएको तर जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा तयार नभएको जग्गाको हकमा श्रेस्ता, भोग र प्रमाणका आधारमा जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा तयार गर्ने निर्णय गर्ने,
- (ठ) जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण भएको तर जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता तयार नभएको जग्गाको हकमा भोग र प्रमाणका आधारमा जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता तयार गर्ने निर्णय गर्ने,
- (ड) जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता पुर्जा तयार भएको तर उक्त श्रेस्ता लागू नभएको जग्गाको हकमा पूर्वनिर्णय र प्रमाणका आधारमा कानून सम्मत भएमा लागू गर्ने निर्णय गर्ने,
- (ढ) अघिल्ला आयोगका निर्णयलाई पछिल्ला आयोगले बदर गरेका तर मालपोत कार्यालयमा रहेका मोठ श्रेस्तामा व्यहोरा जनाउन बाँकी रहेका जग्गाको हकमा भोग र प्रमाणको आधारमा निर्णय गरी कार्यान्वयनका लागि मालपोत कार्यालयमा लेखी पठाउने,
- (ण) नापी क्षेत्रीय किताब (फिल्डबुक) तयार भएका तर प्रमाणित हुन बाँकी जग्गाको हकमा नापी नक्सा र जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र भोगको आधार मा निर्णय गर्ने ।
- (त) नापी क्षेत्रीय किताब नै तयार नभएका जग्गाको हकमा चेकजाँच गरी नापी नक्सा र जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र भोगको आधारमा निर्णय गर्ने ।
- (थ) मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ७ को उपदफा (१क) बमोजिम (बेनिस्सा, स्वबासी जग्गा दर्ताबाहेक) गठित समितिले दर्ता गर्न बाँकी रहेका जग्गाका सम्बन्धमा भोग, नक्सा, नापी क्षेत्रीय किताब (फिल्डबुक), जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता, तत् तत् समितिहरूको निर्णयहरू र अन्य प्रमाणका आधारमा निर्णय गर्ने ।

- (द) जिल्ला समितिले पहिचान गरेका विगतका आयोग, समिति, कार्यदल र आधिकारिक निकायबाट सम्पन्न गर्न बाँकी अन्य कामहरूको सम्बन्धमा भोग, नक्सा, नापी क्षेत्रीय किताब (फिल्डबुक), जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता, तत् तत् समितिहरूको निर्णयहरू र अन्य प्रमाणका आधार मा निर्णय गर्ने ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम भोगसम्बन्धी पुष्टि गर्नका लागि स्थलगत सर्जिमिन गर्नु पर्नेछ ।
- (३) जिल्ला समितिले प्राप्त निवेदनको अध्ययन गरी पूर्व निर्णय कार्यान्वयन गर्न बाँकी भए प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी निर्णय कार्यान्वयन वा संशोधन वा खारेज गर्नुपर्ने देखिएमा जिल्ला समितिबाट व्यहोरा खुलाई निर्णय गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम संशोधन गर्दा जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पुर्जालाई आधार मानी नापी तथा मालपोतमा रहेका श्रेस्ता सुधार वा संशोधन वा प्रमाणित गर्नुपर्ने भएमा जिल्ला समितिले निर्णय गर्नु पर्नेछ ।
- (५) उपदफा (३) र (४) बमोजिमको निर्णय कार्यान्वयन गर्न स्वीकृत भएका नक्सा र क्षेत्रीय किताब (फिल्डबुक) सम्बन्धित जिल्लाको सदरमुकामस्थित नापी कार्यालयको नापी अधिकृत र जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालयको मालपोत अधिकृत वा मालपोत कार्यालयको प्रमुखले प्रमाणित गर्नु पर्नेछ ।

७. बाँकी कामको निर्णय कार्यान्वयन:

- (१) दफा ६ बमोजिमका बाँकी कार्य सम्पन्न गरी जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा तयार गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) र दफा ६ बमोजिम भएको निर्णयलाई कार्यान्वयन गर्ने गराउने दायित्व जिल्ला समितिको हुनेछ ।

परिच्छेद- ३

विविध

८. खारेजी र बचाउ:

- (१) अधुरा कार्य सम्पादन कार्यविधि, २०७८ खारेज गरिएको छ ।
- (२) उपदफा (१) मा उल्लिखित कार्यविधिबमोजिम भए गरेका कार्य यसै कार्यविधि बमोजिम भएको मानिनेछ ।

९. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार:

यो कार्यविधि कार्यान्वयनका क्रममा अस्पष्टता वा द्विविधा भई बाधा अड्काउ परेमा आवश्यकतानुसार आयोगको सिफारिसमा मन्त्रालयले निर्णय गरी फुकाउन सक्नेछ ।

१०. प्रचलित कानूनबमोजिम हुने:

यस कार्यविधिमा भएका व्यवस्थाहरू प्रचलित कानूनसँग बाझिन गएमा बाझिएको हदसम्म प्रचलित कानूनबमोजिम हुनेछ ।

अनुसूची - १

(दफा ४ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

भूमि समस्या समाधान आयोग

.....

सूचना प्रकाशित मिति :.....

विषय:- जग्गाको स्वामित्व, दर्ता श्रेस्ता, फिल्डबुक प्रमाणित लगायतका विषयमा ३५ (पैतिस) दिने सूचना प्रकाशित गरिएको ।

नेपाल सरकारले मिति २०८१/०६/१४ भन्दा अगाडि प्रचलित कानूनबमोजिम गठन गरेका आयोग, कार्यदल, समितिबाट बिक्री/वितरण गरेका जग्गाहरूको स्वामित्व वा दर्ता श्रेस्ता वा नक्सा प्रमाणितसँग सम्बन्धित कुनै समस्या भए आवश्यक प्रमाण कागजातसहित विगतका आयोग, समिति र कार्यदलका बाँकी काम सम्पन्न गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१ को अनुसूची २ बमोजिमको ढाँचामा जिल्ला समितिको सचिवालयमा सूचना प्रकाशन भएको मितिले ३५ (पैतिस) दिनभित्र निवेदन पेस गर्नुहुन सम्बन्धित सबै को जानकारीका लागि यो सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

अनुसूची - २

(दफा ४ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

भूमि समस्या समाधान आयोग

.....जिल्ला समिति

विषय: जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पुर्जासम्बन्धी बाँकी काम सम्पन्न गरी पाउँ ।

श्रीमान् अध्यक्षज्यू,

जिल्ला समिति.....

..... ।

प्रस्तुत विषयमा विगतको..... आयोग/कार्यदल/समितिबाट मिति ..... मा भएको निर्णयबमोजिम प्राप्त गरेको वा मैले/..... ले भोगचलन गरेको जग्गाको देहायबमोजिमको समस्या भएकोले आवश्यक छानबिन गरी बाँकी काम सम्पन्न गरी समस्या समाधान गरिदिन तपसिल बमोजिमको विवरण र प्रमाण कागजात राखी यो निवेदन पेस गरेको छु ।

१. जग्गा प्राप्त गर्ने वा भोगचलन गर्नेको नाम थर :

२. जग्गासम्बन्धी विवरण :

जग्गा रहेको साबिकको स्थान:

जग्गा रहेको हालको स्थान :

वडा नं. नक्सा नं. :कित्ता नं.:क्षेत्रफल:

३. वितरण गरेका जग्गासँग सम्बन्धित समस्या:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

४. निवेदन साथ पेस गरेका कागजातहरू:

- (क) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि,
- (ख) स्थानीय तहको वडा कार्यालयको सिफारिस,
- (ग) जग्गासम्बन्धी कागज प्रमाणहरू
- (ङ) आवश्यक परे नाता प्रमाणित
- (छ) अन्य

उपरोक्त अनुसारको विवरण ठिक साँचो हो, भुटा ठहरे प्रचलित कानूनबमोजिम सजाय भोग्न मञ्जुर छु ।

निवेदकको नाम थर:-

दस्तखत:-

नागरिकता प्र.प.नं :

सम्पर्क नं.:-

भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१

भूमि सम्बन्धी (आठौं संशोधन) ऐन, २०७६।१०।२८ समेत

परिच्छेद-१० अधिकारी र कार्यविधि

५२. समितिको गठन र अधिकारीहरूको नियुक्ती: यो ऐनको उद्देश्यपूर्ति गर्नको लागि नेपाल सरकारले आवश्यक अधिकारीहरूको नियुक्ति र समितिहरूको गठन गर्न सक्नेछ।
- ५२क. जमिन उपलब्ध गराउने: (१) नेपाल सरकारले भूमिहीन दलितलाई एक पटकका लागि तोकिए बमोजिम तीन वर्षभित्र जमिन उपलब्ध गराउनेछ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम उपलब्ध गराइएको जमिन नामसारी र अंशवण्डा बाहेक अन्य प्रक्रियाबाट कसैलाई पनि दश वर्षसम्म हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी आयोग, समिति वा कार्यदल गठन गर्नेछ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिमको आयोग, समिति वा कार्यदल गठन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।
- ५२ख. भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने: (१) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि भूमिहीन सुकुम्बासीलाई एकपटकका लागि नेपाल सरकारले उपदफा (४) को अधीनमा रही निजहरूले आबाद कमोत गर्दै आएको स्थानमा वा नेपाल सरकारले उपयुक्त ठहर्‍याएको अन्य कुनै सरकारी जग्गामा तोकिएको क्षेत्रफलको हदमा नबढ्ने गरी जग्गा उपलब्ध गराउनेछ।
- (२) भूमिहीन सुकुम्बासीलाई तोकिएको क्षेत्रफलभन्दा बढी जग्गा आबाद वा कमोत गरी आएको अवस्था रहेछ भने त्यसरी तोकिएको क्षेत्रफलभन्दा बढीको जग्गा यस दफाको अधीनमा रही अन्य भूमिहीन सुकुम्बासीलाई उपलब्ध गराउन वा नेपाल सरकारले अन्य प्रयोजनको लागि उपयोग गर्नेछ।

- (३) यस दफा बमोजिम भूमिहीन सुकुम्बासीलाई उपलब्ध गराइएको जग्गा अंशवण्डा र अपुतालीको अवस्थामा बाहेक अन्य कुनै प्रक्रियाबाट दश वर्षसम्म हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन र सो अवधिपश्चात् समेत त्यस्तो जग्गा स्वामित्वविहीन हुने गरी कुनै व्यहोराले हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन ।
- (४) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस दफाबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउँदा देहायको जग्गा उपलब्ध गराइने छैन:-
- (क) धार्मिक, सांस्कृतिक तथा सामरिक महत्वका क्षेत्रभिन्नका जग्गा,
- (ख) प्राकृतिक प्रकोप, विपद् व्यवस्थापन र वातावरणीय संरक्षणको दृष्टिबाट सुरक्षित गर्न आवश्यक देखिएको जग्गा,
- (ग) सार्वजनिक जग्गा, नदी, खोला वा नहर किनाराको जग्गा, जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गरिएको जग्गा, राष्ट्रिय निकुञ्ज वा संरक्षित क्षेत्रको जग्गा, हाल रूख बिरुवाले ढाकिएको वनको जग्गा र सडक सीमाभिन्नका जग्गा,
- (घ) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको प्रयोगको लागि आवश्यक रहेको जग्गा, र
- (ङ) अन्य तोकिए बमोजिमका स्थानका जग्गा ।
- (५) कुनै व्यक्ति वा निजको परिवारलाई नेपाल सरकारले कुनै प्रकारले सरकारी जग्गा वा आवास उपलब्ध गराएको रहेछ भने त्यस्तो व्यक्ति वा परिवारलाई यस दफाबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराइने छैन ।
- (६) यस दफा बमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउने प्रयोजनका लागि भूमिहीन सुकुम्बासीको पहिचान गरी लगत लिने, जग्गा पहिचान गर्ने, स्थलगत अध्ययन गरी जग्गाको लगत लिने र प्रमाण सङ्कलन गरी निजहरूलाई जग्गा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी एक आयोग गठन गर्न सक्नेछ ।
- (७) उपदफा (६) बमोजिम गठन हुने आयोगमा रहने अध्यक्ष तथा सदस्यहरू, आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा कार्याविधि गठन हुँदाका समयमा तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

- (८) उपदफा (६) बमोजिम गठन हुने आयोगले यो ऐन प्रारम्भ हुनुअघि नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम गठन भएका विभिन्न आयोग वा कार्यदलले वितरण गरेका जग्गाहरूको स्वामित्व वा दर्ता श्रेस्ता वा नक्सा प्रमाणित लगायतका विषयमा देखिएका समस्याहरूको समेत समाधान गर्नेछ ।
- (९) उपदफा (६) बमोजिमको आयोगको काम, कारबाहीलाई सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्न नेपाल सरकारले आवश्यकतानुसार जिल्लास्तरमा समिति गठन गर्न सक्नेछ ।
- (१०) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि काठमाडौं उपत्यका लगायतका शहरी क्षेत्रमा भूमिहीन सुकुम्बासीहरूलाई आवश्यकता अनुसार नेपाल सरकारले तोकेबमोजिम आवास उपलब्ध गराउन वा सामुदायिक बसोबासको व्यवस्था मिलाउन वा जग्गा विकासको माध्यमबाट जग्गा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (११) यस दफाबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

स्पष्टीकरण:

- (क) यस दफाको प्रयोजनको लागि “भूमिहीन सुकुम्बासी” भन्नाले नेपाल राज्यभित्र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको स्वामित्वमा जग्गा जमिन नभएको र आफ्नो वा आफ्नो परिवारको आय आर्जन, स्रोत वा प्रयासबाट जग्गाको प्रबन्ध गर्न असमर्थ व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निजप्रति आश्रित परिवारका सदस्य समेतलाई जनाउनेछ ।
- (ख) यस दफा र दफा ५२ग । को प्रयोजनको लागि “परिवार” भन्नाले भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीको पति, पत्नी, बाबु, आमा र छोरा, छोरी सम्भन्नु पर्छ । तर, सो शब्दले कानून बमोजिम अंशवण्डा गरी मानो छुट्टिई आ(आफ्नो पेशा व्यवसाय गरी बसेको परिवारको सदस्यलाई जनाउने छैन ।
- ५२ग. अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने: (१) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो दफा प्रारम्भ हुँदाका बखत ऐलानी वा अन्य सरकारी जग्गा वा अभिलेखमा वन क्षेत्र जनिएको भए तापनि आबादीमा परिणत भएको जग्गामा कम्तीमा दश वर्ष अघिदेखि आबाद कमोत गरिआएका

अव्यवस्थित बसोबासीलाई एकपटकका लागि नेपाल सरकारले निजहरूले आबाद कमोत गर्दै आएको स्थानमा तोकिएको क्षेत्रफलको हदमा नबढ्ने गरी जग्गा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अव्यवस्थित बसोबासीहरू दफा ५२ख । को उपदफा (४) मा उल्लिखित जग्गामा बसोबास गरिआएका रहेछन् भने निजहरूलाई त्यस्तो जग्गा उपलब्ध गराइने छैन ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा निजको आर्थिक अवस्था, बसोबासको स्थिति, जग्गाको प्रकृति, क्षेत्रफल, मूल्याङ्कन, आबाद कमोतको अवाधि र अन्यत्र जग्गा भए, नभएको लगायतका आधारमा तोकिएबमोजिम वर्गीकरण गरी वर्गीकरण अनुसार तोकिए बमोजिमको दस्तुर लिई जग्गाको स्वामित्व उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (४) अव्यवस्थित बसोबासीले तोकिएको क्षेत्रफलभन्दा बढी जग्गामा आबाद कमोत गरिआएको अवस्था रहेछ भने त्यसरी तोकिएको क्षेत्रफलभन्दा बढीको जग्गा नेपाल सरकारले अन्य प्रयोजनको लागि उपयोग गर्न सक्नेछ ।
- (५) यस दफाबमोजिम अव्यवस्थित बसोबासीको लागि जग्गा उपलब्ध गराउँदा जग्गा सट्टाभर्नाको क्रममा बसोबास गरेका अव्यवस्थित बसोबासीलाई निजले भोगचलन गरिआएको सरकारी जग्गामध्येबाट सट्टाभर्नाको समयमा सम्बन्धित निकायबाट उपलब्ध गराएको कागज प्रमाणमा उल्लिखित क्षेत्रफलमा नबढ्ने गरी जग्गा उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (६) यस दफाबमोजिम उपलब्ध गराइएको जग्गा अंशवण्डा र अपुतालीको अवस्थामाबाहेक अन्य कुनै पनि प्रक्रियाबाट दश वर्षसम्म कुनै पनि व्यक्तिलाई हक हस्तान्तरण गर्न पाइने छैन ।
- (७) यस दफाबमोजिम कुनै अव्यवस्थित बसोबासी वा निजको परिवारलाई नेपाल सरकारले कुनै प्रकारले सरकारी जग्गा वा आवास उपलब्ध गराएको रहेछ भने त्यस्तो व्यक्ति वा परिवारलाई यस दफाबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराइने छैन ।

- (८) यस दफाबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउने प्रयोजनका लागि अव्यवस्थित बसोबासीको पहिचान गरी लगत लिने, स्थलगत अध्ययन गरी प्रमाण सङ्कलन गरी जग्गा उपलब्ध गराउने समेतको कार्य दफा ५२ख. को उपदफा (६) बमोजिमको आयोगले गर्नेछ ।
- (९) यस दफाबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

स्पष्टीकरण: यस दफाको प्रयोजनको लागि:

- (क) “अव्यवस्थित बसोबासी” भन्नाले सरकारी ऐलानी, पर्ती वा सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भए तापनि लामो समयदेखि आबाद कमोत गरी घर, टहरा बनाई बसोबास गरेका उपदफा (३) को आधारमा वर्गीकरण गरिएका व्यक्तिलाई सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले निजप्रति आश्रित परिवारका सदस्य समेतलाई जनाउनेछ ।
- (ख) “ऐलानी जग्गा” भन्नाले सरकारका नाममा दर्ता भए वा नभएको, सरकारी अभिलेखमा वन जनिएको भए तापनि लामो समयदेखि आबाद कमोत गरिआएको वा तत्कालीन समयमा आबाद कमोत गर्न दिएको जग्गालाई सम्भन्नु पर्छ ।

५२घ. दण्ड सजायस् दफा ५२ख. बमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउँदा वा दफा ५२ग. बमोजिम अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने क्रममा कुनै व्यक्तिले जग्गा प्राप्त गर्ने उद्देश्यले देहायको कार्य गरेमा तोकिएको अधिकारीले देहायबमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ:-

- (क) आफ्नो विवरण नदिएको वा गलत विवरण वा अभिलेख पेश गरेको तर जग्गा र संरचना प्राप्त गरिनसकेको अवस्था भएमा पच्चीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना ।
- (ख) आफ्नो विवरण नदिएको वा गलत विवरण वा अभिलेख पेश गरी जग्गा वा संरचना प्राप्त गरेको कुरा प्रमाणित हुन आएकोमा त्यस्तो जग्गा वा संरचना जफत गरी एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय ।
- (ग) भुटो विवरण लेखी सर्जिमिन गर्ने वा भुटो सिफारिस गर्नेलाई पच्चीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना ।

५२ड. समन्वय गर्ने सू दफा ५२ख. बमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउँदा र दफा ५२ग. बमोजिम अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्दा नेपाल सरकारले प्रदेश सरकार र स्थानीय तहसँग समन्वय गर्नेछ ।

५२च. जग्गाको स्वामित्व र भोग सम्बन्धमा समस्या समाधान गर्ने र

- (१) यो दफा प्रारम्भ हुनुअघि नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम गठन भएको आयोगले सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गा संरक्षण सम्बन्धमा दिएको सुझावअनुसार रोक्का भएका जग्गाहरूको स्वामित्व र रोक्का फुकुवाको सम्बन्धमा छानबिन गरी त्यस्ता समस्या समाधानको लागि आवश्यक सिफारिस गर्न मन्त्रालयले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी समिति वा कार्यदल गठन गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको समिति वा कार्यदलले दिएको सिफारिसको आधारमा मन्त्रालयले सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गाको स्वामित्व र रोक्कासम्बन्धी विषय टुंगो लगाउनुपर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाल सरकारले उपयुक्त देखेमा नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकायमार्फत उपदफा (१) बमोजिमका कार्य गराउन सकिनेछ ।
- (४) उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने समिति वा कार्यदलको गठन प्रक्रिया तथा काम, कर्तव्य र अधिकार र कार्यविधिलगायतका व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछन् ।

भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१

भूमि सम्बन्धी (अठारौं संशोधन) नियमहरू

भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा ६१ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले देहायका नियमहरू बनाएको छ ।

४१ख. भूमिहीन दलित र सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने:

(१) आयोगले भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको परिवारलाई एक पटकका लागि आवास वा कृषि मध्ये कुनै एक प्रयोजनार्थ बढीमा देहाय बमोजिमको क्षेत्रफलको जग्गा उपलब्ध गराउनेछ:-

(क) आवासको लागि:

(१) काठमाडौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रमा एकसय तीस वर्ग मिटर,

(२) उपखण्ड (१) मा उल्लिखित क्षेत्रबाहेकको अन्य क्षेत्रमा तीन सय चालीस वर्ग मिटर ।

(ख) कृषिको लागि:

(१) तराई र भित्री मधेशमा दुई हजार वर्ग मिटर,

(२) हिमाल तथा पहाडमा तीन हजार वर्ग मिटर ।

स्पष्टीकरण: यस परिच्छेदको प्रयोजनको लागि:

(१) “आयोग” भन्नाले ऐनको दफा ५२ख । को उपदफा (६) बमोजिम गठित भूमि सम्बन्धी समस्या समाधान आयोग सम्भन्नु पर्छ ।

(२) “शहरी क्षेत्र” भन्नाले जनसङ्ख्या, जनघनत्व, शहरी सेवा सुविधा, शहरी पूर्वाधार, आर्थिक क्रियाकलापको सम्भावनाको आधारमा शहरी क्षेत्र भनी प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएको शहरी क्षेत्र वा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्र शहरी क्षेत्र भनी वर्गीकरण गरेको क्षेत्र सम्भन्नु पर्छ ।

- (३) उपनियम (१) को उपखण्ड (ख) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि काठमाडौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रमा कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा उपलब्ध गराइनेछैन ।
- (४) उपनियम (१) बमोजिम जमिन उपलब्ध गराउँदा सम्भव भएसम्म भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासी परिवारले बसोबास वा आबाद कमोत गरी आएको स्थानमा नै निजहरूलाई जग्गा उपलब्ध गराइनेछ ।
- (५) उपनियम (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्था भई निज बसोबास गरिआएको स्थानमा जग्गा उपलब्ध गराउन नमिल्ने भएमा आयोगले सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी छनौट गरेको अन्य स्थानमा आवास वा कृषि प्रयोजनको लागि भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउनेछः
- (क) ऐनको दफा ५२ख. को उपदफा (४) मा उल्लिखित जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गरेको,
- (ख) कसैको निजी घरजग्गामा भाडा तिरी वा नतिरी आबाद कमोत गरेको,
- (ग) भूउपयोग सम्बन्धी प्रचलित कानूनबमोजिम भूउपयोग क्षेत्र वर्गीकरण विपरीत भई आवास वा कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा उपलब्ध गराउन नसकिने भएको ।
- (६) उपनियम (२) बमोजिमको जग्गामा बसोबास गरेका वा आबाद कमोत गरेका भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई आयोगले तोकेको स्थानमा उपनियम (१) बमोजिमको क्षेत्रफलमा नबढ्ने गरी योजनाबद्ध ढङ्गले जग्गा विकास गरी जग्गा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- (७) कुनै भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीले बसोबास वा आबाद कमोत गरी आएको जग्गा यी नियमहरूबमोजिम आयोगले उपलब्ध गराउने जग्गाको क्षेत्रफलभन्दा घटी भई सो जग्गाको सट्टा आयोगले उपलब्ध गराउने अन्य स्थानमा जग्गा लिन चाहेमा निजलाई उपनियम (१) मा उल्लिखित क्षेत्रफलमा नबढ्ने गरी अन्य स्थानमा जग्गा उपलब्ध गराइनेछ । तर त्यस्तो भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीले निजले उपभोग गरी आएको सो जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गर्न छाड्नु पर्नेछ ।
- (८) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि भूमिहीन दलित वा

भूमिहीन सुकुम्बासीले आफूले आबाद कमोत गरी आएको जग्गा उपनियम (१) बमोजिम प्राप्त हुने जग्गाको हदभन्दा बढी हुने भई त्यस्तो आबाद कमोत गरेको सबै जग्गा पाउन दाबी गरेमा त्यस्तो भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई नियम ४१ग। मा उल्लिखित जग्गाको क्षेत्रफलको हदमा नबढ्ने गरी नियम ४१च। बमोजिम निर्धारण भएको दस्तुर लिई निजलाई जग्गा उपलब्ध गराउन सकिनेछ।

(९) यस नियमबमोजिम भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई कृषि प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराएको जग्गा कृषिबाहेक अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न पाइने छैन।

(१०) यस नियमबमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउँदा एउटै बस्तीमा सम्भव भएसम्म सबैलाई समान क्षेत्रफल हुने गरी जग्गा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

४१ग. अव्यवस्थित बसोबासीलाई उपलब्ध गराउने जग्गाको स्थान र क्षेत्रफल:
(१) ऐनको दफा ५२ग. बमोजिमको अव्यवस्थित बसोबासीको परिवारलाई आयोगले निजले आबाद कमोत गर्दै आएको स्थानमा आवास वा कृषि प्रयोजनको लागि बढीमा देहाय बमोजिमको क्षेत्रफलको जग्गा उपलब्ध गराउन सक्नेछ:-

(क) आवास प्रयोजनको लागि :

(१) काठमाडौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रमा एक सय तीस वर्ग मिटर,

(२) उपखण्ड (१) मा उल्लिखित क्षेत्रबाहेकको अन्य क्षेत्रमा एक हजार वर्ग मिटर।

(ख) कृषि प्रयोजनको लागि दश हजार वर्ग मिटर।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा देहायबमोजिम हुनेछ:-

(क) काठमाडौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रमा कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा उपलब्ध गराइने छैन।

(ख) उपनियम (१) मा उल्लिखित क्षेत्रफलभन्दा कम क्षेत्रफलमा

अव्यवस्थित बसोबासीले बसोबास वा आबाद कमोत गरिआएको भएमा त्यस्तो बसोबास वा आबाद कमोत गरिआएको क्षेत्रफलको हदसम्मको जग्गा निजलाई उपलब्ध गराइनेछ ।

- (ग) ऐनको दफा ५२ख. को उपदफा (४) मा उल्लिखित जग्गामा बसोबासी वा आबाद कमोत गरी आएको अव्यवस्थित बसोबासीलाई सो जग्गा वा त्यसको क्षतिपूर्ति वा सो जग्गाको सट्टामा अन्यत्र कुनै जग्गा उपलब्ध गराइने छैन ।
- (घ) कुनै अव्यवस्थित बसोबासीले उपनियम (१) को खण्ड (क) को उपखण्ड (१) मा उल्लिखित क्षेत्रफलभन्दा बढी क्षेत्रफलमा स्थायी संरचना बनाई बसोबास गरेको र त्यस्तो संरचना प्राविधिक दृष्टिले छुट्याउन नसकिने भए बढीमा छयालीस वर्ग मिटरसम्म र संरचना नबनाएको भए निजले बसोबास वा आबाद कमोत गरेको जग्गासँग सिमाना जोडिएको अन्य सरकारी जग्गामा मिलान गर्दा समेत भूमिहीन दलित वा सुकुम्बासीलाई यी नियमहरूबमोजिम जग्गा दिन पर्याप्त नहुने वा अन्य सरकारी वा सार्वजनिक प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न नसकिने रहेछ भने पाँच मिटरभन्दा कम मोहडा भएको बढीमा छयालीस वर्ग मिटरसम्म थप जग्गा निजलाई उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- (ङ) अव्यवस्थित बसोबासीले एकै जिल्लाको आपसमा सिमाना जोडिएको एकभन्दा बढी स्थानीय तहको छुट्टाछुट्टै स्थानमा बसोबास र आबाद कमोत गरेको रहेछ भने निजलाई आवासको लागि उपनियम (१) को खण्ड (क) मा उल्लिखित क्षेत्रफलसमेत गरी सोही उपनियमको खण्ड (ख) मा उल्लिखित क्षेत्रफलमा नबढाई निजलाई बसोबास र आबाद कमोतको लागि जग्गा उपलब्ध गराइनेछ ।

तर एकै जिल्लाको आपसमा सिमाना नजोडिएको स्थानीय तह वा एकभन्दा बढी जिल्लामा बसोबास र आबाद कमोत गरेको अव्यवस्थित बसोबासीलाई निजले रोजेको कुनै एक स्थानीय तह वा जिल्लामा आवासको लागि उपनियम (१) को खण्ड (क) मा उल्लिखित क्षेत्रफल समेत गरी सोही उपनियमको खण्ड (ख) मा उल्लिखित क्षेत्रफलमा नबढाई निजलाई सोही स्थानमा बसोबास र आबाद कमोत गरेको क्षेत्रफल सम्मको जग्गा मात्र उपलब्ध गराइनेछ ।

- (३) यस नियममा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै सरकारी वा सार्वजनिक जग्गासँग साँध जोडिएको कुनै जग्गाधनीले त्यस्तो सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा आफ्नो जग्गामा घुसाई आबाद कमोत गरी आएको भए निजलाई त्यस्तो जग्गा उपलब्ध गराइने छैन ।
- (४) यस नियमबमोजिम कृषि प्रयोजनको लागि उपलब्ध गराइएको जग्गा कृषिबाहेक अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- (५) नियम ४१च. बमोजिम निर्धारण भएको दस्तुर लिई आयोगले अव्यवस्थित बसोबासीलाई उपनियम (१) बमोजिमको क्षेत्रफलको हदमा नबढ्ने गरी जग्गाको स्वामित्व उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (६) उपनियम (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थाका आर्थिक रूपले विपन्न अव्यवस्थित बसोबासीले आवासको हकमा उपनियम (१) को खण्ड (क) बमोजिमको क्षेत्रफलको जग्गा र कृषिको हकमा पन्द्र सय वर्ग मिटरसम्म आबाद कमोत गरेको रहेछ भने स्थानीय तहको सिफारिस समेतका आधारमा आयोगले ४१च । बमोजिम निर्धारण भएको दस्तुरको पच्चीस प्रतिशतसम्म दस्तुर लिई आवास वा कृषि प्रयोजनको लागि जग्गा उपलब्ध गराउन सक्नेछः
- (क) परिवारका सदस्यको जीवनयापन गर्ने कुनै आधार वा सम्पत्ति नभएको,
- (ख) परिवारको मुख्य व्यक्ति वा सदस्य शारीरिक वा मानसिक रूपले अशक्त भई श्रम गर्न नसक्ने अवस्था भएको र परिवारका अन्य सदस्यहरूको समेत आय आर्जनको कुनै स्रोत नभएको, र
- (ग) परिवारको पालनपोषण तथा हेरचाह गर्ने व्यक्तिबाट समेत सहयोग हुन सक्ने अवस्था नभएको ।

स्पष्टीकरणः यस नियमको प्रयोजनको लागि “आर्थिक रूपले विपन्न” भन्नाले नेपाल सरकारले तोकेको आयभन्दा कम आय भएको व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ ।

- (७) नियम ४१च. बमोजिम निर्धारण भएको दस्तुर आर्थिक रूपले विपन्न भएको कारणले एकमुष्ट बुझाउन नसक्ने कारण खोली कुनै अव्यवस्थित बसोबासीले आयोग समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (८) उपनियम (७) बमोजिम प्राप्त निवेदनमा छानबिन गर्दा त्यस्तो अव्यवस्थित

बसोबासीको निवेदनमा उल्लिखित कारण विश्वसनीय देखिएमा आयोगले त्यस्तो अव्यवस्थित बसोबासीले तीन वर्षभित्र दस्तुर चुक्ता गर्ने गरी किस्ता तोक्न सक्नेछ ।

(९) उपनियम (८) बमोजिमको दस्तुर चुक्ता नगरेसम्म आयोगले अव्यवस्थित बसोबासीको नाममा तयार भएको दर्ता श्रेस्ता बमोजिमको जग्गा रोक्का राख्नेछ ।

(१०) अव्यवस्थित बसोबासीले सम्पूर्ण दस्तुर बुझाएपछि सम्बन्धित मालपोत कार्यालयले निजको नाममा जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा जारी गर्नेछ ।

४१घ. विवरण तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु पर्ने: (१) आयोगले भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीको हकमा आयोगले तोकेको ढाँचामा र अव्यवस्थित बसोबासीको हकमा अनुसूची-२१ बमोजिमको ढाँचामा विवरण तथा तथ्याङ्क सडकलन गरी पठाउन प्रत्येक स्थानीय तहलाई अनुरोध गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम अनुरोध भई आएमा स्थानीय तहले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको विवरण तथा तथ्याङ्क सडकलन गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम विवरण तथा तथ्याङ्क सडकलन गर्दा सम्बन्धित स्थानीय तहको वडा समितिले आफ्नो वडाभित्र बसोबासी गर्ने भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको विवरण तथा तथ्याङ्क सडकलन गरी त्यस्तो विवरण तथा तथ्याङ्कको सत्यताको सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी सिफारिस सहित स्वीकृतिको लागि गाउँ वा नगर कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम पेश भएको विवरण तथा तथ्याङ्कका सम्बन्धमा सम्बन्धित गाउँ वा नगर कार्यपालिकाले आवश्यक जाँचबुझ गर्दा त्यस्तो विवरण तथा तथ्याङ्क स्वीकृत गर्न उपयुक्त हुने देखिएमा गाउँ वा नगर कार्यपालिकाको निर्णयबमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको छुट्टाछुट्टै नामावली सहितको विवरण तथा तथ्याङ्क स्वीकृत गरी आयोग वा आयोगले तोकेको निकायमा पठाउनु पर्नेछ ।

तर भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासी एउटै भए सोही व्यहोरा जनाई एउटै नामावलीमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम प्राप्त विवरण र तथ्याङ्कको सम्बन्धमा आयोगले आवश्यकता अनुसार जाँचबुझ गर्न सक्नेछ ।

४१ड. अव्यवस्थित बसोबासीको वर्गीकरण गर्ने: (१) नियम ४१घ । बमोजिम स्थानीय तहबाट प्राप्त अव्यवस्थित बसोबासीको विवरण तथा तथ्याङ्क र अनुसूची-२२ मा उल्लिखित आधार, मापदण्ड र अडकभार बमोजिम आयोगले अव्यवस्थित बसोबासीको वर्गीकरण गर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम गरिएको अव्यवस्थित बसोबासीको वर्गीकरणसम्बन्धी विवरण आयोगले सम्बन्धित सबैको जानकारीको लागि सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम सार्वजनिक भएको विवरणमा कुनै त्रुटि देखिएमा त्यस्तो त्रुटि सच्याउनको लागि कुनै अव्यवस्थित बसोबासीले त्यस्तो विवरण प्रकाशन भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र सम्बन्धित स्थानीय तहमार्फत आयोग समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा आयोगले सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस समेतका आधारमा जाँचबुझ गरी त्यस्तो निवेदन एक्काईस दिनभित्र फर्क्याउनु गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम जाँचबुझ गर्दा अव्यवस्थित बसोबासीको वर्गीकरणमा कुनै त्रुटि देखिएमा आयोगले त्यस्तो वर्गीकरणमा रहेको त्रुटि सच्याउन सक्नेछ ।

४१च. दस्तुर निर्धारण: नियम ४१ड. बमोजिम अव्यवस्थित बसोबासीको वर्गीकरणको आधारमा आयोगले अनुसूची-२३ बमोजिम दस्तुर निर्धारण गर्नेछ ।

४१छ. सूचना प्रकाशन गर्नु पर्ने: ऐनको दफा ५२क., ५२ख. र ५२ग. बमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि आयोगले निवेदनसाथ पेश गर्नु पर्ने विवरण समेत उल्लेख गरी राष्ट्रियस्तरको दैनिक पत्रिकामा पैतीस दिनको म्याद दिई सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नेछ र सो सूचनालाई सम्बन्धित स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्र प्रचार प्रसार समेत गर्नु वा गराउनु पर्नेछ ।

४१ज. निवेदन दिनुपर्ने: (१) नियम ४१छ. बमोजिम प्रकाशित सूचनामा तोकिएको अवधिभित्र सोही सूचनामा उल्लिखित विवरण सहित भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीले बसोबास गरेको वा आबाद कमोत

गरेको जग्गा रहेको सम्बन्धित स्थानीय तहमा निवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि आयोगले तोकेको ढाँचामा स्थानीय तहले सङ्कलन गरेको विवरणमा भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीले सहिछाप गरी व्यहोरा प्रमाणित गरेमा छुट्टै त्यस्तो निवेदन दिनुपर्ने छैन ।

(३) अव्यवस्थित बसोबासीले आफूलाई उपलब्ध गराउन माग गरेको जग्गामा निजले दश वर्ष अधिबाट आबाद कमोत गरी आएको हो भनी प्रमाणित गरेको सम्बन्धित गाउँ वा नगर कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिमको सिफारिस समेत पेश गरेको हुनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम गाउँ वा नगर कार्यपालिकाले सिफारिस गर्ने प्रयोजनको लागि त्यस्तो अव्यवस्थित बसोबासीले सो जग्गामा दश वर्ष अधिबाट आबाद कमोत गरेको हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा यकिन गर्न आवश्यकता अनुसार हवाई फोटो वा भू(उपग्रह तस्वीर वा अन्य प्रमाणित अभिलेखको समेत आधार लिन सक्नेछ ।

४१भ. दस्तुर नलाग्ने: भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र ऐनको दफा ५२ग. को उपदफा (५) बमोजिम सट्टा भर्नामा जग्गा पाएका अव्यवस्थित बसोबासीलाई त्यस्तो जग्गाको स्वामित्व उपलब्ध गराउँदा कुनै किसिमको दस्तुर लिइने छैन ।

४१ज. जग्गाको पहिचान तथा छनौट गर्ने: (१) नियम ४१ख. को उपनियम (४) मा उल्लिखित जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गरेका भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने स्थानको पहिचान र छनौट निजहरूको परामर्शमा स्थानीय तहले गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने स्थानको पहिचान र छनौट सम्बन्धित स्थानीय तहले गर्न नसकेमा आयोगले प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी त्यस्तो स्थानको पहिचान र छनौट गर्नेछ ।

४१ट. आबाद कमोत गर्न छाड्नु पर्ने: नियम ४१ग. बमोजिम अव्यवस्थित बसोबासीले आबाद कमोत गरिआएको जग्गा नियम ४१च. बमोजिमको दस्तुर बुझाई आफ्नो नाममा कायम गराउन नचाहेमा निजले त्यस्तो जग्गामा आबाद कमोत गर्न छाडी खाली गर्नु पर्नेछ ।

४१४. जग्गाबाट हटाउने: (१) आयोगले ऐनको दफा ५२ख. को उपदफा (४) मा उल्लिखित जग्गा, नियम ४१ख. वा ४१ग. मा उल्लिखित क्षेत्रफलभन्दा बढी जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गरेको वा नियम ४१ट. बमोजिम जग्गा खाली नगर्ने भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीलाई सो जग्गाबाट हट्न वा जग्गा खाली गर्न बढीमा तीन महिनाको म्याद दिई सार्वजनिक रूपमा सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको म्यादभित्र त्यस्तो जग्गाबाट नहट्ने वा खाली नगर्ने भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीलाई आयोगले सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रहरीको सहयोगमा त्यस्तो जग्गाबाट हटाउनेछ ।

(३) उपनियम (२) को प्रयोजनको लागि आयोगले सहयोग मागेमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रहरीले त्यस्तो सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

४१५. आवास उपलब्ध गराउन सक्ने: (१) यी नियमहरूमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि आयोगले काठमाडौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रमा भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गाको सट्टा नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड बमोजिमको सामूहिक वा एकल आवासीय इकाई उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) आयोगले काठमाडौं उपत्यका र महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका तथा नगरपालिकाको शहरी क्षेत्रका भुपड (स्लम) बस्तीलाई नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड बमोजिम सामुदायिक एकीकृत बस्ती विकास वा जग्गा विकासको माध्यमबाट बस्ती व्यवस्थापन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

४१६. प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको समन्वयमा काम गर्ने: (१) आयोगले भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा सम्बन्धित प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको समन्वयमा काम गर्नेछ ।

(२) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीले आबाद कमोत गरी आएको जग्गा ऐनको दफा ५२ख । को उपदफा (४) मा उल्लिखित जग्गा भए नभएको सम्बन्धमा यकिन गर्नु पर्ने भएमा आयोगले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहसँग समन्वय गरी यकिन गर्नेछ ।

(३) भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा स्थानीय तहबाट भए गरेका कार्यको अनुगमन सम्बन्धित प्रदेश सरकारले गर्न सक्नेछ ।

(४) भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा र अव्यवस्थित बसोबासीलाई व्यवस्थापन गर्ने प्रयोजनको लागि प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले आयोगलाई आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

४१ण. नेपाल सरकारले जग्गा उपयोगमा ल्याउने: भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीले नियम ४१ख. र अव्यवस्थित बसोबासीले नियम ४१ग । मा उल्लिखित क्षेत्रफलभन्दा बढी जग्गामा बसोबास गरेको वा आबाद कमोत गरी आएको रहेछ भने त्यसरी बसोबास गरेको वा आबाद कमोत गरेको बढी जग्गा नेपाल सरकारले अन्य भूमिहीन दलित वा भूमिहीन सुकुम्बासीलाई उपलब्ध गराउन वा अन्य सरकारी वा सार्वजनिक प्रयोजनको लागि उपयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।

४१त. नेपाल सरकारको नाममा दर्ता गर्न लेखी पठाउने: (१) कुनै उद्योग वा व्यावसायिक संस्थाले प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम स्वीकृत नलिई सरकारी जग्गा भोगचलन गरेको देखिएमा आयोगले त्यस्तो उद्योग वा व्यावसायिक संस्थालाई प्रचलित कानूनबमोजिम कारबाही गर्न तथा त्यस्तो जग्गा नेपाल सरकारको नाममा दर्ता कायम नभएको भए नेपाल सरकारको नाममा दर्ता कायम गर्न सम्बन्धित मालपोत कार्यालयमा लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम नेपाल सरकारको नाममा दर्ता कायम भएको जग्गामा रहेको त्यस्तो उद्योग वा व्यावसायिक संस्थाले त्यस्तो जग्गा भोगचलन गर्नुपर्ने भएमा प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृत लिई भोगचलन गर्न सक्नेछ ।

४१थ. जग्गा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था: (१) ऐनको दफा ५२ क., ५२ ख. र ५२ग. बमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा साबिकमा नापी भएको जग्गा भए विद्यमान फिल्डबुक तथा प्लट रजिष्टर र नापी नभएको जग्गा भए नाप नक्सा गरी सोही आधारमा तयार भएको प्रमाणित जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता बमोजिम निजलाई जग्गा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम तयार भएका नक्सा, फिल्डबुक र प्लट रजिष्टर आयोगबाट प्रमाणित गरी नापी कार्यालयमा र सोसँग सम्बन्धित जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता, मिसिल तथा निर्णय पुस्तिका आयोगबाट प्रमाणित गरी मालपोत कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता मालपोत कार्यालयबाट अद्यावधिक भएपछि मात्र लागू हुनेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम श्रेस्ता अद्यावधिक गरेपछि मालपोत कार्यालयले यी नियमहरू बमोजिम तयार भएको जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र जारी गरेको जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूजा सहित भू-सूचना प्रणालीमा अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ र त्यसरी अद्यावधिक गर्दा सो जग्गा अद्यावधिक गरेको मितिले दश वर्षसम्म बिक्री वितरण गर्न नपाउने व्यहोरा जनाउनु पर्नेछ ।

(५) यी नियमहरू बमोजिम जग्गा नाप नक्सा गर्दा सरकारी जग्गा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको कार्यालय वा निकाय वा सामुदायिक विद्यालयले भोगचलन गरेको पाइएमा आयोगले त्यस्तो जग्गाको जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूजामा नेपाल सरकारको स्वामित्व कायम गरी सम्बन्धित निकायलाई उपयोग गर्न दिन सक्नेछ ।

(६) यी नियमहरू बमोजिम आयोगले जग्गा उपलब्ध गराउँदा भूमिहीन दलितलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

४१द. जग्गा उपलब्ध नगराईने: (१) कुनै व्यक्ति वा संस्थाको नाममा दर्ता कायम रहेको जग्गामा बसोबास गरेका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीलाई त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थाको जग्गा उपलब्ध गराईने छैन ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रचलित कानूनबमोजिम बसोबास व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले नेपाल सरकारद्वारा स्थापित संस्थाको जग्गामा बसोबास वा आबाद कमोत गरेका भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीसमेतको एकीकृत र समन्वयात्मक ढङ्गले व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त हुने देखिएमा त्यस्तो संस्थाको सम्बन्धित कानून र यी नियमहरूको अधीनमा रही आयोग र सम्बन्धित संस्थाको सहमतिमा नियम ४१ख. वा ४१ग. मा उल्लिखित क्षेत्रफलमा नबढ्ने गरी त्यस्तो संस्थाको जग्गाबाट यी नियमहरू बमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासीको व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम जग्गा प्राप्त गर्ने भूमिहीन दलित र भूमिहीन सुकुम्बासीलाई आयोगले नियम ४१ख. बमोजिम जग्गा उपलब्ध गराउने छैन ।

- ४१ध. जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा उपलब्ध गराउने: नियम ४१ख. र ४१ग. बमोजिम भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीलाई जग्गा उपलब्ध गराउँदा पति र पत्नी सगोलमा रहेको भए दुवैको संयुक्त नाममा जग्गाधनी प्रमाणपुर्जा बनाई स्थानीय तहमार्फत उपलब्ध गराईनेछ ।
- ४१न. स्वामित्व वा दर्ता श्रेस्ता सम्बन्धी समस्या समाधान गर्ने: (१) आयोगले यो नियम प्रारम्भ हुनुअघि नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम गठन भएका विभिन्न आयोग वा कार्यदलले वितरण गरेका जग्गाहरूको स्वामित्व वा दर्ता श्रेस्ता वा नक्सा प्रमाणित लगायतका विषयमा कुनै समस्या भए सो सम्बन्धमा निवेदन दिनको लागि राष्ट्रियस्तरको दैनिक पत्रिकामा पैंतीस दिनको म्याद दिई सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नेछ । त्यस्तो सूचना सार्वजनिक सञ्चारका माध्यमबाट समेत प्रसारण गर्न सकिनेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम प्रकाशित सूचनामा उल्लिखित म्यादभित्र निवेदन पर्न आएमा आयोगले साबिक आयोग वा कार्यदलले गरेको काम कारबाही सम्बन्धी अभिलेख सम्बन्धित निकायबाट माग गर्नेछ ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त अभिलेख र स्थलगत वस्तुस्थिति समेतको आधारमा आयोगले जग्गाको स्वामित्व वा जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता वा नक्सा प्रमाणित लगायतका विषयमा देखिएका समस्या समाधान गर्नेछ ।
- ४१प. अभिलेख राख्ने: ऐनको दफा ५२क., ५२ख. र ५२ग. बमोजिम आयोगले उपलब्ध गराएको जग्गा र त्यस्तो जग्गा प्राप्त गर्ने भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको अभिलेख सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेशले आफ्नो क्षेत्रभित्रको र मन्त्रालयले मुलुकभरको राख्नु पर्नेछ ।
- ४१फ. सजाय गर्ने अधिकारी: (१) ऐनको दफा ५२घ. बमोजिमको सजाय गर्ने अधिकार सम्बन्धित जिल्लाको प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई हुनेछ ।
- (२) उपनियम (१) बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीबाट भएको निर्णयउपर चित्र नबुझेमा सम्बन्धित जिल्ला अदालत समक्ष एक्काईस दिनभित्र पुनरावेदन गर्न सकिनेछ ।

सहकार्य

